

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

BEATA GOLIČENKO
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

**TARPTAUTINĖS PRIVATINĖS TEISĖS NORMŲ TAIKYMAS PAVELDĖJIMO
TEISINIUOSE SANTYKIUOSE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. Dalija Svirbutienė

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS

1. TARPTAUTINĖS PRIVATINĖS IR MATERIALIOSIOS PAVELDĖJIMO TEISĖS DERINIMAS IR VIENODINIMAS.....	10
1.1. Paveldėjimo teisės derinimo ir vienodinimo problemos.....	13
1.2. Tarptautinio elemento sąvoka paveldėjimo teisiniuose santykiuose.....	15
1.3. Užsienio teisės taikymas.....	15
1.4. Autentiškų dokumentų ir teismo sprendimų pripažinimas.....	16
2. TARPTAUTINIS ELEMENTAS PAVELDĖJIMO TEISINIUOSE SANTYKIUOSE.....	23
2.1. Palikimo atsiradimo vietos ir laiko nustatymo problematika.....	23
2.1.1. Mirties momento nustatymas.....	23
2.1.2. Palikimo atsiradimo vieta <i>ir nuolatinės gyvenamosios vietos</i> kriterijus.....	26
2.2. Paveldėjimo teisės subjektai.....	32
2.2.1. Palikėjas ir testatorius.....	33
2.2.2. Įpėdinių rato nustatymas.....	35
2.2.3. Sutuoktinio teisė paveldėti.....	40
2.3. Paveldėjimo teisės objektas.....	45
2.3.1. Kilnojamų ir nekilnojamų daiktų paveldėjimas.....	46
2.3.2. Skolinių įsipareigojimų paveldėjimas.....	48
3. TESTAMENTŲ REGISTRAS.....	51
3.1. Testamentų registras Lietuvoje.....	51
3.3. Tarptautinis testamentų registras.....	54
4. EUROPOS SAJUNGOS REGLAMENTAS DĖL PAVELDĖJIMO.....	56
4.1. Reglamento paskirtis ir tikslai.....	56
4.1.1. Reglamento naujovės.....	58
4.1.2. Reglamento trūkumai.....	60
4.1.3. Taikytinos teisės pasirinkimas.....	63
4.2. Europos paveldėjimo pažymėjimo perspektyvos ir įgyvendinimas Lietuvoje.....	64
IŠVADOS.....	68
LITERATŪRA.....	70
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	79
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	80
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	81
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	82

IVADAS

Tiriama problema.

Paveldėjimo teisė – tai visuma teisės normų, kurios reglamentuoja mirusiojo fizinio asmens teisių ir pareigų perėjimą jo įpėdiniams¹. Paveldėjimo teisiniai santykiai išsamiai reglamentuoti Civilinio kodekso penktoje knygoje, šiame tyrime šios knygos normos bus nagrinėjamos tik tiek, kiek jos susijusios su tarptautinės privatinės teisės normų taikymu paveldėjimo teisiniuose santykiuose.

Atsižvelgiant į tai, kad pastarąjį dešimtmetį žmonių migracija itin suaktyvėjo, tai paskatino kapitalo bei nuosavybės judėjimą. 2009 m. Europos Bendrijų Komisija paskelbė, kad kiekvienais metais paveldėjimo turinčio tarptautinį elementą procentas, Europos Sąjungos valstybėse narėse, siekia apie 9 - 10 proc. visų paveldėjimo atveju, kurių paveldimo turto suma per metus apytiksliai siekia 123 mlrd. eurų². Ši tendencija mažai kito per pastaruosius metus, tuo tarpu tarptautinėje erdvėje vis dažniau kalbama apie paveldėjimo teisės derinimo ir vienodinimo būtinumą tam, kad užtikrinti paveldėjimo subjektų teises ir teisėtus mirusiojo fizinio asmens lūkesčius.

„Šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje pripažįstama, kad nacionalinė teisė nepasižymi eksteritorialumu, t. y. valstybės vidaus teisė galioja tik teisiniams santykiams, juridiniams faktams ar jų padariniams, susiklosčiusiems ar įvykusiems jos teritorijoje“³, o tarptautinės privatinės teisės (kolizijų teisės) normos galioja tada, kai teisinis ginčas susijęs su koku nors tarpvalstybiniu elementu. Paveldėjimo teisiniuose santykiuose, Lietuvos nacionalinėje teisėje, kolizines normas dėl taikytinos teisės numato Civilinio kodekso pirmoji knyga, tuo tarpu jurisdikcijos klausimų nereguliuoja joks įstatymas, jurisdikcijai nustatyti pasitelkiamos tarptautinės dvišalės sutartys dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose.

Asmenims, susiduriantiems su paveldėjimu turinčiu tarptautinį elementą, dažniausiai sunkumai iškyla dėl esminių taisyklių, procedūrinių normų ir įstatymų, kuriais yra vadovaujama sprendžiant paveldėjimo klausimus skirtumų įvairiose valstybėse⁴. Taikant Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą tenka susidurti su *renvoi* (grąžinimo problema) paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Problemų kyla ir tada, kai reikia nustatyti įpėdinių ratą

¹ Vileita, A. *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 9.

² Komisijos tarnybų darbinis dokumentas pridedamas prie pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų ir autentiškų aktų, susijusių su paveldėjimu pripažinimo bei vykdymo ir Europos paveldėjimo pažymėjimo pradėjimo naudoti. Prieiga internete: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?!=LT&f=ST%2014722%202009%20ADD%20>

³ Mikelėnas, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001. P. 13.

⁴ Europos Bendrijų Komisija. *ŽALIOJI KNYGA. Paveldėjimai ir testamentai*. Briuselis, 2005. P.2.

netradicinių santuokų ar partnerystės atvejais po palikėjo mirties, kai susiduriama su skirtingomis teisinėmis sistemomis, kurios ne visada atitinka Lietuvos šeimos ir paveldėjimo teisės normas. Ne kiekvienoje valstybėje yra veikiantys, centralizuoti testamentų registrai, dėl ko kartais tampa neįmanoma sužinoti testatoriaus tikrąją valią. Taip pat yra valstybių, kuriose įpėdiniai visa apimtimi nepaveldi palikėjo skolų, taikant įvairius ribojimus (pvz. *cum viribus hereditatis* sistema taikoma - Vokietijoje, Ispanijoje).

Šiuos atvejus ir kitas paveldėjimo turinčio tarptautinį elementą problemas, kaip kad, mirties momento nustatymo klausimas ar „*nuolatinės gyvenamosios vietos*“ sąvokos nepakankamas apibrėžtumas, dažnai tenka spręsti paveldėjimo bylas vedantiems ir paveldėjimo liudijimus išduodantiems paveldėjimo teisės subjektams. Todėl šiame darbe bus pateiktos šių problemų analizės ir galimas jų sprendimo variantas, bei apžvelgtos naujo Europos Sąjungos reglamento dėl paveldėjimo perspektyvos nagrinėjant paveldėjimo bylas su tarptautiniu elementu.

Baigiamojo darbo aktualumas.

Dėl padidėjusio žmonių judėjimo sienų neturinčioje erdvėje bei dėl dažnesnių skirtingų valstybių narių piliečių sąjungų, po kurių dažnai įsigyjama turto įvairių Sąjungos šalių teritorijose, būna ypatingai sunku tvarkyti palikimus⁵.

Atlikus išsamią teismų praktikos Lietuvoje analizę, išaiškėjo, kad bylų su tarptautiniu elementu paveldėjimo santykiuose beveik nėra. Tuo tarpu notarų praktikoje tokie atvejai yra dažni ir esamas paveldėjimo teisinių santykių su tarptautiniu elementu reguliavimas nėra pakankamas juos spręsti operatyviai. Iki 2012 m. paveldėjimo teisę, buvo bandoma derinti tarptautinių konvencijų pagalba. 1961 m. Hagos konvencija dėl kolizinių normų, susijusių su paveldėjimu pagal testamentą, buvo pirmasis bandymas spręsti paveldėjimo turinčio tarptautinį elementą problemas, pasiūlant susistemintas gaires dėl testamentų formos⁶. Po šio dokumento sekė dar keli bandymai derinti paveldėjimo teisės normas tarpvalstybiniu lygiu, tačiau ir jie iki galo neišsprendė paveldėjimo santykiuose su tarptautiniu elementu kylančių problemų.

2004 metais Lietuva ratifikavo 1972 m. Europos Tarybos Bazelio konvenciją dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo (*dalyvės – Estija, Prancūzija, Vokietija, Belgija ir kt.*)⁷. Tai viena iš nedaugelio tarptautinių konvencijų prie kurių yra prisijungusi Lietuvos Respublika. Konvencijos tikslas palengvinti po testatoriaus mirties atskleisti testamentų buvimą. Remiantis paskutiniaisiais oficialiais Testamentų registro Lietuvoje duomenimis, per paskutinius 5

⁵ Europos Bendrijų Komisija. *Supra* note 2, p.3.

⁶ Convention of 5 October 1961 on the Conflicts of Laws Relating to the Form of Testamentary Dispositions. Prieiga internete: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=40

⁷ Konvencija dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo. *Valstybės žinios*, 2004-05-08, Nr. 77-2667.

metus daugiausiai užsienio piliečių, sudariusių testamentus Lietuvoje, gyvena Rusijos Federacijoje ir Vokietijoje⁸. Šios konvencijos pagrindų sukurtas tarptautinis testamentų tinklas iki galo Bazelio konvencijos tikslų neįgyvendino.

2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamentas kartu su Taryba priėmė reglamentą Nr. 650/2012 (toliau tekste – Reglamentas (ES) Nr. 650/2012, Europos reglamentas dėl paveldėjimo)⁹. Šis reglamentas nesiekė suvienodinti valstybių narių materialiosios paveldėjimo teisės, jo tikslas buvo nustatyti taisykles taikytinos teisės, jurisdikcijos, sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei dokumentų priėmimo ir vykdymo srityse. Nors reglamentas bus pradėtas taikyti tik nuo šių metų rugpjūčio mėnesio, šiame magistro darbe bus siekiama apžvelgti galimus jo taikymo atvejus Lietuvoje, reglamento naujoves bei jo trūkumus. Taip pat bus nagrinėjama ar jis išspręs susidariusį teisinį netikrumą paveldėjimo teisiniuose santykiuose su tarptautiniu elementu.

Baigiamojo darbo naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis.

Baigiamojo darbo tema yra labai menkai nagrinėta tiek Lietuvos tiek užsienio autorių moksliniuose darbuose. Šios temos taip pat nenagrinėjo ir Lietuvos universitetų magistrantai. Šiame darbe bus naudojami ne tik autorių, kurie rašė apie paveldėjimo teisinius santykius darbai, bet ir autorių, rašiusių tarptautinės teisės temomis, darbai. Šio tyrimo naujumas pasireiškia tuo, kad jis parašytas remiantis paveldėjimo, tarptautinės teisės, šeimos teisės svarbiausiais moksliniais darbais, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau tekste – LAT), Europos Žmogaus Teisingumo Teismo, Europos Teisingumo Teismo praktika, taip pat išleistais, Vilniuje bei Rygoje vykusių, tarptautinių konferencijų paveldėjimo teisės tema medžiagų leidiniais.

Tyrimo tema plačiausiai rašė šie autoriai: A. Vileita, V. Mikelėnas, V. Vadapalas, I. Vėgėlė ir kt. Šių autorių moksliniai darbai atskleidžia tarptautinės teisės derinimo ir vienodinimo tikslus, paveldėjimo teisės su tarptautiniu elementu samprata ir bruožus. Europos Sąjungos teisės aktų įtaką Lietuvos nacionalinei teisei. Taip pat kolizinių normų turinį, jų veikimą paveldėjimo teisiniuose santykiuose.

Tyrimui atlikti bus atsižvelgiama į šių autorių mokslinius straipsnius: S. Šaltauskienės, D. Bublienės, L. Gumuliauskienės, Rygos ir Vilniaus tarptautinių paveldėjimo konferencijų dalyvių pranešimus. Šių autorių straipsniuose ir pranešimuose keliamos šios temos aktualiausias problemas, t. y. paveldėjimo turinčio tarptautinį elementą bylų problematikos priežastys, naujojo

⁸ Centrinės hipotekos įstaigos veiklos ataskaitos nuo 2010 metų. Prieiga internete:

<https://www.hipotekosistaiga.lt/index.php?1989284389>

⁹ 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo. [2012] L 201.

Reglamento įtaka Lietuvos paveldėjimo teisei. Taip pat bus atsižvelgta į Birmingemo teisės mokyklos profesoriaus J. Harris darbą *Europos Sąjungos reglamento dėl paveldėjimo vertinimas*¹⁰.

Šiame darbe taip pat bus vertinamos užsienio autorių nuomonės tiek, kiek tai yra tikslinga rašant apie Lietuvos paveldėjimo teisę lyginamuoju aspektu. Darbe bus remiamasi A. Borkowski, B. Stern, M. Anderson, J. Bost moksliniais darbais taip pat Jungtinės Karalystės Parlamento leidiniu *ES reglamentas dėl paveldėjimo*¹¹ ir kt.

Svarbiausias šios temos šaltinis yra teisės aktai ir jų aiškinamieji dokumentai. Plačiai bus naudojama Europos Bendrijų Komisijos Žalioji knyga dėl paveldėjimo ir testamentų bei jos komentaras. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 650/2012 ir šio reglamento darbinis dokumentas. Šie dokumentai atskleidžia paveldėjimo teisės derinimo ir vienodinimo svarbą bei reguliuoja svarbiausius tarptautinės privatinės teisės taikymo paveldėjimo teisiniuose santykiuose atvejus. Be šių šaltinių taip pat bus vadovaujamosi daugiašalėmis tarptautinėmis konvencijomis, dvišalėmis teisinės pagalbos ir teisinių santykių tarptautinėmis sutartimis¹², Rusijos Federacinės Respublikos civiliniu kodeksu.

Bus naudojami tyrimui aktualūs Teisingumo ministerijos išaiškinimai, Centrinės Hipotekos įstaigos duomenys dėl testamentų registro, Notarų rūmų internetinėje svetainėje talpinama medžiaga.

Baigiamojo darbo reikšmė.

¹⁰ Harris, J. *The proposed EU regulation on succession and wills: prospects and challenges*. Trust law international, 2008.

¹¹ Great Britain Parliament, House of Lords, European Union Committee. *The EU's regulation on succession*. 6th report of session 2009-2010.

¹² Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“. Valstybės žinios, 2005-01-18, Nr. 7-189. Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“. Valstybės žinios, 2002-07-26, Nr. 75-3217. Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1997-11-07, Nr. 101-2552. Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1998-06-03, Nr. 51-1399. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1994-11-25, Nr. 91-1767. Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1995-03-03, Nr. 19-440. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1994-02-23, Nr. 14-234. Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių taisyklių". Valstybės žinios, 1994-04-15, Nr. 28-492. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“. Valstybės žinios, 1994-06-08, Nr. 43-779. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1995-02-10, Nr. 13-296.

Šiuo tyrimu yra apibendrinama mokslinė ir praktinė medžiaga paveldėjimo teisiųjų santykių su tarptautiniu elementu tema, todėl šis magistro baigiamasis darbas gali būti naudingas plėtojant teisės mokslų doktriną paveldėjimo teisės srityje. Tyrimas aktualus subjektam vedantiems paveldėjimo bylas, formuojant naują paveldėjimo su tarptautiniu elementu praktiką. Tyrimas gali būti naudojamas kaip pagalbinė priemonė Lietuvos notarų, kurie susiduria su tarptautiniu paveldėjimu darbo praktikoje.

Tyrimo tikslas.

Išanalizuoti tarptautinės privatinės teisės normų taikymo atvejus paveldėjimo teisiniuose santykiuose, ištirti su jais susijusias teisinio reglamentavimo problemas ir apžvelgti bei įvertinti aktualiausius reglamentavimo pakeitimus.

Tyrimo uždaviniai.

Minėtam tikslui įgyvendinti keliami uždaviniai:

1. išnagrinėti tarptautinės privatinės ir materialios paveldėjimo teisės derinimo ir vienodinimo problemas;
2. nustatyti paveldėjimo bylų su tarptautiniu elementu ypatumus Lietuvoje, iškelti nereglamentuotų atvejų hipotezes jas teisiškai įvertinti, apibrėžti svarbiausias sąvokas;
3. įvertinti Tarptautinio ir nacionalinio testamentų registro įsteigimo svarbą, jų privalumus ir trūkumus;
4. išnagrinėti ir įvertinti naująją *Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 650/2012* ir jo galimą įtaką Lietuvos paveldėjimo teisei.

Tyrimo metodika.

Kuo išsamiau atskleisti pasirinktą temą buvo pasirinkti šie tyrimo metodai:

Dokumentų analizės metodas. Šis metodas darbe bus naudojamas siekiant išnagrinėti Lietuvos Respublikos teismų praktiką, norminius teisės aktus, tarptautines konvencijas ir tarptautines sutartis, tam, kad ištirti iki šiol susiformavusių teismų ir įstatymų leidėjo poziciją šiai temai svarbiais paveldėjimo teisės klausimais;

Lingvistinis metodas. Naudojamas siekiant apibendrinti svarbiausias temos sąvokas;

Lyginamasis metodas. Naudojamas palyginti Civilinio kodekso ir naujojo Europos Parlamento ir Tarybos reglamento teisės normas, taip pat darbe bus lyginami kai kurie paveldėjimo teisės instituto aspektai su Rusijos Federacinės Respublikos civiline teise bei Europos Sąjungos valstybių narių nacionaline teise.

Istorinis metodas. Šis metodas bus pasitelktas nagrinėjant paveldėjimo teisės derinimo ir vienodinimo problematiką, nagrinėjant paveldėjimo teisinių santykių raidos ypatumus.

Sisteminis metodas. Teorinė darbo dalis bus apibendrinama praktiniais pavyzdžiais siekiant išskirti aktualiausias temos problemas ir jas teisiškai įvertinti.

Apibendrinimas. Šis metodas darbe bus taikomas literatūros, teismų praktikos apibendrinimui. Darbo išvadoms parengti.

Tyrimo struktūra.

Visas darbas sudarytas iš įvado, keturių skyrių, kai kurie iš jų skirstomi į poskyrius, išvadų, literatūros sąrašo, anotacijos lietuvių ir anglų kalbomis, santraukų lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmajame skyriuje, nagrinėjamas tarptautinės ir materialiosios paveldėjimo teisės derinimas ir vienodinimas. Analizuojamos derinimo problemos ir jų atsiradimo priežastys. Taip pat atskleidžiamas tarptautinio elemento pobūdis paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Tiriamas užsienio teisės taikymas paveldėjimo teisiniuose santykiuose, kolizinių normų veikimas bei autentiškų paveldėjimo teisės dokumentų tarptautinis pripažinimas

Antrame skyriuje, nagrinėjami konkretūs su paveldėjimu, turinčiu tarptautinį elementą, susiję atvejai. Tiriami kilnojamo ir nekilnojamo turto paveldėjimo ypatumai, sutuoktinio/partnerio kaip įpėdinio (netradicinių santuokų atveju) padėtis atsiradus palikimui, mirties momento ir vietos nustatymo klausimai.

Trečiame skyriuje, yra nagrinėjamas 1972 m. Europos Tarybos Bazelio konvencijos dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo, įgyvendinimas Europoje taip pat apžvelgiant testamentų registracijos procedūras Lietuvoje.

Ketvirtame skyriuje, analizuojamas Reglamentas (ES) Nr.650/2012 ir jo naujovės, galima įtaka Lietuvos paveldėjimo teisės reguliavimui, abipusio pripažinimo principo taikymo galimybės. Bendrai aptariamas šio reglamento, tikslas ir paskirtis bei Europos pažymėjimo perspektyvos. Taip pat analizuojamas Teisingumo ministerijos pasiūlytas Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo pakeitimų projektas.

Ginamieji teiginiai.

Dėl sparčiai besikeičiančios socialinės, ekonominės bei demografinės padėties Europoje ir pasaulyje, atsiranda paveldėjimo atvejų, kurių nereglamentuoja Lietuvos teisės aktai, sukurdami paveldėjimo teisinių santykių subjektų padėties teisinį netikrumą.

Šiai dienai nėra teisinio instrumento, kuris pašalintu visas administracines ir praktines kliūtis, tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo bylose.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012, kuris bus pradėtas taikyti nuo šių metų rugpjūčio mėnesio, turėtų padėti spręsti kylančias problemas paveldėjimo bylose su tarptautiniu elementu, taip pat turėtų paskatinti įstatymų leidėją modifikuoti Lietuvos tarptautinės privatinės teisės normas paveldėjimo teisiniuose santykiuose, kad išvengtų įstatymų ir reglamento prieštaravimų bei siekiant panaikinti jau atsiradusias teisinio reglamentavimo spragas.

1.TARPTAUTINĖS PRIVATINĖS IR MATERIALIOSIOS PAVELDĖJIMO TEISĖS DERINIMAS IR VIENODINIMAS

Kaip teigia prof. V. Mikelėnas, „pagrindinis teisės vienodinimo ir derinimo tikslas – pasiekti aukštesnę teisės normų, teisinio reglamentavimo kokybę”¹³. Dauguma tarptautinės teisės teoretikų, kritiškai vertina galimybę spręsti paveldėjimo bylų su tarptautiniu elementu problemas derinant ir vienodinant šeimos ir paveldėjimo materialiosios teisės normas tarpvalstybiniu lygiu, tačiau sutinka, kad užtektų suvienodinti tarptautinės privatinės teisės normas, norint išlaikyti kultūrinę ir istorinę materialiosios teisės įvairovę¹⁴.

Teisės derinimas – tai vienodų teisės normų, skirtingų valstybių vidaus teisinėje sistemoje, kūrimas. Šių dienų teisėkūroje sėkmingiausiai yra derinamos tarptautinės privatinės teisės normos, pradedant sutartiniais santykiais taikytina teise, baigiant šeimos ir paveldėjimo kolizinių normų vienodinimu. Teisės vienodinimas ir teisės derinimas yra glaudžiai susiję teisiniai procesai. Tačiau teisės derinimas daug platesnė sąvoka, kuri, ją suprantant plačiąją prasme, apima vienodinimo procesą. Kasmetinėje tarptautinės privatinės teisės apžvalgoje, viena iš autorių *E. Lein*, kalbėdama apie paveldėjimo teisės vienodinimą, paminėjo, kad bet koks bandymas supaprastinti dabartinį tarpvalstybinį paveldėjimo teisės reguliavimą, kuris įneštų aiškumo *de cuius* ir jo įpėdinių teisių atžvilgiu, turi būti sveikintinas¹⁵.

Vienas iš pirmųjų bandymų vienodinti paveldėjimo teisės instituto normas tarpvalstybiniu lygiu, buvo 1961 m. *Hagos konvencija dėl kolizinių normų, susijusių su paveldėjimu pagal testamentą*¹⁶ (konvencijos dalyvės – Australija, Danija, Kinija, Estija, Suomija, Norvegija ir kt.). Konvencijos tikslas buvo pašalinti prieštaravimus tarp įvairių valstybių įstatymų normų, reguliuojančių testamentinės valios išraiškos formos taisykles. Dokumentas teisinėje aplinkoje buvo įvertintas teigiamai, labiausiai jis pasižymėjo tuo, kad numatė ne tik vienasmeniam paveldėjimui taikytiną teisę, bet ir sureguliuavo bendrųjų testamentų taikytinos teisės klausimus, kas tų laikų teisiniame paveldėjimo reglamentavime buvo neįprastas reiškinys.

¹³ Mikelėnas, V. Civilinio proceso vienodinimas bei derinimas ir naujasis Lietuvos civilinio proceso kodeksas. *Jurisprudencija*. 2002, 28 (20), p. 182.

¹⁴ Anderson, M.; Amayuelas, A, E. *The Law of Succession– Testamentary Freedom: European Perspectives*. Europa Law Publishing, the authors severally, 2011, p. 6.

¹⁵ Volken, P. et al. *Yearbook of Private International Law*. Munich: 2010.

¹⁶ Convention of 5 October 1961 on the Conflicts of Laws Relating to the Form of Testamentary Dispositions. Prieiga internete: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=40

Kalbant apie paveldėjimo teisės derinimą ir vienodinimą, minėtina, *UNIDROIT Vašingtono konvencija* dėl vieningo įstatymo nustatančio tarptautinio testamento formą¹⁷ (konvencijos dalyvės – JAV, Belgija, Prancūzija, Kanada, Iranas ir kt.). Šia konvencija, bandyta įtvirtinti bendrą testamentą – tarptautinį testamentą, tačiau tarptautinio testamento forma nėra paplitusi net tose valstybėse, kurios ją integravo į savo civilinę teisę¹⁸. Vienas iš nedaugelio pavyzdžių, kur sudaromi tarptautiniai testamentai, galėtų būti Portugalijos Respublika.

Tais pačiais 1973 metais septynių valstybių pasirašyta *Hagos konvencija dėl mirusių asmenų palikimo administravimo*¹⁹, dalyvės – Italija, Liuksemburgas, Olandija, Didžioji Britanija, Portugalija ir kt. Šios konvencijos tikslas buvo palengvinti tarptautinį palikimo administravimą, sukuriant tarptautinį sertifikatą, kuriuo turtėtų būti paskirtas asmuo, kuris administruotų kilnojamą turtą pagal mirusiojo asmens ar jo paties įgaliojimus.

1989 m. *Hagos konvencija dėl paveldėjimo santykiams taikytinos teisės*²⁰, neįsigaliojo, Europoje ją pasirašė tik Nyderlandai ir Liuksemburgas. Pastebėtina, kad jos normas, nemaža dalimi, atkartoją 2012 metų liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 650/2012. Pagrindinė taisyklė, kurią numatė ši konvencija buvo – palikimui taikoma, palikėjo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė. Tačiau konvencija taip pat numatė, kad jeigu palikėjas nebuvo šios valstybės pilietis, kad būtų taikoma šios valstybės vietos teisė, palikėjas prieš mirdamas turėjo ne mažiau kaip penkerius metus gyventi toje valstybėje. Konvencijos ypatumas buvo tame, kad konvencija turėjo būti taikoma netgi tuo atveju, jeigu taikytinos teisės valstybė nėra prisijungusi prie konvencijos, taip palikdama teorinę galimybę, kad konvencijos dalyvei bus taikoma Konvencijos nepasirašiusios valstybės vietos teisė.

2005 m. Europos Komisija priėmė Žaliąją knygą dėl paveldėjimo ir testamentų²¹. Atsižvelgdami į tuo metu egzistavusius didelius nacionalinių teisės aktų skirtumus, nepaisant tam tikros pažangos, ir turėdami omenyje, kad nedaug šalių ratifikavo svarbias tarptautines konvencijas, buvo nuspręsta, kad sukurti visoms valstybėms narėms bendrą teisę dėl tarptautinių testamentų ir paveldėjimų, kuri būtų taikoma visose Sąjungos valstybėse, artimiausiu metu yra

¹⁷ Convention of 9 October 1973 on the Providing a Uniform Law on the Form of an International Will. Prieiga internete: <http://www.unidroit.org/instruments/succession>

¹⁸ Majūtė, V. *Europos testamentai*. Notariatas, 2009, Nr. 8, p. 19.

¹⁹ Convention of 2 October 1973 Concerning the International Administration of the Estates of Deceased Persons. Prieiga internete: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=83

²⁰ Convention of 1 August 1989 on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons. Prieiga internete: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=62

²¹ Europos Bendrijų Komisija. *ŽALIOJI KNYGA. Paveldėjimai ir testamentai*. Briuselis, 2005.

neįmanoma²². Žalioji knyga numatė svarbiausias gaires, kuria kryptimi turėtų būti vienodinama paveldėjimo teisė Europoje.

Kaip teigia prof. V. Vadapalas - „nacionalinės teisės derinimas reiškia valstybės vidaus teisės normų suderinimą su tarptautinės teisės aktais, įpareigojančiais valstybę“.²³ Šis išaiškinimas padeda nustatyti, kad nacionalinės teisės sąvoka, tiek šiame darbe, tiek teisės doktrinoje yra suprantama, kaip *valstybės vidaus teisė*. Tai teisė su aiškiai apibrėžtomis ribomis erdvėje. Konstitucinis teismas 1995 m. spalio 17 d. nutarime nurodė „[...] Lietuvos Respublikoje pasirinkta tarptautinės ir vidaus teisės derinimo sistema yra grindžiama taisykle, kad tarptautinės sutartys transformuojamos šalies teisinėje sistemoje (inkorporuojamos į ją), [...]ratifikuotos tarptautinės sutartys yra vidaus teisinės sistemos sudedamoji dalis“²⁴.

Nuo Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą (toliau tekste – ES) 2004 metais, į nacionalinės teisės sistemą taip pat inkorporuojamos ir ES teisės normos. Valstybės narės yra perleidusios tam tikras viešosios valdžios galias Europos Sąjungai, todėl sąjungos institucijos veikia tik jai suteiktos kompetencijos ribose, o norint jas plėsti būtinas bendras valstybių narių sutarimas²⁵. Šioje vietoje prasideda nacionalinės teisės derinimas ir vienodinimas ES įstatymų leidėjui priimant teisės aktus įpareigojančias valstybes nares.

Praėjus kiek mažiau nei dešimt metų nuo Žaliosios knygos priėmimo, 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamentas kartu su Taryba priėmė reglamentą (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo. Šis reglamentas kol kas yra didžiausiais žingsnis siekiant suvienodinti Europos Sąjungos valstybių narių tarptautinę privatinę teisę, paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Reglamentas bus taikomas palikimui asmenų, mirusių nuo šių metų rugpjūčio 17 d., visuose valstybėse narėse, išskyrus Didžiąją Britaniją, Airijos Respubliką bei Danijos Karalystę. Reglamentas reguliuos jurisdikcijos, taikytinos teisės, sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus, taip pat autentiškų dokumentų priėmimą ir vykdymą. Šiuo reglamentu taip pat bus sukurtas kol kas beprecedentis instrumentas paveldėjimo teisėje – Europos paveldėjimo pažymėjimas.

Naujasis reglamentas neabejotinai turės įtakos ir Lietuvos paveldėjimo teisei (*aut. plačiau žr. ketvirtą skyrių*). Europos Sąjungos Teisingumo Teismas 1963 m. *Van Gend en Loos* byloje

²² Prieiga internete: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52005AE1242>

²³ Vadapalas, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 51.

²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*. Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.

²⁵ Vėgėlė, I. *Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 432.

pažymėjo „[...] nepriklausomai nuo valstybių narių įstatymų Bendrijos teisė ne tik nustato pareigas individams, bet taip pat skirta tam, kad suteiktų jiems teises, kurios tampa jų teisinės padėties dalimi“²⁶, reguliuojant paveldėjimo teisinius santykius, Europos Sąjunga sukuria taisykles, kurios neabejotinai keičia įpėdinių ir kitų paveldėjimo teisės subjektų teisinę padėtį.

1.1 Paveldėjimo teisės derinimo ir vienodinimo problemos

Paveldėjimo teisės institutas, įvairių pasaulio valstybių teisinėse sistemose, paprastai turi vienos iš dviejų teisės tradicijų (romėnų ar germanų) būdingų bruožų. Romėnų teisės tradicijos išlikusios Prancūzijos, taip pat turėjo įtakos Italijos, Belgijos paveldėjimo teisiniuose institutuose. Germanų teisės tradicijos bruožų galima rasti Vokietijos paveldėjimo teisiniame reguliavime. Šie skirtumai jau ne pirmą dešimtmetį skatina ieškoti būdų reguliuoti paveldėjimo teisinius santykius tarpvalstybinių lygiu, derinant ir vienodinant, tiek materialinę, tiek privatinę tarptautinę paveldėjimo teisę.

Amerikiečių tarptautinės teisės teoretikas *V.R. Slomanson*, viename iš savo darbų, iškėlė klausimą - ar tarptautinė privatinė teisė gali egzistuoti kaip savarankiška teisė, teikdamas, kad tarptautinės privatinės teisės normos dažnai yra dviprasmiškos, nes nėra statiškos, joms neprivalomas tarptautinis pripažinimas, kad būtų taikomos atitinkamoje valstybėje, netgi atvirkščiai nei viena valstybė ar jų sąjungą negali laisvai reguliuoti šios srities normų²⁷. Šią mintį reiktų suprasti, kaip kolizinių normų įvairovę, kurią suvienodinti ne visada pavyksta tarptautinės teisės instrumentais. Prof. V. Mikelėnas šią nuomonę, detalizuoja sakydamas kad, „[...] pasiekti kokybiškai naują tam tikro klausimo teisinį reglamentavimą ne visada pavyksta. Neretai teisės vienodinimo ir derinimo galutinis rezultatas – konvencija, direktyva, pavyzdinis įstatymas ir t. t. – nėra teisinio tobulumo viršūnė. Gali būti netgi atvirkščiai – jo kokybė yra netgi menkesnė už nacionalinėje teisėje esantį teisinį reglamentavimą“²⁸, ši mintis toliau tyrime bus ne kartą patvirtinta.

Tarptautinės privatinės teisės derinimas ir materialiosios teisės derinimas iš esmės yra skirtingi atvejai, kurių išskirimas ypač aktualus kalbant apie paveldėjimo teisę. Pavyzdžiui, kai kurių valstybių tarptautinė privatinė teisė, kilnojamojo turto paveldėjimo santykiams siūlo taikyti palikėjo paskutinės gyvenamosios vietos valstybės teisę (*aut.* Lietuva, Belgija, Prancūzija ir kt.), o kitų – valstybės, kurios pilietis buvo palikėjas (*aut.* Vokietija, Lenkija ir kt.), teisę ir t.t.²⁹ Šią

²⁶ Case 26/62 Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen [1963] ECR, b dalis.

²⁷ Slomanson, W. R. *Fundamental perspectives on international law*. Belmont (Calif.): Thomson/ Wadsworth, 2007, p. 43-44.

²⁸ Mikelėnas, V. *Supra* note 12, p. 182-183.

²⁹ Mikelėnas, V. *supra* note 3, p. 79.

situacija prof. V. Mikelėnas siūlo spręsti dviem būdais: derinant tarptautinę privatinę arba materialinę paveldėjimo teisę. Žvelgiant į šių dienų paveldėjimo teisinį reguliavimą, įstatymų leidėjas pasirinko pirmąjį variantą, tai geriausiai atspindi neįsigaliojusi 1989 m. Hagos konvencija dėl paveldėjimo santykiams taikytinos teisės bei Reglamentas (ES) Nr. 650/2012.

Kodėl įstatymų leidėjai nesvarsto galimybės suvienodinti materialiosios paveldėjimo teisės, nėra sunku nuspėti. Galima pritarti teisės mokslų dr. D. Bublienės nuomonei „[...] paveldėjimo ir šeimos teisės sritys yra pripažįstamos labiausiai su nacionalinės teisės ypatumais susijusiomis sritimis, taip pat su valstybių socialiniais, kultūriniais ir ekonominiais ypatumais bei istorinėmis tradicijomis, todėl mažiausiai jas galima vienodinti ir rasti bendras visoms valstybėms priimtinas nuostatas“³⁰. Tai bendrai įvardintos materialiosios paveldėjimo teisės derinimo kliūtys, dažniausiai kylančios įstatymų leidėjams svarstant apie šių sričių tarpvalstybinį reglamentavimą. Kalbėdamas apie civilinio proceso normų derinimą ir vienodinimą, prof. V. Mikelėnas pakartoja jau anksčiau išsakytą dr. D. Bublienės nuomonę – „bet koks teisės vienodinimas kartu yra ir atsisakymas iš dalies susiklosčiusių ilgamečių teisės tradicijų, teisinės praktikos, naujų idėjų įvedimas į nacionalinę teisę. Neretai tarptautinė konvencija ar kitoks tarptautinis dokumentas yra kompromiso rezultatas, o kompromisas kartu reiškia ir teisinio reglamentavimo netobulumą, nenuoseklumą ir vidinį prieštarumą. Vis dėlto teisės vienodinimo spragos ir trūkumai negali nustelbti jo reikšmės“³¹.

Kiek plačiau analizuojant šių autorių mintis, papildomai išvelgtinos šios paveldėjimo teisės derinimo problemos: skirtingos šeimos teisės instituto tradicijos, skirtingos paveldėjimo teisės instituto tradicijos, testamentų rūšių įvairovė, sąvokų ir terminologijos neatitikimai tarp valstybių teisinių sistemų, nuosavybės teisės institutų reglamentavimo skirtumai. Taip pat, reikia pastebėti, kad derinti sritis, kuriose egzistuoja labiau pažeidžiamų subjektų ratas, t.y. vaikų, mirusiojo asmens artimųjų, sutuoktinių, yra daug sudėtingiau, nei pavyzdžiui, sutarčių teisės instituto normas, kadangi reikia ypatingą dėmesį skirti šių asmenų interesams apsaugoti.

Derinant ir vienodinant paveldėjimo teisės institutą tarpvalstybinio lygiu, reikėtų skirti didesnę dėmesį paveldėjimo teisei būdingos terminologijos unifikavimui. Tai nėra kliūtis unifikuoti paveldėjimo teisę, tačiau dabartiniai terminologijos skirtumai, dažniausiai pastebimi tarp bendrosios ir kontinentinės teisės sistemų valstybių paveldėjimo teisės institutų. Unifikuojant tam tikrus paveldėjimo teisei būdingus terminus pagrindinis tikslas turėtų būti, kad šie terminai būtų suprantami skirtingų teisinių sistemų subjektams.

³⁰ Bublienė, D. *Naujas Europos Komisijos pasiūlymas paveldėjimo srityje: kokią tai turės įtaką Lietuvos paveldėjimo teisei?* Paveldėjimo teisės Europizacijos perspektyvos – link Europos testamentų. Konferencijos vykusios 2009-12-15 Vilniuje pranešimas. Vilnius: VU leidykla, 2010, p. 162.

³¹ Mikelėnas, V. *Supra* note, 12, p. 183.

Teisės teoretikai sutaria, kad tarptautinę privatinę teisę vienodinti yra lengviau, nei materialiasias paveldėjimo teisės normas, nes tai galima padaryti nekeičiant nusistovėjusių tradicijų nacionalinėje teisėje, bet šis būdas taip pat kritikuotinas. Galima sukurti vienodas kolizijų sprendimo taisykles, tačiau tai skirtingo to paties santykio reguliavimo nepašalina.³² „Nors kelių ar daugumos valstybių teismai taikytina teisę nustatys pagal vienodas taisykles, tačiau jiems ir toliau kils „svetimos“ teisės, kurios jie taip gerai neišmano kaip savo valstybės teisės, taikymo problema“³³.

1.2. *Tarptautinio elemento sąvoka paveldėjimo teisiniuose santykiuose*

1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, Lietuva tapo tarptautinės bendrijos nare, grindžiančia savo santykius su užsienio valstybėmis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis³⁴. „Per pastaruosius metus Lietuva įsijungė į daugelį tarptautinių organizacijų, sudarė dešimtis dvišalių ir daugiašalių sutarčių su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis. Vystantis tarptautiniam ekonominiam bendradarbiavimui ir tarptautinei prekybai, didėjant gyventojų migracijai, žymiai padaugėjo santykių, turinčių tarptautinį elementą“³⁵. Atsižvelgiant į šią Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalgą, reikia pridurti, kad šie teisiniai ir socialiniai pokyčiai Lietuvoje turėjo įtakos ir paveldėjimo teisinių santykių reglamentavimo raidai. Įvardinti pokyčiai ne tik paskatino paveldėjimo teisės instituto tarpvalstybinio reguliavimo suintensyvėjimą, bandant derinti ir vienodinti šį institutą, bet taip pat buvo pagrindinė priežastis vis didėjančio skaičiaus paveldėjimo bylų turinčių tarptautinį elementą.

Paveldėjimo teisės institutas yra vienas iš seniausių teisės institutų, pasižymintis stabilumu ir kaip įprasta manyti - konservatyvumu. Rusų teisės mokslininko *V.V. Gušino* nuomone, paveldėjimo teisės institutas yra vienintelis pasižymintis tokiu dideliu atsparumu tarpvalstybiniam reguliavimui, visoje teisinėje sistemoje³⁶. Dėl ekonominio, socialinio bei kultūrinio valstybių tarpusavio bendradarbiavimo, didėjant asmenų judėjimui ribų neturinčioje erdvėje, atsiranda tokių paveldėjimo atveju, kai teisiniai santykiai išeina už nacionalinės teisės ribų. Todėl imta plėtoti tarptautinę privatinę teisę, manant, kad tam tikroms aplinkybėms būtų geriau taikyti užsienio teisę arba leisti užsienio teismui spręsti bylą³⁷.

³² Mikelėnas, V. *supra* note 3, p.80.

³³ *Ibid.*, p. 80.

³⁴ Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga. Vilnius: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis, Teismų praktika. 2001, Nr. 14, p. 400.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Гуштин, В.В., Гуреев, В.А. Наследственное право России :учебник. Москва : Эксмо, 2009, p. 348.

³⁷ Akehurst, M., Malanczuk, P. *Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimus, 2000, p. 106.

Tarptautinį elementą paveldėjimo teisiniuose santykiuose gali nulemti kelios priežastys. *Pirma*, atvejai, kai vienas iš paveldėjimo teisės subjektų, pvz. įpėdinis, yra užsienio valstybės pilietis. *Antra*, kai paveldimas objektas yra užsienio valstybės teritorijoje. *Trečia* – juridinis faktas, dėl kurio atsirado, pasikeitė ar baigėsi teisinis santykis, įvyko užsienio valstybėje.

„Atsiradęs užsienio elementas nepakeičia teisinio santykio esmės – tas santykis ir toliau lieka atitinkamai civilinis, šeimos, ar kitoks privatinės teisės reglamentuojamas santykis. Tačiau užsienio elementas teisiniam santykiui suteikia tam tikro savitumo, pasireiškiančio būtinumu atsakyti į papildomą klausimą, t. y. išaiškinti, ar šį santykį turi reguliuoti vienos ar daugiau valstybių vidaus teisė, o jeigu vienos, tai kurios būtent“³⁸. Nustačius tarptautinį elementą paveldėjimo byloje, reikia nustatyti kompetentingą subjektą vykdyti bylą, bet ir pritaikyti tinkamos valstybės teisę. Šiuos ir kitus tarptautinės privatinės teisės klausimus reguliuoja kiekvienos valstybės vidaus teisė, nusistatydama kolizijų sprendimo taisykles ir kaip dažnai nutinka šios kolizinės normos kiekvienoje valstybėje turi skirtumų, kurie sukelia teisę taikymo problemų paveldėjimo subjektams.

1.3. Užsienio teisės taikymas

Bylos, kuriose paveldėjimo teisiniai santykiai turi tarptautinį elementą, dažnai sprendžiamos taikant užsienio teisę, todėl svarbu nustatyti *užsienio teisės* sąvoką, jos taikymo ypatumus ir problemas, paveldėjimo teisės kontekste.

Lietuvos Respublika 1996 metais ratifikavo *Europos konvencija dėl informacijos apie užsienio teisę*³⁹. Prie konvencijos prisijungusios šalys įsipareigoja teikti viena kitai informaciją apie savo teisę, civilinį ir komercinį procesą bei teismų sistemos organizavimą⁴⁰. Papildomas konvencijos protokolas taip pat numatė, kad - „Susitariančiosios Šalys įsipareigoja pagal Konvencijos nuostatas teikti viena kitai informaciją apie materialiąją ir procesinę teisę ir teismų sistemos organizavimą baudžiamosios teisės srityje“⁴¹. Remiantis Konvencija ir jos papildomu protokolu, kiekvienoje susitariančiojoje šalyje, turi veikti institucija, kuri gavusi kitos šalies pavedimą dėl informacijos, Konvencijos reguliavimo apimtyje, privalo gavusi pavedimą suteikti informaciją, gali arba pati parengti atsakymą, arba perduoti pavedimą kitai valstybės ar oficialiai institucijai. Remiantis *Lietuvos Respublikos Europos konvencijos dėl informacijos apie užsienio*

³⁸ Mikelėnas, V. *supra* note 3, p. 15.

³⁹ 1968 m. Europos konvencija dėl informacijos apie užsienio teisę. *Valstybės žinios*, 1996-02-21, Nr. 16-414

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ 1978 m. Europos konvencijos dėl informacijos apie užsienio teisę papildomas protokolas. *Valstybės žinios*, 2004-05-14, Nr. 80-2838

*teisę ratifikavimo įstatymo*⁴² 2 straipsniu – Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija yra institucija, priimanti ir perduodanti pavedimus suteikti informaciją.

Užsienio teisė, tarptautinės teisės moksle, reiškia bet kurią kitą funkcionuojančią teisės sistemą, išskyrus *lex fori* (vietos valstybės teisė)⁴³. Pastebėtina, kad taikyti užsienio teisę gali tekti ne tik teismams, bet ir kitoms valstybės institucijoms, pavyzdžiui, civilinės metrikacijos įstaigoms, [...] taip pat notarams⁴⁴. Kaip numato Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.10 straipsnis, civiliniams santykiams užsienio teisė taikoma, kai tai numato Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, šalių susitarimai ar Lietuvos Respublikos įstatymai. Tačiau yra valstybių, kuriose galioja kelios teisinės sistemos. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje egzistuoja atskiros Anglijos, Škotijos, Šiaurės Airijos teisinės sistemos, tuo tarpu JAV koegzistuoja federalinė ir valstijų teisinės sistemos. Vadovaujantis CK normomis, tokiu atveju, kai taikant kolizines normas, jos nukreipia į valstybę, kurioje galioja kelios teisinės sistemos,“ tai nuoroda į taikytiną užsienio teisę reiškia nuorodą į atitinkamos teritorijos teisės sistemą, nustatomą pagal tos užsienio valstybės teisės numatytus kriterijus⁴⁵. Papildomai numatyta, kad „jeigu užsienio valstybėje, kurios teisė turi būti taikoma pagal šio kodekso normas, egzistuoja kelios teisės sistemos, taikomos skirtingoms asmenų kategorijoms, tai taikytina teisės sistema nustatoma pagal tos valstybės teisės numatytus kriterijus“⁴⁶. Taigi, tokiu atveju, jeigu paveldėjimo teisiniuose santykiuose, tektų taikyti JAV valstijų teisę, kurios valstijos teisė turi būti taikoma, reiktų nustatyti pagal JAV teisės kolizines normas.

Kai tenka spręsti klausimus dėl užsienio teisės taikymo, taip pat svarbu nustatyti, kurią „užsienio teisę“ taikyti - materialiąją teisę ar visą teisės sistemą, kartu su kolizinėmis normomis. Lietuvoje įstatymų leidėjas išsprendė šį klausimą, Civiliniame kodekse palikdamas tik materialinę teisę, taip užkertant kelią grąžinimui. Reikia pažymėti, kad naujasis Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, nepripažįsta *renvoi*. CK 1.10 straipsnio 3 dalis numato - nuoroda į taikytiną užsienio teisę reiškia nuorodą į atitinkamos valstybės vidaus materialinę teisę, o ne į šios valstybės tarptautinę privatinę teisę, išskyrus šio kodekso numatytas išimtis. Panašu reguliavimą numato ir Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 39 straipsnis⁴⁷. Šios įstatymų nuostatos atskleidžia įstatymo leidėjo valią, kiek įmanoma labiau apriboti *renvoi* galimybę Lietuvos privatinuose ir komerciniuose santykiuose su užsienio elementu.

⁴² 1996 m. Europos konvencijos "Dėl informacijos apie užsienio teisę" ratifikavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-02-21, Nr. 16-414

⁴³ Mikelėnas, V. *Supra* note 3, p. 31.

⁴⁴ Mikelėnas, V. ir kiti. *LR civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 88.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

⁴⁶ *Supra* note 43.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-3932.

LR Civilinio kodekso, penktos knygos komentaras, pateikia tokį CK 1.10 straipsnio, šios normos veikimo pavyzdį: nepalikęs testamentu Prancūzijoje miršta asmuo, turintis Lietuvos pilietybę, tačiau nuolat gyvenantis Prancūzijoje.⁴⁸ Pagal dabartinį CK 1.62 straipsnio 1 dalies reguliavimą, paveldėjimo santykiui turi būti taikoma palikėjo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisė, t. y. Prancūzijos teisė, tačiau Prancūzijos tarptautinė privatinė teisė numato, kad palikimui taikoma palikėjo pilietybės valstybės teisė, t. y. Lietuvos teisė.⁴⁹ Taikant Lietuvos teisę ir atsižvelgiant į minėtą *renvoi* taikymo apribojimą, santykiams bus taikoma Prancūzijos materialinė teisė, neatsižvelgiant į kolizines normas. CK 1.10 straipsnio 3 dalis turi išimčių, kurios numatytos CK 1.14 straipsnyje, pvz. grąžinimas į Lietuvos teisę galimas, nustatant asmens civilinį teisnumą. Šis atvejis, yra vienas iš nedaugelio, kai Lietuvos paveldėjimo santykiuose įstatyminis reglamentavimas leidžia *renvoi*.

Paveldėjimo santykiams, taikytinos teisės nustatymo klausimais, labai svarbios yra dvišalės bei trišalės (*aut.* vienintelė sutartis tarp Lietuvos, Latvijos ir Estijos Respublikų⁵⁰) teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartys. Šios sutartys įtvirtina pagrindinį paveldėjimo turinčio tarptautinį elementą lygiateisiškumo principą – „vienos susitariančiosios šalies piliečiai gali paveldėti kitos Susitariančiosios Šalies teritorijoje esanti turtą ar teises pagal įstatymą ar testamentą tokiomis pačiomis sąlygomis ir tokio paties dydžio kaip ir Susitariančiosios Šalies piliečiai“⁵¹.

Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas numato, kad „įsigaliojusi ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nustato kitokias normas negu Lietuvos Respublikos įstatymai, kiti teisės aktai, galiojantys šios sutarties sudarymo metu arba įsigalioję po šios sutarties įsigaliojimo, taikomos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties nuostatos“⁵². Lietuvoje, paveldėjimo teisiniuose santykiuose, kai yra dvišalė sutartis dėl teisinės pagalbos, paveldėjimo santykiams taikytina teisė nustatoma pagal dvišalės sutarties nustatytas kolizines taisykles. Kai dvišalės sutarties nėra, taikytina teisė nustatoma pagal CK 1.60 - 162 straipsnių taisykles.

1.4. Autentiškų dokumentų ir teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas

⁴⁸ Mikelėnas, V. *Supra* note 3, p. 120.

⁴⁹ Mikelėnas, V. *Supra* note 3, p. 120.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose (sudaryta 1992-07-21, įsigaliojo 1995-01-21). Valstybės žinios, 1995-02-10, Nr. 13-296.

⁵¹ Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose (sudaryta 2003-09-15, įsigaliojo 2005-07-08). Valstybės žinios, 2005-01-18, Nr. 7-189.

⁵² Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 60-1948.

Tarptautinės privatinės teisės derinimas ir vienodinimas paveldėjimo teisiniuose santykiuose, negali vykti sklandžiai, kol visiškai nėra sureguliuotas ir užtikrintas laisvas dokumentų ir teismų sprendimų cirkuliavimas tarp įvairių pasaulio valstybių.

Pagal naujausius Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimus notaras yra pagrindinis subjektas paveldėjimo santykiuose, tuo tarpu teismo vaidmuo apsiriboja juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymu (pvz. dėl palikimo priėmimo, faktiškai pradėjus valdyti turą).

Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2 straipsnis numato, kad notaras – yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų⁵³. Vadovaujantis šiuo įstatymu, notaras taip pat yra atsakingas už paveldėjimo bylų vedimą, testamentų tvirtinimą, paveldėjimo teisės liudijimo išdavimą ir kitus notarinius veiksmus. Kitose Europos valstybėse, pavyzdžiui Austrijoje, paveldėjimo procedūra yra teisminis procesas, kurį automatiškai pradeda mirusiojo asmens gyvenamosios vietos apylinkės teismas, gavęs pranešimą apie asmens mirtį⁵⁴. Procesą vykdo notaras, kaip teismo atstovas, kuris veikia teismo vardu, teisminė procedūra baigiama teismo sprendimu⁵⁵. Vokietijoje, tik teismas yra kompetentingas vesti paveldėjimo bylas. Taigi, žvelgiant Europos mastu, taikant skirtingų valstybių teisines sistemas paveldėjimo byla gali būti vedama trim būdais: pas notarą, teismą arba teismui paskyrus notarą (Austrijos pavyzdys). G. Štaraitė-Barsulienė nuomone, Lietuvoje notarai paveldėjimo ginčiuose veikia, kaip mediatorius, t. y. „ginčo šalims padeda veikdami kaip šalių nepriklausomi ir nešališki rūpintojai“⁵⁶.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apžvalgoje dėl tarptautinės privatinės teisės normų taikymo yra pažymėjęs - „teismo sprendimas, net ir įsiteisėjęs, automatiškai neįgyja eksteritorialumo savybės, t. y. jis neturi tiesioginės teisinės galios už savo valstybės sienų“⁵⁷. Tokiu atveju sprendimas turi būti pripažįstamas, kad būtų galiojantis. Remiantis dr. L. Gumuliauskienės išvadomis, kad „užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas, t. y. procedūra, kai užsienio valstybės teismo sprendimui kitos valstybės teritorijoje suteikiama tokia pati teisinė galia kaip ir kitos valstybės teismų sprendimams ir jis tampa privalomu vykdyti jį pripažinusios valstybės teritorijoje“⁵⁸. Bylų turinčių tarptautinį elementą šiai dienai Lietuvos teismų praktikoje

⁵³ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 28-810.

⁵⁴ Matuzale, I. Paveldėjimo teisės ypatumai Baltijos šalyse, Austrijoje ir Vokietijoje. Prieiga internete: www.notaries-of-europe.eu/files/.../Metuzale_LT.docx

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Štaraitė-Barsulienė, G. Notaro kaip mediatoriaus vaidmuo paveldėjimo teisiniuose santykiuose. *Socialinis darbas*, 2012, 11(2), p. 310.

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Gumuliauskienė, L. Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse aspektai. *Jurisprudencija*, 2005, 69 (61), p. 71.

yra labai mažai. Iki naujojo Civilinio kodekso, remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga⁵⁹, Lietuvoje nebuvo paveldėjimo bylų su tarptautiniu elementu.

Didžiosios Britanijos Parlamento Lordų rūmų Europos Sąjungos reikalų komitetas, pranešime dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo, taip pat apibrėžė šias sąvokas. Teismų sprendimų pripažinimą (angl. *recognition of judgment*) apibūdindamas kaip – teismo teisę atsižvelgti į kitoje valstybėje jau priimta sprendimą, tačiau neturinti *res judicata* galios, o teismų sprendimų vykdymą (angl. *enforcement of judgment*) kaip – tam tikrų priemonių taikymą prieš asmenį, siekiant įvykdyti jau priimta teismo sprendimą⁶⁰.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (*toliau tekste – CPK*) 809 straipsnis numato, kad užsienio teismų (arbitražų) sprendimai Lietuvos Respublikos teritorijoje gali būti vykdomi tik po to, kai juos pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas, kaip valstybės įgaliota institucija pripažinti sprendimą⁶¹. Kaip pastebi dr. L. Gumulaisukienė - „valstybės, kurios nesudaro tarptautinių sutarčių bei nesijungia prie daugiašalių konvencijų, nustatančių užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarką, [...]konkrečiu atveju ir nesant tarptautinio ar Europos Sąjungos teisės akto arba jei jis negali būti taikomas, galimybė kreiptis į užsienio valstybės kompetentingas institucijas dėl teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti dažnai egzistuoja, atsižvelgiant į valstybės, kurioje siekiama pripažinti ir vykdyti teismo sprendimą, nacionalinę teisę“⁶².

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą, Lietuvoje pradėjo veikti Europos Sąjungos reglamentai, nustatantys teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo tvarką. Paveldėjimo teisinių santykių atžvilgiu gali būti svarbūs šie reglamentai: 2012 gruodžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012⁶³ dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, taip pat 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, (EB) Nr. 2201/2003⁶⁴.

Paveldėjimo teisiniuose santykiuose su tarptautiniu elementu užsienio sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimai nėra tokie dažni, vien dėl to, kad Lietuvoje paveldėjimo byla

⁵⁹ Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga. Vilnius: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis, Teismų praktika. 2001, Nr. 14, p. 400.

⁶⁰ Great Britain: Parliament: House of Lords: EU committee. *Supra* note 11, p. 15.

⁶¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

⁶² Gumulaisukienė, L. *Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2008, p. 23.

⁶³ 2012 gruodžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. L 351/1.

⁶⁴ Prieiga internete : http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/rc_jmm_information_lt.htm

teismą pasiekia esant ginčui, kiek svarbiau yra oficialių dokumentų bei testamentų pripažinimo klausimai.

Oficialūs (autentiški) dokumentai. Tarptautinėje teisėje, tradicinis principas *acta probant sese ipsa*, nėra taikomas, o tai reiškia, kad norint, jog vienoje valstybėje išduotus oficialius dokumentus galėtų priimti ir svarstyti kitos valstybės institucijos, jie turi būti nustatyta tvarka legalizuoti⁶⁵. Šis principas, kuris preziumuoja, kad oficialus dokumentas yra autentiškas, kol neįrodyta priešingai, nėra sėkmingai taikomas ir paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Klausimus dėl oficialių dokumentų pripažinimo ir vykdymo kitose valstybėse sprendžia tarptautinės sutartys, Europos Sąjungos teisės aktai. Paveldėjimo teisiniuose santykiuose šį institutą taip pat reguliuoja tarptautinės dvišalės teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartys. Pavyzdžiui, Lietuvos ir Lenkijos dvišalės sutarties 15 straipsnyje numatyta: „dokumentai, parengti ar patvirtinti kompetentingos vienos iš Susitariančiųjų Šalių įstaigos, su tos įstaigos herbiniu antspaudu ir įgalioto asmens parašu, turi kitos Susitariančiosios Šalies teritorijoje įrodomąją galią be jų legalizavimo. Tas pats taikoma ir dokumentų, kuriuos patvirtino kompetentinga įstaiga, nuorašams bei vertimams“⁶⁶. Institucija gavusi teisinės pagalbos prašymą pateikti informaciją ar dokumentus, kiekvienu atveju sprendžia individualiai, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitas svarbias aplinkybes (pavyzdžiui, prašymą pateikusi institucija, ar asmuo).

Kitas, svarbus tarptautinis dokumentas autentiškų dokumentų pripažinimo ir vykdymo klausimais, buvo - 1961 m. spalio 5 d. priimta Hagos konvencija dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo⁶⁷. Ja buvo siekiama panaikinti dvigubą dokumentų legalizavimą ir taip palengvinti tarptautinę oficialių dokumentų cirkuliaciją tarp valstybių. Ši konvencija, Hagos konvencijos dalyvės, atleidžia nuo dvigubo legalizavimo tų dokumentų, kurie turi būti pateikti jų teritorijoje, vienintelis formalumas, kurio reikalaujama pagal šią konvenciją, yra dokumento patvirtinimas pažyma *apostille*⁶⁸.

Lietuvoje ši konvencija įsigaliojo 1997 metais. *Apostille* gali būti tvirtinami šie dokumentai: valstybinių institucijų arba pareigūnų išduoti dokumentai, administraciniai dokumentai; notariniai aktai ir kt. Manytina, kad dvišalių teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutarčių normos, reglamentuojančios išduotų dokumentų teisinę galią kitoje susitariančiojoje valstybėje, turėtų būti aiškinamos ta linkme, kad dokumentų susitariančiosios valstybės teritorijoje, legalizuoti ar tvirtinti *apostille* nereikia tik tuo atveju, kai dokumentus siunčia

⁶⁵ Ražanaitė, S. Užsienio valstybėse išduotų oficialių dokumentų pripažinimas. *Notariatas*, Nr. 4, 2008, p. 21.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose (sudaryta 1993-01-26, įsigaliojo 1993-10-18). *Valstybės žinios*, 1994-02-23, Nr. 14-234.

⁶⁷ Konvencija dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo. *Valstybės žinios*, 1997-07-18, Nr. 68-1699.

⁶⁸ Ražanaitė, S. *Supra* note 60, p. 22.

valstybių teisingumo įstaigos ar kitais pačiose sutartyse numatytais atvejais. Teisingumo ministerijos nuomone, tiek užsienio valstybių, su kuriomis Lietuva yra pasirašiusi dvišales teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis, tiek Lietuvos institucijų reikalavimas asmenims pateikiamus kitos susitariančiosios valstybės institucijų išduotus oficialius dokumentus legalizuoti ar patvirtinti *apostile* yra pagrįstas⁶⁹.

Šiai dienai, Teisingumo ministerijos iniciatyva, yra siekiama suteikti notarams teisę tvirtinti dokumentus *Apostille* pažyma. Šiuo metu tokią dokumentų tvirtinimo funkciją atlieka Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Konsulinio departamento specialistai. Šio pasiūlymo pagrindinis privalumas yra tas, kad asmenys norintys patvirtinti savo dokumentus *Apostille* galėtų kreiptis į didesnę subjektų ratą (t. y. į bet kurį notarą). Kiekvienas asmuo, kuris norės pateikti savo dokumentus užsienyje, įvedus tokį pakeitimą, tai galės atlikti paprasčiau. Autoriaus nuomone, toks pasiūlymas pagreitins autentiškų dokumentų pripažinimą užsienyje.

2010 m. sausio 29 d. Lietuvoje įsigaliojo Vienos konvencija dėl išrašų iš civilinės būklės aktu įrašų išdavimo įvairiomis kalbomis. Konvencijos 8 straipsnis numato: „šie išrašai turi tokią pat galią kaip ir pagal juos išduodančios valstybės galiojančias vidaus teisės normas išduoti išrašai. Šie išrašai be legalizavimo ar jam lygiaverčių formalumų priimami kiekvienos valstybės, šios Konvencijos šalies, teritorijoje“⁷⁰. Paveldėjimo turinčio tarptautinį elementą kontekste ši konvencija svarbi mirties liudijimo, gimimo liudijimo bei santuokos liudijimo išrašų pripažinimo klausimais.

Apibendrinant, reikia pažymėti, kad kalbant apie paveldėjimo teisės derinimą ir vienodinimą, visų pirmą reikia kalbėti apie tarptautinės privatinės teisės normų derinimą. Materialioji paveldėjimo teisė, kiekvienoje valstybėje yra paremta tos valstybės ilgametėmis kultūrinėmis ir teisinėmis tradicijomis, kurias suvienodinti būtų labai sunku. Paveldėjimo teisinių santykių su tarptautiniu elementu problematika, skatina ieškoti vis naujų teisinių instrumentų, tarpvalstybinio lygiu. Iki šių dienų nei vienas tarptautinis dokumentas neveikia pilna apimtimi, t. y. pilnai nepasiekė savo tikslų. Ar naujasis Reglamentas (ES) Nr. 650/2012 išspręs egzistuojančią reglamentavimo spragą bus analizuojama tyrimo ketvirtame skyriuje.

Lietuvos institucijų priimtų oficialių dokumentų tikrumas yra preziumuojamas, tuo tarpu kitoje valstybėje išduotų oficialių dokumentų tikrumas turi būti patvirtintas. Tai gali būti padaryta tokiais budais – patvirtinant dokumento tikrumą pažyma (*apostille*) arba jeigu tai numato tarptautinė sutartis, viešų dokumentų, išduotų kitoje valstybėje, tikrumas neturi būti

⁶⁹ Teisingumo ministerijos raštas. Prieiga internete:

http://denver.infolex.lt/advoco_old/getfile.aspx?dokid=26d8ae56-3ecb-4ed9-8d86-dfcf5bd90bd5

⁷⁰ Konvencija dėl išrašų iš civilinės būklės aktu įrašų išdavimo įvairiomis kalbomis. *Valstybės žinios*, 2010-01-21, Nr. 8-339.

tvirtinamas. Šiai dienai nuo tvirtinimo atleidžiami visi oficialūs dokumentai išduoti Baltarusijos Respublikoje, Estijos Respublikoje, Latvijos Respublikoje, Moldovos Respublikoje, Ukrainoje ir Rusijos Federacijoje, tačiau su kitomis valstybėmis išlieka legalizavimo procedūra.

2. TARPTAUTINIS ELEMENTAS PAVELDĖJIMO TEISINIUOSE SANTYKIUOSE

Kaip pastebi V. Majūtė: „dažniausiai sunkumų nagrinėjant paveldėjimo bylas turinčias tarptautinį elementą kyla dėl valstybių nacionalinės teisės skirtumų, kurie pasireiškia kalbų skirtumais, užsienio teisės neprieinamumu, užsienio teisės turinio aiškinimo ir interpretavimo problemomis“⁷¹, tačiau ištyrus nacionalinį paveldėjimo teisės reglamentavimą, tam tikrų užsienio valstybių paveldėjimo teisės institutus bei tarptautinį teisinį reguliavimą, pastebėtina ir daugiau problemų, kurios bus aptartos šiame skyriuje.

2.1. Palikimo atsiradimo vietos ir laiko problematika

Nustatyti tikslų asmens mirties momentą yra svarbu, nes nuo šio momento prasideda įpėdinių teisė priimti palikimą ir kitos paveldėjimo teisinės pasekmės. Testamentai iki šio momento neturi jokios teisinės galios, nėra įpėdinių, nėra ir paveldimo turto. Tarptautinės privatinės teisės atžvilgiu svarbu tai, kad būtent nuo šio momento nustatomos teisės normos, taikytinos paveldėjimo teisiniams santykiams. Tuo tarpu, palikimo atsiradimo vieta, svarbi jurisdikcijos klausimams spręsti, kilnojamų daiktų palikimui taikytinos teisės nustatymui ir kt.

2.1.1. Mirties momento nustatymas

„Palikimo atsiradimo laiku yra laikomas palikėjo mirties momentas, o tuo atveju, kai jis paskelbiamas mirusiu, diena, kurią įsiteisėjo teismo sprendimas paskelbti palikėją mirusiu, arba teismo sprendime nurodyta mirties diena“⁷². Taigi, galime išskirti šiuos palikimo atsiradimo juridinius faktus – mirties momentas *per se* ir fizinio asmens paskelbimas mirusiu.

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse mirties momentu yra laikomas - fizinio asmens kraujotakos ir kvėpavimo negrįžtamas nutrūkimas arba jo smegenų visų funkcijų visiškas ir negrįžtamas nutrūkimas⁷³. Šią sąvoką taip pat detalizuoja ir Lietuvos Respublikos žmogaus

⁷¹ Majūtė, V. Paveldėjimo, turinčio tarptautinį elementą, bylų problematika ir perspektyvos. *Supra* note 29, p. 122.

⁷² Gaivenis, V., Valiulis, A. *Turto paveldėjimas*. Vilnius: Justitia, 2002 m. p. 9.

⁷³ *Supra* note 43.

mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo 2 straipsnis, taip pat papildomai numatydamas mirties liudijimo reikšmę. Mirties liudijimas tai - „gydytojo išduodamas dokumentas, patvirtinantis asmens mirties faktą ir būtinas mirčiai užregistruoti”⁷⁴. Taigi, kyla teisės aiškinimo klausimas, kaip tiksliai nustatyti ar mirties momentas siejamas su biologine asmens mirtimi, remiantis dviem teisės doktrinoje vartojamais medicininiais kriterijais ar visgi su biologinės mirties konstatavimu dokumente? Kaip pastebi A. Milinis „[...]tiksliausia žmogaus mirties momentu laikyti visišką ir negrįžtamą visų galvos smegenų (įskaitant ir kamieną) funkcijų nutrūkimą, kai šio nutrūkimo negrįžtamumas yra konstatuotas teisės aktų nustatyta tvarka”⁷⁵. Darytina išvada, kad mirties momentas visgi yra momentas kai mirtis yra įtvirtinta atitinkamame dokumente, mirties liudijame. Mirties liudijimas – tai dokumentas, patvirtinantis palikimo atsiradimo laiką⁷⁶.

Kitas juridinis faktas - asmens paskelbimas mirusiu. Teisiniu požiūriu, jis sukelia tas pačias teises pasekmes paveldėjimo teisiniuose santykiuose, kaip ir biologinė asmens mirtis. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.31 straipsnis numato asmens paskelbimo mirusių sąlygas. Pagal CK fizinis asmuo gali būti teismo tvarka paskelbiamas mirusiu, jeigu jo gyvenamojoje vietoje trejus metus nėra duomenų apie jo buvimo vietą, o jeigu jis dingo be žinios tokiomis aplinkybėmis, kurios sudarė mirties grėsmę arba duoda pagrindą spėti jį žuvus dėl nelaimingo atsitikimo, – jeigu apie asmenį nėra duomenų šešis mėnesius⁷⁷. Paskelbto mirusiu asmens mirties data yra laikoma ta diena, kurią įsiteisėja teismo sprendimas paskelbti jį mirusiu (CK 2.31 str. 4d.). Užsienio piliečiai ir asmenys be pilietybės pripažįstami nežinia kur esančiais ir paskelbiami mirusiais pagal valstybės, kurios teritorijoje buvo paskutinė žinoma jų nuolatinė gyvenamoji vieta, teisę (CK 1.18 straipsnis).

Remiantis Lietuvos Respublikos civilinės metrikacijos taisyklėmis – Lietuvoje mirusių kitų valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės mirtys registruojamos tokia pat tvarka kaip ir Lietuvos Respublikos piliečių mirtys⁷⁸. Lietuvoje, užsienio piliečių mirties momentas, nustatomas pagal valstybės, kurioje buvo jų nuolatinė gyvenamoji vieta, mirties momentu, įstatymus (CK 1.15 straipsnis)⁷⁹. Pritaikius šią normą, Rusijos Federacinės Respublikos piliečiui mirusiam Lietuvoje, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta yra jo pilietybės valstybėje, mirties momentui nustatyti bus taikoma Rusijos Federacinės Respublikos materialinė teisė. Jeigu

⁷⁴ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 43-1601.

⁷⁵ Milinis, A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *Jurisprudencija*. 2011, 18(3), p. 1139.

⁷⁶ Vileita, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo tiesė (1)*. Justitia, 2003 m. Nr. 1-2(43-43), p. 19.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos civilinės metrikacijos taisyklės. *Valstybės žinios*, 2006-06-10, Nr. 65-2415.

⁷⁹ *Supra* note 43.

mirusysis neturėjo gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje, mirtis įtraukiama į apskaitą paskutinės jo gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje civilinės metrikacijos įstaigoje arba Vilniaus miesto civilinės metrikacijos įstaigoje.

Kaip numatyta, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2008-07-22 įsakyme Nr. 1R-294 „Dėl teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymo Nr. 1R-160 „Dėl Civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ - užsienio valstybėje po 1990 m. kovo 11 d. mirusio Lietuvos Respublikos piliečio ar užsieniečio, turinčio gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje, mirtis įtraukiama į apskaitą jų gyvenamosios vietos civilinės metrikacijos įstaigoje, remiantis užsienio valstybės institucijos išduotu medicininio mirties liudijimu arba mirties liudijimu (išrašu iš mirčių registro), įrašant mirties įrašą ir išduodant mirties liudijimą⁸⁰.

Svarbu pažymėti, kad dvišalės teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartyse, kurias yra pasirašiusi Lietuvos Respublika (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, 49 straipsnis) numatyta, kad paveldėjimo santykiuose Susitariančios Šalys pripažįsta ir vykdo teisingumo įstaigų priimtus sprendimus⁸¹. Taigi, tuo atveju kai Lietuvos pilietis miršta ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, vietos institucijų išduotas mirties liudijimas galios, taikant sutarties nuostatas.

Jeigu asmuo miršta šalyje, kuri yra prisijungusi prie *1976 m. rugsėjo 8 d. Vienos konvencijos dėl išrašų iš civilinės būklės aktų įrašų išdavimo įvairiomis kalbomis* (Austrija, Belgija, Bosnija ir Hercegovina, Bulgarija, Kroatija, Liuksemburgas, Makedonija, Šveicarija, Turkija, ir kt.), pagal kurią civilinės būklės aktų, tame tarpe ir mirties liudijimo, išrašai, išduoti pagal Konvencijos patvirtintą formą be jokių papildomų formalumų (legalizavimo, tvirtinimo *Apostille* ar vertimo), dokumentai dėl šių asmenų mirties nustatymo, turi būti priimami kitose prie Konvencijos prisijungusiose valstybėse⁸². Lietuva yra šios konvencijos dalyvė nuo 2010 m.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.3 straipsnio 2 dalis, taip pat numato atvejus, kai miršta du ar daugiau asmenų, susijusių tarpusavyje paveldėjimo santykiais, t. y. asmenų, kurie vienas po kito paveldi, ir negalima nustatyti kiekvieno mirties momento arba, kuris iš jų mirė anksčiau. Tokiu atveju jie yra laikomi mirusiais tuo pačiu metu ir jų teisių perėmimo

⁸⁰ Dėl teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymo Nr. 1R-160 "Dėl Civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo" pakeitimo. *Valstybės žinios*, 2008-08-02, Nr. 88-3541.

⁸¹ Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. *Valstybės žinios*, 2002-07-26, Nr. 75-3217.

⁸² 1976 m. Vienos konvencija dėl išrašų iš civilinės būklės aktų įrašų išdavimo įvairiomis kalbomis. *Valstybės žinios*, 2010-01-21, Nr. 8-339.

(transmisijos) neatsiranda, kiekvieno turto paveldi jo įpėdiniai. Mirtis vienu metu yra laikoma įvykusia per kalendorinę parą (nuo 0 valandos iki 24 valandos)⁸³.

Apibendrinus, nustatyti tikslų mirties momentą yra svarbu, nes nuo šio momento nustatomas įpėdinių ratas, prasideda termino palikėjo kreditoriams pareikšti pretenzijas eiga, prasideda terminas palikimui priimti bei nustatomas paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo terminas, nustatomi asmenys turintys teisę į privalomąją palikimo dalį⁸⁴. Taip pat, kaip buvo minėta skyriaus pradžioje, nuo mirties momento nustatomos teisės normos, taikytinos atsiradusiems paveldėjimo teisiniams santykiams, jeigu juose yra tarptautinis elementas.

2.1.2. Palikimo atsiradimo vieta ir nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijus

Pritartina S. Šaltauskienės nuomonei, kad palikimo atsiradimo vieta yra svarbi, nes „[...] pagal ją nustatoma: kurios valstybės institucijos ves paveldėjimo bylą, jei paveldėjimas turi tarptautinį elementą; kuriam notarų biurui įpėdinis turi paduoti pareiškimą dėl palikimo priėmimo ir koks notaras turi išduoti paveldėjimo teisės liudijimą; į kurį teismą reikia kreiptis dėl palikimo administratoriaus skyrimo (CK 5.53 str.), dėl priemonių išsaugoti palikimą (CK 5.64 str.); kuriam teismui palikėjo kreditoriai turi pareikšti ieškinius (CK 5.63 str.)“⁸⁵. Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtinta nuostata, kad palikimas priimamas ir paveldėjimo byla užvedama pas palikimo atsiradimo vietos notarą⁸⁶. Klaidingai nustačius palikimo atsiradimo vietą, gali būti pradėtos kelios paveldėjimo bylos, pas skirtingus notarus, arba skirtingose valstybėse pas skirtingus paveldėjimo bylas vedančius subjektus, taip pažeidžiant teisėtus skirtingų įpėdinių lūkesčius⁸⁷.

Kitose valstybėse, pvz. Nyderlanduose, nuo to, kur bus nustatyta palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta, priklauso su palikimu susiję mokesčiai, kaip numatė Europos Sąjungos Teisingumo Teismas byloje Nr. C-43/07 „kalbant apie apskaičiavimo metodą, taikomą siekiant nustatyti faktiškai mokėtiną mokesį, Nyderlandų teisės aktuose yra nustatytas skirtumas tarp asmenų, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta jų mirties momentu buvo šioje valstybėje narėje, ir tų, kurių gyvenamoji vieta buvo kitur“⁸⁸.

Sunkumai sprendžiant, kur yra asmens nuolatinė gyvenamoji vieta kyla ir tada, kai kiekvienas teismas taikydamas šį kriterijų naudoja savo valstybės nuolatinės gyvenamosios

⁸³ Šaltauskienė, S. *Paveldėjimo teisė: lyginamieji aspektai*. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt metų: mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 654.

⁸⁴ Vileita, A. *Supra* note 1, p.

⁸⁵ Šaltauskienė, S. *Supra* note 76, p. 655.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 28-810.

⁸⁷ Гуцин, В.В., Гуреев, В.А. *Наследственное право России :учебник*. Москва : Эксмо, 2009, p. 77.

⁸⁸ Byla C-43/07, D. M. M. A. Arens-Sikken prieš Staatssecretaris van Financiën [2008] ECLI 490.

vietos sampratą ir nors kriterijus atrodo visiškai aiškus, tačiau faktiškai nustatyti, kur yra asmens nuolatinė gyvenamoji vieta gali būti sunku⁸⁹. Pavyzdžiui, Rusijos Federacinės Respublikos civiliniame kodekse nuolatinė gyvenamoji vieta apibūdinama, kaip vieta, kurioje asmuo nuolatos gyvena ar ta vieta, kuriai asmuo teikia prioritetą, sprendžiant dėl nuolatinės gyvenamosios vietos⁹⁰. Remiantis šia norma, nuolatinė gyvenamoji vieta visuomet bus įrodinėjimo dalykas, bet ne aiškiai apibrėžtas juridinis faktas.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.4 straipsnyje - palikimo atsiradimo vieta laikoma nuolatinė palikėjo gyvenamoji vieta, t. y. ta vieta, kurioje jis nuolatos gyveno iki mirties. Neveiksnaus fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta, pagal CK 2.13 straipsnį, yra laikoma globėjo, jei jis gyveno toje pačioje valstybėje, gyvenamoji vieta. Nepilnamečių gyvenamoji vieta, pagal CK 2.14 straipsnį, yra laikoma tėvų ar globėjų (rūpintojų) nuolatinė gyvenamoji vieta. Kaip pastebi A. Vileita - „palikimo atsiradimo vieta nėra laikoma palikėjo mirties vieta (pvz. ligoninė, žūties vieta), ja nelaikoma ir įkalinimo įstaiga, sanatorija, viešbutis, karinis dalinys, kur palikėjas mirė“⁹¹. „Reikia pastebėti, kad nuolatinė gyvenamoji vieta yra asmens pagrindinė nuolatinė gyvenamoji vieta, kur asmuo gyvena, dirba ir mokosi, o ne tėvų namai, kuriuose pastarasis lankosi savaitgaliais ar atostogų metu, taip pat vieta, kurioje asmuo dar tik ketina gyventi, tačiau kurioje jau spėjo užmegzti tvirtus socialinius ar kitokio pobūdžio santykius“⁹².

Tarptautinei privatinėje teisėje nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijus svarbus tuo, kad fizinio asmens teisinis statusas, pagal CK 1.15 – 1.18 straipsnius, nustatomas vadovaujantis asmens nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teise⁹³. Civilinio kodekso 2.12 straipsnio 1 dalis numato nuolatinės gyvenamosios vietos apibrėžimą (angl. *habitual residence*) – „tai fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta, reiškianti asmens teisinį santykį su valstybe ar jos teritorijos dalimi, yra toje valstybėje ar jos teritorijos dalyje, kurioje jis nuolat ar daugiausia gyvena, laikydamas tą valstybę ar jos teritorijos dalį savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų buvimo vieta“⁹⁴. Ši norma numato objektyvųjį (asmens teisinis ryšys su tam tikra valstybe) bei subjektyvųjį (asmens noras būti susietu su valstybe socialiniais ir ekonominiais ryšiais) kriterijus. Kadangi nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijus yra fakto klausimas, kiekvienu atveju reikia įrodinėti abu tiek objektyvųjį, tiek subjektyvųjį kriterijų. Taip pat, reikia atkreipti dėmesį į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pastabas, 2012 m. kovo 1 d. nutartyje, dėl šių normų

⁸⁹ Grigienė, J., Laurišaitė, E. *Piktnaudžiavimas taikytinos teisės kolizinėmis normomis*. Vytauto Didžiojo universitetas : teisės apžvalga, 2012, Nr. 1 (8), p. 11.

⁹⁰ Rusijos Federacijos civilinis kodeksas. Prieiga internete: http://base.garant.ru/10164072/3/#block_1003

⁹¹ Vileita, A. *Supra* note 70, p. 20.

⁹² *Ibid.*

⁹³ Mikelėnas, V. ir kiti. *LR civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 41.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

imperatyvo „pagal CK 5.4 straipsnio normų turinį kiekvienu paveldėjimo atveju paskutinioji nuolatinė palikėjo gyvenamoji vieta nustatoma, atsižvelgiant į CK 2.12 straipsnyje nustatytus vertinamuosius kriterijus, t. y. nustatytos taisyklės nėra imperatyvaus pobūdžio“⁹⁵. Toks aiškinimas, patvirtina anksčiau išsakytą autoriaus nuomonę, kad kiekvienu atveju negalima nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijaus vertinti vienareikšmiškai, atsižvelgiant tik į objektyvias aplinkybes.

Kilus ginčui, ar tais atvejais kai palikėjo gyvenamosios vietos negalima nustatyti, remiantis CK 5.4 straipsnio 2 dalyje numatytais kriterijais, suinteresuoto asmens prašymu palikimo atsiradimo vietą nustato teismas, atsižvelgdamas į visas aplinkybes, kaip numatyta CK 5.4 straipsnio 4 dalyje⁹⁶. Palikimo atsiradimo vieta paprastai siejama su deklaruota gyvenamąja vieta, kaip numato Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas - tai yra vieta, kurioje asmuo faktiškai dažniausiai gyvena ir su kuria jis yra labiausiai susijęs⁹⁷. Asmenys, kurie neturi gyvenamosios vietos, remiantis to paties įstatymo 4 straipsnio 7 dalimi, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatyta tvarka į apskaitą įtraukiami pagal savivaldybę, kurioje jie gyvena.

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos įstatyminių reglamentavimą, fizinis asmuo gali turėti tik vieną nuolatinę gyvenamąją vietą, todėl tuo atveju kai Lietuvos pilietis miršta užsienyje, kiekvieną kartą reikės nustatyti su kuria iš valstybių, Lietuva ar mirties vietos valstybe, asmuo yra labiausiai susijęs.

Nuolatinė gyvenamoji vieta gali keistis, tokios vietos pakeitimui svarbūs du dalykai: pirma, asmens išvykimas į kitą valstybę ir apsigyvenimas joje, antra, asmens ketinimas nuolat gyventi kitoje valstybėje.⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2012 m. gruodžio 21 d. nutartyje konstatavo, kad Lietuvos piliečio nuolatinė gyvenamoji vieta yra JAV, o ne Lietuvos Respublikoje, panaudojo tokius argumentus – „[...]šiuo metu sutuoktiniai gyvena atskirai, netvarko bendro ūkio, nepalaiko šeiminių ryšių ir nėra pagrindo tikėtis, jog vėl pradės gyventi kartu kaip šeima [...]atsakovo gyvenamoji ir jo turtinių interesų buvimo vieta yra JAV, atsakovas Lietuvoje nuolat negyveno, nedirbo, į ją atvykdavo trumpam laikui“⁹⁹. Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atskleidė nuolatinės gyvenamosios vietos ir testamentinio galiojimo santykį, pasisakydamas, kad testamente nenurodytas pilnas testatorės adresas, testamentas nustatyta tvarka neperduotas valstybinei notarinei kontorai pagal

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2012.

⁹⁶ Šaltauskienė, S. *Supra* note 76, p.656.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 66-1910.

⁹⁸ Mikelėnas, V. *Supra* note 41, p. 42.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-571/2013.

paskutinę nuolatinę testatorės gyvenamąją vietą, gali būti testamentu pripažinimo negaliojančiu priėžastis¹⁰⁰.

Ankstesnėje praktikoje, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra nagrinėjęs nuolatinės gyvenamosios vietos nustatymo klausimą. 2002 m. birželio 21 d. LAT teisėjų senato nutarime buvo išaiškinta, kad „asmeniui išvykus į užsienio valstybę, klausimas dėl to, ar pakito jo nuolatinė gyvenamoji vieta, turi būti sprendžiamas atsižvelgiant į tai, ar asmuo ketina kitoje valstybėje gyventi nuolat. Tai nustatyti galima remiantis įvairiomis aplinkybėmis: šeimos sukūrimas užsienio valstybėje, užsienio valstybės pilietybės įgijimas, nekilnojamojo turto įsigijimas užsienio valstybėje, stojimas kitos valstybės tarnybon ir kt.“¹⁰¹.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. balandžio 2 d. byloje Korkein hallinto-oikeus (Suomija) C-523/07, pažymėjo, kad Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 2003 m. lapkričio 27 d. dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 8 straipsnyje numatyta „Nuolatinės gyvenamosios vietos“ sąvoka 1 dalies prasme turi būti aiškinama taip, „kad ši gyvenamoji vieta atitinka vietą, kur vaikas tam tikra dalimi integravosi į socialinę ir šeiminių aplinką. Šiuo tikslu, be kita ko, turi būti atsižvelgta į gyvenimo valstybės narės teritorijoje ir šeimos persikėlimo į šią valstybę trukmę, teisėtumą, sąlygas ir priežastis, vaiko pilietybę, mokyklos lankymo vietą ir sąlygas, kalbos žinias ir šeiminius bei socialinius vaiko ryšius toje valstybėje. Nustatyti vaikų nuolatinę gyvenamąją vietą turi nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į visas kiekvienam konkrečiam atvejui būdingas faktines aplinkybes“¹⁰².

Taigi, remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika, kiekvieną kartą sprendžiant dėl nuolatinės gyvenamosios vietos nustatymo reikėtų įvertinti šiuos faktus: asmens pilietybę ir ryšį su pilietybės valstybe, gyvenimo tam tikroje vietoje trukmę bei dažnumą, persikėlimo aplinkybes, kalbos žinojimą bei socialinius ryšius su gyvenamąją vietą¹⁰³. Nėra aišku, ar tokie faktoriai būtų svarbūs nustatant įprastą gyvenamąją vietą paveldėjimo byloje, tačiau į šį išaiškinimą galima būtų atsižvelgti kai kyla abejonių kur yra asmens interesų vieta.

Siekiant atskleisti nuolatinės gyvenamosios vietos sampratą ir taikymo atvejus, pateikiamos dvi situacijos ir galimas jų sprendimo būdas:

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-596/2012.

¹⁰¹ 2002 m. birželio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 35 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, tėvams gyvenant skyrium.

¹⁰² 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000. 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1

¹⁰³ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. balandžio 2 d. Korkein hallinto-oikeus (Suomija) byloje Nr. C-523/07. <http://vaikoteises.lt/media/file/ETT%20praktika%20gera.pdf>

1. X, Lietuvos pilietė, 2013 m. lapkričio mėn. nusprendžia priimti pasiūlymą dėl gerai apmokamo darbo didelėje įmonėje Vienoje, Austrijoje. Austrijoje ji turi nuomojamą būstą, tačiau reguliariai grįžta pas šeimą į Lietuvą. Visas savo kasmetines atostogas ji leidžia Lietuvoje su savo šeima. 2014 m. rugpjūčio mėnesį Austrijoje ji surašo testamentą, kuris formos prasme atitinka Austrijos reikalavimus, palikimui taikytiną teisę pasirenka Austrijos valstybės teisę, ir visą palikimą palieka Austrijos piliečiui, artimam draugui, Y.

Šioje situacijoje, visų pirma svarbu nustatyti, kur yra Lietuvos pilietės X, nuolatinė gyvenamoji vieta. Kadangi su Austrijos Respublika Lietuva neturi pasirašiusi dvišalės sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse bylose, o Reglamentas Nr. 650/2012 dar nėra įsigaliojęs, santykiui bus taikomas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Austrijos tarptautinės teisės normos bei bendrieji teisės principai.

Tiek Austrijos, tiek Lietuvos teisinis reglamentavimas numato, kad jurisdikciją paveldėjimo bylose turės – palikėjo įprastinės gyvenamosios vietos institucijos. Lietuvoje paveldėjimo klausimus spręs Lietuvos notarai, kurie yra kompetentingi visais paveldėjimo klausimais, jei mirusiojo nuolatinė gyvenamoji vieta buvo Lietuvoje. Austrijoje paveldėjimo procesinius veiksmus atlieka apylinkės teismai (*Bezirksgericht*) tos apylinkės, kurioje buvo mirusiojo nuolatinė gyvenamoji vieta. Austrijos valdžios institucijos yra kompetentingos sprendžiant visus su Austrijoje esančiu turtu susijusius klausimus, jei turtas priklauso Austrijos piliečiui¹⁰⁴.

Taigi, Austrijos teismai sprendami dėl jurisdikcijos klausimo šioje byloje, turėtų atsisakyti pradėti bylą, kaip neteisingą Austrijos institucijoms. Pirma, įvertinus objektyvius kriterijus, asmens teisinis ryšys su Austrija yra paremta tik darbo reikalais, t. y. laikino pobūdžio. Darbo trukmė – mažiau nei vieneri metai.

Vertinant subjektyvius kriterijus svarbu pastebėti, kad X į Austriją neketino perkelti savo asmeninių, socialinių interesų centro. Nuomojamas būstas parodo, kad X neketino įsikurti Austrijoje, taip pat neparsivežė į ją savo šeimos narių, nors iš dažnų kelionių namo bei atostogų su šeima, galime daryti prielaidą, kad šeimos ryšiai yra svarbi X gyvenimo dalis, dėl ko asmeniniai ir socialiniai ryšiai su Lietuvos valstybe ir joje gyvenančia šeima nėra nutraukti.

Nežiūrint į su darbu susijusio persikėlimo į Austriją, X nuolatinė gyvenamoji vieta tebėra Lietuvoje, nes čia yra pagrindinis socialinių ir šeimos interesų centras. Tačiau, jei X, savo noru paliko visą palikimą Y, tai galėtų reikšti naujo socialinio centro sukūrimą? Netgi jeigu tai pavyktų įrodyti, tokiu atveju vis tiek turėtų būti taikomos Lietuvos paveldėjimo teisės normos, kadangi Austrijos tarptautinė privatinė teisė numato, kad paveldėjimui taikoma teisė yra tos

¹⁰⁴ Prieiga internete: <http://www.successions-europe.eu/lt/home>

šalies, kurios pilietybę turėjo mirusysis mirties dieną, Austrijoje nėra taikoma jokių išimčių šiai nuostatai. Tas faktas, kad buvo pasirinkta Austrijos teisė testamentu, neturi reikšmės, kadangi tiek Austrijoje, tiek Lietuvoje nėra leidžiama rintis paveldėjimo santykiams taikytinos teisės taigi, tokia testamentu norma yra negaliojanti.

2. Situacija, kai tam pačiam paveldėjimo atvejui taikomas Reglamentas Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo.

Reglamento 22 straipsnyje yra numatyta asmens teisė testamentu pasirinkti palikimui taikytiną teisę, ši teisė yra ribojama – galima pasirinkti tik palikėjo pilietybės valstybę. Bendroji taisyklė numato, kad visam palikimui taikytina teisė yra valstybės, kurioje palikėjo mirties dieną buvo jo įprastinė gyvenamoji vieta, teisė. Reglamentas bus tiesiogiai taikomas tiek Lietuvoje, tiek Austrijoje.

Įprastinės gyvenamosios vietos, taikant naująjį reglamentą, nustatymo ypatumai:

1. įvertinamos visos palikėjo gyvenimo aplinkybės kelerius metus prieš mirtį ir mirties dieną, atsižvelgdama į visus aktualius faktinius aspektus, visų pirma palikėjo buvimo atitinkamoje valstybėje trukmę bei reguliarumą ir to buvimo aplinkybes bei priežastis¹⁰⁵;
2. įprastinė gyvenamoji vieta turėtų atspindėti glaudų ir stabilų ryšį su atitinkama valstybe;
3. jei palikėjas dėl profesinių arba ekonominių priežasčių išvyko gyventi ir dirbti į užsienį, jo pagrindinio šeimyninio ir socialinio gyvenimo vieta išliko kilmės valstybė;
4. „atvejais, kai palikėjas gyveno keliose valstybėse paeiliui arba keliavo iš vienos valstybės į kitą nė vienoje iš jų neįsikurdamas nuolat gyventi ir palikėjas buvo vienos iš tų valstybių pilietis arba visą savo pagrindinį turtą turėjo vienoje iš tų valstybių, jo pilietybė arba to turto vieta galėtų būti specialus veiksnys bendrai vertinant visas faktines aplinkybes“¹⁰⁶.

Pritaikius situacijai antrąjį punktą, X nėra perkėlusis savo įprastinės gyvenamosios vietos į Austriją, nors šioje valstybėje ir praleidžia daugiau laiko nei Lietuvoje, kur yra jos įprastinė gyvenamoji vieta.

Įprastinė ir nuolatinė gyvenamoji vieta. Atlikus naujojo Reglamento (ES) Nr. 650/2012 bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių analizę, paaiškėjo, kad tiek teismai, tiek įstatymų leidėjai, vartoja dvi sąvokas norėdami apibrėžti asmens nuolatinę buvimo vietą, tai – nuolatinė

¹⁰⁵ Europos Parlamentas ir Taryba, *supra* note 9.

¹⁰⁶ *Ibid.*

gyvenamoji vieta ir įprastinė gyvenamoji vieta (angl. *domicile*). Reglamento aiškinamojoje dalyje yra numatyta - „reglamente turėtų būti numatyta, kad nustatant tiek jurisdikciją, tiek taikytiną teisę, bendras siejamasis veiksnys turėtų būti *įprastinė palikėjo gyvenamoji vieta mirties dieną*“¹⁰⁷, tuo tarpu Reglamento 27 straipsnyje vartojama kita sąvoka „nagrinėjant klausimą, ar testatoriaus arba bet kuris asmuo, dėl kurio palikimo sudarytas paveldėjimo susitarimas, *nuolatinė gyvenamoji vieta* buvo tam tikroje valstybėje, ar ne, taikoma tos valstybės teisė“¹⁰⁸.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse šios sąvokos taip pat persipina, dažnai vartojant jas kartu, kaip - nuolatinė ar įprastinė¹⁰⁹ gyvenamoji vieta. Lingvistiniu požiūriu šios abi sąvokos atrodo tapačios, tačiau tai nėra visiškai tiesa. Teisės žodynai sąvoką *domicile*, paprastai aiškina, kaip pastovią gyvenamą vietą, namus, kuriuose planuojama gyventi visada. Tuo tarpu aiškinat *habitual residence* sąvoka dažnai minimas faktas, kad ryšį su šią nuolatinę gyvenamąją vietą reikia įrodinėti, nes ši sąvoka nesusijusi su ketinimu pastoviai joje gyventi¹¹⁰. Autorės nuomone, įprastinė gyvenamoji vieta apima nuolatinės gyvenamosios vietos sąvoką. Vokietijos teisėje šios sąvokos taip pat aiškinamos panašiai, vokiečių autoriai pastebi, kad nuolatinę gyvenamąją vietą galima simuliuoti ir turėti ją keliuose vietose, tuo tarpu *domicile* yra stabilesnis kriterijus¹¹¹.

Pažymėtina, kad Lietuvos įstatymuose bei teisės doktrinoje šios dvi sąvokos sutampa, o Lietuvos teisės teoretikai netgi siūlo atsisakyti sąvokos nuolatinė gyvenamoji vieta ir palikti tik įprastosios gyvenamosios vietos sąvoką. Su tokiu pasiūlymu reikėtų sutikti, kadangi šiai dienai tiek naujojo Reglamento atžvilgiu, tiek Lietuvos teisminės praktikos kontekste, sunku iki galo suprasti kodėl pasirinkta šias sąvokas skirti, koks tokio išskyrimo tikslas ir kas iš tikrųjų turėta galvoje jas pavartojant skirtingose įstatymų normose.

2.2. Paveldėjimo teisės subjektai

Paveldėjimo teisinių santykių subjektais šiame darbe laikytini: palikėjas, testatorius, įpėdiniai, palikimo teisės liudijimus išduodantys ir ginčus, kylančius iš paveldėjimo teisinių santykių, sprendžiantys subjektai, Valstybė.

Lyginant Lietuvos paveldėjimo teisės instituto normas su kitų valstybių paveldėjimo teisiniu reguliavimu, pasitaiko nemažai skirtumų tarp to, kokie asmenys yra pripažįstami

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ Europos Parlamentas ir Taryba, *Supra* note 9.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-324/2014.

¹¹⁰ Bryan A. Garner. *Black's law dictionary*. St. Paul (Minn.) : West : Thomson Reuters business, 2009.

¹¹¹ Gottwald, P. Schwab, D. Buttner, E. *Family and succession law in Germany*. Kluwer Law International: 2001, p. 39.

įpėdinais pagal įstatymą, kas gali paveldėti pagal testamentą, taip pat ir tarp subjektų kurie išduoda paveldėjimo teisės liudijimus. Rusų teisės mokslininkas A. P. Sergejevas, kalbėdamas apie palikėją, netgi yra pasakęs, kad „mirusieji negali būti teisinių santykių subjektais“¹¹², išbraukdamas palikėją iš paveldėjimo teisinių santykių subjektų rato. Tačiau, nepaisant įvairių nuomonių, tiek Lietuvos Respublika, tiek Rusijos Federacinė Respublika, palikėją pripažįsta paveldėjimo teisinių santykių dalyviu. Nyderlandų Karalystė buvo pirmoji valstybė, kuri 2001 m. įteisino tos pačios lyties asmenų santuokas, kyla klausimas, ar Nyderlandų pilietis sudaręs santuoką su tos pačios lyties Lietuvos piliečiu, jam mirus, paveldės jo turtą, jeigu paveldėjimo teisiniams santykiams bus taikoma Lietuvos teisė ir ar toks subjektas turės įpėdinio statusą. Šie klausimai nagrinėjami šiame poskyryje.

2.2.1. Palikėjas ir testatorius

Palikėju Lietuvoje gali būti tik fizinis asmuo, palikėju negali būti nei juridinis asmuo, nei valstybė ar jos institucija. Palikėju bendrąja prasme yra laikomas miręs asmuo, mirties dienai turėjęs turto, kuris pagal įstatymą gali būti paveldimas. Palikėjas ir testatorius nėra tapačios sąvokos. Kiekvienas testatorius yra palikėjas, bet ne kiekvienas palikėjas yra testatorius. Lietuvoje vyraujanti palikėjo sąvoka yra būdinga didžiajai daliai kontinentinės bei bendrosios teisės tradicijų valstybių teisinėms sistemoms.

Lingvistine prasme *testatorius* yra siauresnė sąvoka ji apima ne tik asmenį, mirties momentui turintį turto, kuris gali būti paveldimas po jo mirties, bet taip pat toks asmuo yra išreiškęs savo valią dėl šio turto testamente.

Su testatoriaus sąvoka yra susijęs ir testamentinio veiksnio nustatymo klausimas. Lietuvoje nėra numatyto specialaus testamentinio veiksnio. Fizinio asmens galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas yra civilinis veiksnys bendrąja prasme, ji asmuo įgyja sulaukęs 18 metų (su išimtimis, CK 2.9 ir CK 2.5 straipsniai). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2013 m. balandžio 17 d. nutartyje detalizavo civilinio veiksnio pasekmes asmeniui, konstatavęs, kad „pripažinimas neveiksniu – tai procedūra, kuri lemia esminį žmogaus, kaip teisinių santykių subjekto, statuso pasikeitimą, pagal galiojančią teisinį reglamentavimą socialiniais ir teisiniais padariniais iš esmės prilygstantį žmogaus, kaip asmens ir piliečio, eliminavimui iš kitų visuomenės narių tarpo: pripažintas neveiksniu asmuo praranda

¹¹² Гущин, В.В., Гуреев, В.А. Наследственное право России :учебник. Москва : Эксмо, 2009, р. 54.

daugelį savo prigimtinių ir pilietinių teisių, tarp jų teisę disponuoti savo turtu bei tvarkyti su juo susijusius reikalus“¹¹³.

Testamentinis veiksnumas, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.60 straipsnio prasme, yra asmens galėjimas sudaryti, pakeisti ar panaikinti testamentą. Įdomu, kad Didžiosios Britanijos teisės teoretikai iškėlė klausimą dėl maksimalios amžiaus ribos (*aut.* tokia riba Didžiojoje Britanijoje nėra nustatyta), testamentiniam veiksnumui nustatyti. Dauguma vyresnio amžiaus asmenų sudarytų testamentų yra ginčijami, ir dažnai sėkmingai, dėl testatoriaus negalėjimo išreikšti savo tikrosios valios¹¹⁴. Pasiūlymas nėra visiškai neracionalus, nustačius tokį amžiaus kriterijų, galima būtų išvengti dalies ginčų, tačiau pritartina pasiūlymo autoriams, kad nustatyti tinkama maksimalaus amžiaus ribą būtų labai sunku.

Didžiojoje Britanijoje, nustatant asmens testamentinį veiksnumą yra vadovaujamasi, 1870 metais Banks prieš Goodfellow, byloje suformuotomis taisyklėmis (angl. *sound and disposing mind and memory*)¹¹⁵, šios taisyklės numato:

1. testatorius turi gebėti suprasti sudaromo testamento prasmę ir teisinę reikšmę;
2. testatorius turi „prisiminti“ ir pasisakyti apie *viso* savo turto likimą po jo mirties;
3. testatorius turi gebėti nurodyti asmenis, kuriems jis palieka savo turtą, nepažeidžiant asmenų, kurie paveldėtų pagal įstatymą, interesų;
4. testatorius turi nurodyti kokiomis dalimis jis palieka savo turtą testamentiniams įpėdiniams.

Tuo tarpu Rusijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas¹¹⁶ (1188 straipsnis) numato, kad testatoriumi gali būti tik visišką veiksnumą turintis asmuo, visišką veiksnumą įgyja asmuo sulaukęs 18 metų. Asmenys, kuriems yra paskirtas rūpintojas ar globa, negali surašyti testamento. Asmenų, kurie testamento sudarymo metu buvo veiksnūs, tačiau sunkiai sirgo, testamentiniam veiksnumui įvertinti gali būti skiriama teismo medicininė ekspertizė, tiek esant testatoriui gyvam, tiek po ji mirties. Testamentas neveiksnaus asmens, netampa galiojančiu, jeigu jis tampa veiksnus. Panašus reguliavimas numatytas ir Lietuvos Respublikos įstatymuose.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas numato tarptautinės privatinės teisės normas asmens testamentiniam veiksnumui nustatyti. Remiantis Civilinio kodekso 1.60 straipsnyje numatytomis taisyklėmis, testamentinis veiksnumas nustatomas, pagal asmens nuolatinės gyvenamosios vietos teisę. Remiantis šia norma, Lietuvos piliečio testamentui sudarytam užsienyje, jo testamentiniam veiksnumui nustatyti bus taikoma Lietuvos materialinė teisė, jeigu

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-224/2013

¹¹⁴ Borkowski, A. *Textbook on succession*. Oxford university press: 2002, p. 64.

¹¹⁵ Borkowski, A. *Textbook on succession*. Oxford university press: 2002, p. 65-66.

¹¹⁶ Rusijos Federacijos civilinis kodeksas. Prieiga internete: http://base.garant.ru/10164072/3/#block_1003

jo nuolatinė gyvenamoji vieta tebėra Lietuvos Respublikoje. Šiame straipsnyje taip pat numatoma ir išimtis, taikoma tuo atveju, kai asmens nuolatinės gyvenamosios vietos nėra galimybės nustatyti. Tokiu atveju, būtų taikoma valstybės, kurioje buvo sudarytas testamentas, teisė.

Pagal bendrą taisyklę, jeigu Civilinio kodekso normos prieštarauja tarptautinei sutarčiai, santykiui bus taikomos tarptautinės sutarties normos. Pagal Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos dvišalės sutarties 42 straipsnį, testamentiniam veiksniumi nustatyti taikoma Susitariančiosios Šalies, kurios pilietis buvo palikėjas teisė. Taigi, tuo atveju kai, Lietuvos pilietis, įgijęs nuolatinę gyvenamąją vietą Lenkijoje, testamentiniam veiksniumi nustatyti bus taikoma Lietuvos teisė ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos.

2.2.2. Įpėdinių rato nustatymas

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. kovo 7 d. nutartyje yra pažymėjęs, kad „[...] paveldėjimo teisę nustatančios teisės normos garantuoja kiekvienam visuomenės nariui galimybę dirbti ir gyventi žinant, jog po jo mirties asmens sukurtas turtas su suvaržymais ar be jų pagal jo valią, o jeigu valia neišreikšta – įstatyme nustatytais pagrindais – atiteks jo artimiesiems [...] paveldėjimo teisė užtikrina turtinių ir neturtinių santykių stabilumą ir perimamumą“¹¹⁷. Santykių stabilumo ir pereinamumo garantas, nepažeidžiant mirusiojo asmens lūkesčių, visų pirma, priklauso nuo tinkamo įpėdinių rato nustatymo atsiradus palikimui. Įpėdiniai – tai asmenys, kurie perima iš paveldėjimo teisinių santykių atsiradusias teises ir pareigas, numatyti įstatyme ar testamente¹¹⁸.

1. *Įpėdiniai pagal įstatymą.* Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.11 straipsniu, įpėdiniai pagal įstatymą yra laikytini – fiziniai asmenys, kurie buvo gyvi palikėjo mirties momentu, palikėjo vaikai, gimę po jo mirties, taip pat Lietuvos valstybė.

Toks atvejis, kai palikėjas žinodamas savo įpėdinių ratą pagal įstatymą, o taip pat pritardamas šiems įpėdiniams atiteksiančioms palikimo dalims, nesudaro testamento, teisės doktrinoje yra vadinamas – *tyliuoju testamentu*.

Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, numatytos šešios įpėdinių eilės, vienos eilės įpėdiniai paveldi lygiomis dalimis, išskyrus atvejus kai paveldima skirtingais pagrindais. Palikėja pergyvenęs sutuoktinis paveldi pagal įstatymą su pirmos arba antros eilės įpėdiniais (CK 5.13 straipsnis). Jeigu jų nėra sutuoktinis paveldi visą palikimą. 1964 m. Lietuvos

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-162/2008.

¹¹⁸ Суханов, Е.А. Гражданское право :учебник. Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова. Москва : Волтерс Клувер, 2004, р. 207.

Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas numatė tik dvi įpėdinių eiles. Pagal anksčiau galiojusį įstatymą, įpėdiniai lygiomis dalimis buvo: pirmosios eilės–mirusiojo vaikai (jų tarpe ir įvaikiai), sutuoktinis ir tėvai (įtėviai); prie pirmosios eilės įpėdinių priskiriamas taip pat ir mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties; antrosios eilės–mirusiojo broliai ir seserys, jo seneliai tiek iš tėvo pusės, tiek ir iš motinos pusės¹¹⁹ (CK 573 straipsnis).

Pastebėtina, kad pagal anksčiau galiojusį reglamentavimą, palikėjo sutuoktinis ir tėvai kartu su palikėjo vaikais buvo pirmos eilės įpėdiniai, dabartinis reglamentavimas numato, kad tėvai yra antros eilės įpėdiniai tuo tarpu sutuoktinio nėra nei vienoje iš eilių¹²⁰. Manytina, kad tokie pakeitimai buvo padaryti siekiant apsaugoti palikėjo vaikų teisinius interesus.

Įpėdinių ratas skiriasi lyginat įvairių šalių paveldėjimo teisės instituto reglamentavimą. Jeigu paveldėjimo teisiniams santykiams turintiems tarptautinį elementą, būtų taikoma Vokietijos Federacinės Respublikos paveldėjimo teisė, įpėdiniais pagal įstatymą būtų:

1. Pirma eilė, *palikėjo įpėdiniai* (t. y. vaikai);
2. Antra eilė, tėvai ir jų įpėdiniai (t. y. broliai, seserys, pusbroLIAI ir pusseserės)
3. Trečia eilė, seneliai ir jų palikuonys¹²¹.

Sutuoktinis ar registruotas partneris yra tik bendras paveldėtojas kartu su vaikais, jo palikimo dalis priklauso nuo sutuoktinių turto teisinio režimo, jeigu sutuoktiniai turėjo bendro turto ir vaikų, sutuoktinis paveldi pusę palikimo¹²².

Vokietijoje paveldėjimo hierarchinė sistema pagrįsta giminystės artumo iš vieno protėvio laipsniu. Įpėdiniai yra skirstomi pagal eiles, kurios vadinamos parantelomis (*parantela*), o paveldėjimas pagal įstatymą – paveldėjimas pagal parantelas¹²³.

Rusijos Federacinės Respublikos civiliniame kodekse numatyta sekanti įpėdinių eilė (1142 – 1148 straipsniai) :

1. Pirma eilė, palikėjo vaikai, tėvai;
2. Antra eilė, palikėjo broliai ir seserys, seneliai;
3. Trečia eilė, palikėjo dėdės ir tetos;
4. Ketvirta eilė, palikėjo proseneliai ir tt.

Viso Rusijoje yra aštuonios įpėdinių pagal įstatymą eilės. Įdomu, kad Rusijoje septinta ir aštunta eile paveldi, pamotės ir patėviai bei jų vaikai bei nedarbingi palikėjo išlaikytiniai, kurie neįeina į ankstesnėse eilėse išvardintus asmenis. Šių asmenų nesieja giminystės ryšiai su

¹¹⁹ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*, 1964, Nr. 19-138.

¹²⁰ Vileita, A. *Supra note 70*, p. 28.

¹²¹ Gottwald, P. Schwab, D. Buttner, E. *Family and succession law in Germany*. Kluwer Law International: 2001, p. 120.

¹²² Prieiga internete: <http://www.successions-europe.eu/lt/germany/>

¹²³ Šaltauskienė, S. *Supra note 76*, p. 663.

palikėju. Nagrinėjant įvairių valstybių paveldėjimo teisės institutą, toks reguliavimas sutinkamas retai. Lietuvos paveldėjimo teisiniame reglamentavime tokių asmenų paveldėjimo galimybės nenumatytos. Lietuvoje palikėjo nesantuokinis vaikas paveldi kartu su pirmos eilės įpėdiniais, jeigu jų tėvystė nustatyta pagal įstatymą.

Sutuoktinis pagal Rusijos teisę paveldi kartu su pirmąją eile, tikslios dalies, kurią paveldi sutuoktinis Rusijos civilinis kodeksas nenumato. Analizuojant Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacinės Respublikos civilinius kodeksus ir teisės doktriną, darytina išvada, kad daugumoje valstybių, negimęs, bet mirties momentui pradėtas vaikas, yra laikomas įpėdiniu pagal įstatymą, pagal testamentą įpėdiniu taip pat gali būti dar nepradėtas vaikas. Europos Žmogaus Teisių Teismas, byloje *Bruggeman prieš Vokietiją*¹²⁴, taip pat pažymėjo, kad nors Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis, neapima negimusio vaiko teisių apsaugos, tačiau tam tikros vaisius teisės gali būti ginamos, paminėdamas teisę paveldėti.

Remiantis aptartais pavyzdžiais, darytina išvada, kad beveik visose teisinėse sistemose pagal įstatymą turtą paveldi kraujo giminaičiai ir sutuoktinis, taip pat beveik visos teisinės sistemos turi įpėdiniu suskirstymą pagal hierarchinę sistemą. Tačiau šių giminaičių palikimo dalys skiriasi įvairiose valstybėse, pavyzdžiui JAV sutuoktinis turi privilegijuotą padėtį ir tik jo nesant paveldės įstatyminiai įpėdiniai¹²⁵. Manytina, kad paveldėjimo pagal įstatymą skirtumus nulėmė germanų ir romėnų paveldėjimo teisinėms sistemoms būdingi bruožai, kuriuos perėmė skirtingos šių dienų valstybės.

2. *Testamentiniai įpėdiniai*. Lietuvoje testamentiniais įpėdiniais gali būti – „fiziniai asmenys, kurie buvo gyvi palikėjo mirties momentu, taip pat, kurie buvo pradėti jam esant gyvam ir gimė po jo mirties; testamente įvardyti dar nepradėti asmenys, jiems gimus; juridiniai asmenys, kurie yra palikėjo mirties momentu arba steigiami vykdant palikėjo testamente išreikštą valią, taip pat valstybė, savivaldybės“¹²⁶.

Testatorius gali savo turtą palikti testamentu bet kuriam asmeniui, jeigu šitai neprieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkiai bei gerai moralei. Atkreiptinas dėmesys, kad įpėdinių pagal testamentą ratas gali būti kur kas platesnis, nei įpėdinių pagal įstatymą, kadangi įpėdiniai pagal įstatymą neapima juridinių asmenų, taip pat asmenų gimusių jau po palikėjo mirties.

Lietuvoje palikimas valstybei, kaip paveldėtojai, pereina ne tik pagal įstatymą *sui generis*, bet gali pereiti ir kaip paveldėtojui pagal testamentą (CK 5.62 straipsnis). Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 5 straipsnyje numatyta, kad valstybinė žemė taip pat yra – valstybės

¹²⁴ Byla BRÜGGEMANN AND SCHEUTEN v. GERMANY, 19 May 1976, ECHR, §75 No. 6959.

¹²⁵ Šaltauskienė, S. *Supra note 76*, 662.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.74-2262.

paveldėta žemė¹²⁷. Apibendrinus, valstybės paveldėjimo pagrindai yra - kai turtas testamentu paliekamas valstybei, nėra įpėdiniu nei pagal testamentą nei pagal įstatymą, įpėdiniai nepriėmė palikimo, įpėdiniai neteko paveldėjimo teisės. Kaip numatė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. kovo 7 d. nutartyje - „teisė paveldėti pereina kitiems asmenims ne nuo teismo sprendimo priėmimo momento ar nuo to, įgyvendino įpėdinis paveldėjimo teisę ar ne, bet nuo juridiskai reikšmingo fakto, kad palikėjas nepriėmė palikimo“¹²⁸. Valstybei paveldėjimo byloje, paprastai atstovauja mokesčių inspekcija.

Pagal testamentą, turtą esanti Lietuvoje, gali paveldėti ir *užsienio valstybė*. Kaip numato Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos dvišalė teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis (*aut. analogišką reguliavimą numato beveik visos dvišalės teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartys*) „jeigu pagal Susitariančiosios Šalies įstatymus, taikytinus paveldėjimui, paveldėtojas yra valstybė, tai paveldimas kilnojamas turtas perduodamas valstybei, kurios pilietis mirties momentu buvo palikėjas, o nekilnojamas turtas pereina nuosavybėn tos valstybės, kurios teritorijoje jis yra“¹²⁹.

Esant hipotetinei situacijai, kai Lietuvos pilietis, laikinai išvykęs gyventi į Armėnijos Respubliką miršta, jo kilnojamas ir nekilnojamas turtas esantis Lietuvoje, kai nėra įpėdiniu nei pagal testamentą nei pagal įstatymą, atiteks Lietuvai, pagal aukščiau paminėta sutarties normą. Tokiu atveju, jeigu vešėdamas Armėnijoje jis būtų įgijęs nekilnojamo turto, turtas neesant įpėdinių, būtų perėjęs Armėnijos valstybei.

Paveldėti turtą Lietuvoje gali ne tik užsienio valstybė, bet ir kiti užsienio teisės subjektai. Užsienio subjektais laikytini užsieniečiai ir užsienio juridiniai asmenys, užsienio valstybė ar kitos užsienio organizacijos, neturinčios juridinio asmens statuso. Paveldėjimo santykiams taikytina teisė šiais atvejais numatyta CK 1.62 str. Išimties iš bendros taisyklės, numatytos šiame straipsnyje, galimos, jei jos numatytos Lietuvos Respublikos dvišalėse tarptautinėse sutartyse, kurios turi viršenybę prieš Lietuvos įstatymus. Reikia pastebėti, kad užsienio subjektai negali įsigyti nuosavybės teise žemės, vidaus vandenių, miškų Lietuvoje, todėl paveldinti šiuos objektus, užsienio subjektas gauna teisę tik į pinigų sumą, kurią gaus pardavęs minėtus objektus. Šis juridinis faktas įrašomas į paveldėjimo teisės liudijimą, kurį išduoda paveldėjimo bylą vedantis notaras.

Atskirų asmenų paveldėjimo ypatumai numatyti CK 5.56 straipsnyje, neveiksnių asmenų palikimą priima jų tėvai ar globėjai, o ribotai veiksniūs asmenys palikimą gali priimti tik šiems asmenims sutikus. Tėvai palikimą priima arba jo atsisako pagal CK 3.188 straipsnio 1 dalies 2

¹²⁷ Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004-02-21, Nr. 28-868.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-162/2008.

¹²⁹ *Supra* note 57.

punktą tik turėdami išankstinį teismo leidimą¹³⁰. Teismas išduodamas tokį leidimą visais atvejais turi įvertinti ar tėvai nepiktnaudžiauja savo teisėmis. Palikimo priėmimas yra vienašalis neatšaukiamas sandoris. Lietuvos įstatymuose bei teismų praktikoje numatyta, kad palikimas Lietuvoje priimamas: faktiškai pradėjus turtą valdyti (CK 5.51 straipsnis), padavus palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo (CK 5.50 straipsnis), kreipiantis į antstolį dėl turto apyrašo sudarymo (CK 5.53 straipsnis).

3. *Privalomoji palikimo dalis*. Paveldėjimo teisiniuose santykiuose vienas iš svarbiausių principų yra testamentinės laisvės principas, t. y. testatorius yra laisvas sudaryti testamentą ir jame numatyti savo turto likimą. „Vadovaudamasis šiuo paveldėjimo teisės principu palikėjas gali savo nuožiūra priimti sprendimą dėl palikimą sudarančio turto, palikdamas jį bet kuriems civilinės teisės subjektams, paskirstydamas dalimis, susiedamas paveldėjimo teisę su kokios nors prievolės įvykdymu arba apskritai nepriimti jokio sprendimo palikimo klausimu“¹³¹.

Šis principas nėra absoliutus, tai būdinga ne tik Lietuvos paveldėjimo teisei, bet ir daugeliui pasaulio valstybių. Pagrindinis principo ribojimas yra skirtas apsaugoti įpėdinių teises po palikėjo mirties, kaip teigia rusų teisės teoretikai, tai įstatymo garantuotas minimumas ir yra testamentinės laisvės riba¹³². „Europos teisinėje kultūroje yra nusistovėjęs principas, kad jei palikėjas piktnaudžiauja testamentine laisve ir nušalina nuo paveldėjimo šeimos narius, kuriems reikalinga parama, valstybė gali ir turi įsikišti į paveldėjimo santykius ir apginti tokius asmenis“¹³³.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.20 straipsnio 2 dalyje, numatytos privalomosios palikimo dalies nustatymo taisyklės. Nustatant privalomąją palikimo dalį, remiantis A. Vileitos nuomone, atsižvelgiama į viso paveldėjimo turto vertę, įskaitant įprasto namų apstatymo ir apyvokos reikmenų vertę¹³⁴. Kaip numato rusų teisės teoretikai, metodika nustatyti privalomąją palikimo dalį paprastai susideda iš šių etapų: pirma, sprendžiama ar yra asmenų, kurie turi teisę į privalomąją palikimo dalį; antra, nustatomas šių asmenų skaičius, apskaičiuojamas jų paveldimos dalys¹³⁵.

Tas pats straipsnis numato teisę į privalomąją palikimo dalį – „palikėjo vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, tėvai (įtėviai), kuriems palikėjo mirties dieną reikalingas išlaikymas, paveldi, nepaisant testamentinio turinio, pusę tos dalies, kuri kiekvienam iš jų tektų paveldinti pagal įstatymą

¹³⁰ Vileita, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3). Justitia, 2003, Nr. 5 (47), p. 33.

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-596/2008.

¹³² Кирилловых, А. А. *Наследственное право: учебное право*. Москва: Книжный мир, 2011, p. 59.

¹³³ Šaltauskienė, S. *Supra* note 76, p. 679.

¹³⁴ Vileita, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2). Justitia, 2003 m. Nr. 3-4(45-46), p. 29.

¹³⁵ Зайцева, Т. *Наследственное право: комментарий законодательства и практика его применения*. Москва: Статут, 2000, p. 31.

(privalomoji dalis), jeigu testamentu neskirta daugiau¹³⁶. Ši Civilinio kodekso norma yra taikoma tik tuo atveju, kai paveldima pagal testamentą, tačiau testatorius neskyrė privalomosios palikimo dalies. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. birželio 1 d. nutartyje išaiškino, CK 5.20 straipsnį „[...] galima padaryti išvadą, kad CK 5.20 straipsnio 1 dalyje numatytiems subjektams išlaikymo reikalingumas yra preziumuojamas, t. y. išlaikymas reikalingas tada, jeigu jie yra nepilnamečiai, nedarbingi dėl savo amžiaus (pensinio amžiaus) ar yra invalidai. Esant tokioms aplinkybėms, šiems asmenims turi būti išduotas privalomosios palikimo dalies paveldėjimo teisės liudijimas”¹³⁷. Įpėdinis, atitinkantis straipsnio reikalavimus, turi teisę kreiptis į notarą dėl paveldėjimo priėmimo. Teisė į privalomąją palikimo dalį nepereina, nespėjusio palikimą priimti asmens, įpėdiniam¹³⁸.

Teisė į privalomąją palikimo dalį, nors ir būdinga didžiajai daliai pasaulio valstybių, tačiau skiriasi šios teisės apimtis. Pavyzdžiui, Čekijoje nei sutuoktinis nei palikėjo tėvai neturi teisės į privalomąją palikimo dalį, kai tuo tarpu beveik visos Europos Sąjungos valstybėse narėse pripažįstama privalomoji palikimo dalis sutuoktiniui ir tėvams, jeigu nėra pirmos eilės įpėdinių (t. y. vaikų). Privalomoji palikimo dalis pagal Turkijos teisę, jeigu palikėjas turėjo vaikų, siekia net 75 proc. viso palikėjo turto¹³⁹. Šiaurės Airijoje bei Velse teisės į privalomąją palikimo dalį nėra, su išimtimi Anglijos, Šiaurės Airijos, Velse nuolatiniai gyventojams, kuriems suteikiama teisė kreiptis į teismą remiantis tuo, kad sudarytas testamentas neužtikrina prašančiojo tinkamo aprūpinimo.

2.2.3. Sutuoktinio teisė paveldėti

Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 5.13 straipsnis numato, kad Palikėją pergyvenęs sutuoktinis paveldi pagal įstatymą arba su pirmos ar antros eilės įpėdiniais. Lietuvoje nustatyta palikėją pergyvenusio sutuoktinio palikimo dalis yra ¼ viso palikimo, kai sutuoktinis paveldi pirmąją eilę, jeigu įpėdinių ne daugiau kaip trys (neįskaitant sutuoktinio). Jeigu įpėdinių daugiau kaip trys, sutuoktinis paveldi lygiomis dalimis su kitais pirmos eilės įpėdiniais.

Kai pirmos eilės įpėdinių nėra, sutuoktinis paveldi su antros eilės įpėdiniais. Jo palikimo dalis sudaro pusę palikimo. Jeigu nėra nei pirmos nei antros eilės įpėdinių, sutuoktinis paveldi visą palikimą. Vokietijoje palikėją pergyvenusio sutuoktinio palikimo dalis priklauso nuo sutuoktinių turto teisinio režimo, tai būdinga ir Rusijos Federacinės Respublikos teisei

¹³⁶ *Supra* note 42.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2005.

¹³⁸ Šaltauskienė, S. *Supra* note 76, p. 681.

¹³⁹ Prieiga internete: <http://turkey.angloinfo.com/money/pensions-wills/inheritance-law/>

sistamai. Kaip jau buvo minėta pavyzdyje su JAV, bendrosios teisės sistemos valstybėse, sutuoktinis turi daug didesnes teises paveldėjimo teisiniuose santykiuose.

Lietuvoje, asmenų pasirinkimas įteisinti savo asmeninius santykius, šiuo metu yra ribotas. Santuoka yra vienintelė teisėta santykių tarp vyro ir moters įteisinimo forma pagal egzistuojantį šeimos teisės reglamentavimą. Lietuvos apeliacinis teismas yra išaiškinęs, kad „laisva sąjunga negali sukelti teisinių pasekmių, nebent sugyventiniams yra būdingas tam tikras gyvenimo trukmės bei stabilumo laipsnis, panašiai kaip ir santuokos atveju, kai stabilumas grindžiamas monogamijos principu ir seksualinių ryšių draudimu su kitais asmenimis“¹⁴⁰. Dar aiškesnę poziciją 2011 metai išsakė Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas „šeima tiesiogiai siejama su santuokos sudarymu [...]. Pažymėtina, kad pagal Konceptijos nuostatas kartu gyvenantys, tačiau nesusituokę vyras ir moteris, taip pat ir auginantys vaikus (įvaikius), nėra laikomi šeima“¹⁴¹. Tačiau, kaip pastebi prof. V. Mikelėnas - „[...] atkreiptinas dėmesys į tai, kad būtų žalingas reiškinys, jeigu teisė, kaip socialinė vertybė, nereaguotų į visuomeninius santykius, susiklostančius realiame gyvenime, o taip pat į šių santykių dalyviams reikalingą teisinę apsaugą. Savaime akivaizdu, kad net istoriškai vertinant, jau nekalbant apie dabartinį pastarųjų kelių dešimtmečių laikotarpį, yra situacijų, kai asmenys gyvena nesudarę santuokos ir jų faktinio elgesio turinys atitinka šeimos gyvenimo sampratą“¹⁴².

Europos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencijos 12 straipsnis numato „vyras ir moteris, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir sukurti šeimą pagal šią teisę reguliuojančius valstybės vidaus įstatymus“¹⁴³. Šiai dienai Lietuva nėra priėmusi Partnerystės įstatymo, nors partnerystės institutas įteisintas 2000 m., o pats įstatymas turėjo būti priimtas 2002 m., tačiau faktiškai sugyventinių santykiai yra neregamentuojami lygiai taip pat nėra reglamentuoti ir tos pačios lyties asmenų šeimos santykiai.

Kaip pastebi M. Vaičiūnas „paveldėjimo turinčio tarptautinį elementą atveju, kai dalyvauja gyvenimo partneris, atveju situacija tampa sudėtinga, nes tenka spręsti klausimus, susijusius su užsienio materialinės teisės taikymu“¹⁴⁴. Šiai dienai, vis daugiau asmenų įteisinti savo santykius pasirenka kitą nei savo pilietybės valstybę, taip jie ne tik įgyvendina konstitucinę teisę į šeimos santykius, bet ir pasirenka tokią santykių teisinę formą, kuri jiems yra

¹⁴⁰ Kudinavičiūtė-Michailovienė, I. *Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problemos*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 4(106), p. 32.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3d. nutarimu nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

¹⁴² Mikelėnas, V. ir kt. *Dėl partnerystės teisinių santykių reguliavimo*. 2008. Prieiga internete: http://www.tm.lt/dok/tyrimai/2011-03-31/Del_Partn_teisiniu_sant_reg.pdf

¹⁴³ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr.40-987.

¹⁴⁴ Vaičiūnas, M. *Gyvenimo partnerio paveldėjimo teisių ypatumai*. *Supra* note 29, p.106.

priimtinausia. Remiantis oficialiu Europos Sąjungos informaciniu tinklalapiu, šiuo metu devynios Europos valstybės, tame tarpe ir Lietuva, nepripažįsta partnerystės santykių¹⁴⁵.

Gyvenimo partnerio paveldėjimo galimybės Lietuvoje. Kalbant apie paveldėjimą ir partnerystę reikia pastebėti, kad dažnai yra skiriama formalioji ir faktinė partnerystė. Toks skirstymas turi praktinę reikšmę, nes būtent su šių santykių formalizavimu yra siejamos įvairių teisinių pasekmių gyvenimo partneriams atsiradimas¹⁴⁶ tame tarpe ir iš paveldėjimo teisių.

Klausimas - ar Nyderlandų Karalystėje įregistravę partnerystę asmenys galės, paveldėjimo santykiams taikant Lietuvos teisę, paveldėti turtą, pagal įstatymą, sutuoktinio teisėmis ir, ar Lietuvoje gyvenantys sugyventiniai gali paveldėti, kaip įpėdiniai pagal įstatymą? Nyderlanduose tos pačios lyties asmenų partnerystes reglamentuojantis įstatymas įsigaliojo dar 2001 metais. Partneriai remiantis Nyderlandų įstatymais turi tas pačias teises kaip ir sutuoktiniai.

Iš ankščiau aptartų teisės normų matyti, kad CK 5.13 straipsnyje numatyta sutuoktinio sąvoka neapima partnerio sąvokos, partnerystės atveju. CK 3.81 – 3.129 straipsniai, kurie reguliuoja sutuoktinių tarpusavio teises ir pareigas, nėra taikomi partneriams, todėl partneriai nesukuria bendros jungtinės nuosavybės, o visas jų turtas yra asmeninė nuosavybė arba bendra dalinė nuosavybė.

Kauno apygardos teismas 2012 m. lapkričio 20 d. nutartyje sprendė klausimą, ar 20 metų su mirusiuoju gyvenusiai moteriai, turėtų būti išduotas paveldėjimo liudijimas, teismas konstatavo, kad apeliantas neįrodė, kad prisidėjo prie bendro ūkio kūrimo ir tokiu būdu neturi bendrosios dalinės nuosavybės¹⁴⁷. Remiantis šia nutartimi, aiškėja Lietuvos teisėms pozicija, kad neregistruotoje partnerystėje sukuriama dalinė nuosavybė, tačiau paveldėjimas nėra galimas, įrodžius faktinį gyvenimą kartu, bendra ūkio vedimą ir kitas svarbias aplinkybes, gyvenimo partneris gali atgauti savo dalį. Šeimos teisės kontekste taip pat pastebima teisininkų pozicija, kad partnerių tarpusavio turtiniai santykiai nėra lygus sutuoktiniu turtiniam režimui¹⁴⁸. Apibendrinus, galima pritarti M. Vaičiūnui, kad „net jeigu ir būtų priimtas partnerystės registravimo tvarką nustatantis teisės aktas, LR Civilinis kodeksas nesuteikia jokių paveldėjimo teisinių santykių registruotiems gyvenimo partneriams“¹⁴⁹.

Partnerystės įstatymas, suderinus jį su Civilinio kodekso penktosios knygos normomis, galėtų išspręsti ne tik gyvenimo partnerių problemas, bet ir įteisinti vienos lyties asmenų sąjungas, taip apsaugant jų teisėtus lūkesčius ir turtinius interesus. Dabartiniam Partnerystės įstatymo projektui trūksta paveldėjimo teisinius santykius reglamentuojančių normų, projekte

¹⁴⁵ Prieiga internete: http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_lt.htm

¹⁴⁶ *Supra note 135*, p.137.

¹⁴⁷ Kauno apygardos teismo 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis, civilinėje byloje 2A-2139-264-2012.

¹⁴⁸ Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 295-297.

¹⁴⁹ Vaičiūnas, M. *Supra note 137*, p. 109.

numatyta, kad partnerystę įregistravusių asmenų turtiniai santykiai reglamentuojami pagal Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso 3.229 – 3.235 straipsnių nuostatas¹⁵⁰, panaši nuostata turėtų nukreipti ir CK penktąją knygą.

Įstatymo projektas¹⁵¹, kuriame numatyti civilinio kodekso pakeitimai susiję su Partnerystės įstatymo priėmimu, neapima paveldėjimo teisės normų. Įstatymo projekto rengėjai pasiūlė sprendimą tik žiūrint iš šeimos teisės normų reglamentavimo perspektyvos. Jeigu bus priimtas Partnerystės įstatymas, o taip pat šis jį lydintis įstatymas, teisiniame reguliavime bus palikta daug spragų ir partnerio, kaip įpėdinio teisės bus suvaržytos. Pavyzdžiui, minėto įstatymo projekto vienas iš pasiūlymų yra keisti CK 6. 588 straipsnį, prie nuomininko šeimos narių priskiriant ir partnerį, kaip sutuoktinio atitikį. Tačiau, niekur projekte nesiūlomą keisti ir paveldėjimo teisės normomis reguliuojamų sutuoktinio teisių ir pareigų, priskiriant jas ir partneriui. Susiduriame su situacija, kai partneris yra šeimos narys sutartiniuose nuomos santykiuose, bet ne paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Panašių reglamentavimo spragų randama ir kitose valstybėse (pavyzdžiui, Austrija, Kroatija, Portugalija ir kt.), kuriose yra įteisinta partnerystė, bet partneris neturi sutuoktinio teisių.

Europos Teisingumo Teismas byloje *Tadeo Maruko prieš „Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen“* yra pasisakęs – jeigu valstybė narė leidžia tos pačios lyties partneriams registruoti partnerystę, bet koks lengvatų, kurios teikiamos susituokusioms poroms, ribojimas tos pačios lyties partneriu atžvilgiu yra diskriminacinio pobūdžio ir reiškia diskriminavimą draudžiančių teisės normų pažeidimą¹⁵². Dabartinis projektas ir paveldėjimo teisės reguliavimas, jeigu projektas būtų patvirtintas, būtų diskriminuojantis partnerystę pasirinkusių asmenų atžvilgiu, nes jiems nebūtų užtikrintos vienodos teisės paveldėti, lyginant su tradicinės santuokas sudariusiais asmenimis.

Valstybėse, kuriose partneris yra paveldėjimo teisės subjektas (pvz. Jungtinė Karalystė, Nyderlandai, Vengrija), registruotos partnerystės atveju, jam suteikiamos tos pačios paveldėjimo teisės, kaip ir sutuoktiniui. Autoriaus nuomone, Lietuva turėtų sekti šiuo pavyzdžiu. Lietuvos teismų praktikoje faktiniams gyvenimo partneriams, šiai dienai, nėra pripažįstama, jokių paveldėjimo teisių. Taigi, Nyderlanduose įregistruota partnerystė, nesuteiktų paveldėjimo teisių pagal įstatymą Lietuvoje.

Tos pačios lyties sutuoktinio paveldėjimo galimybės Lietuvoje. Šiai dienai valstybės, kurios pripažįsta tos pačios lyties asmenų sąjungas yra pasidalinusios į dvi dalis: vienos leidžia

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projektas. Pateiktas 2011-10-12. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=408151.

¹⁵¹ Civilinio kodekso 2.19, 3.16, 3.229, 3.230, 3.231, 3.232, 3.233, 3.234, 3.235, 6.588, 6.590, 6.744 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=408152

¹⁵² Byla C-267/06 Tadeo Maruko v. „Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen“ [2008], ECR I-1757.

tokiems asmenims sudaryti santuoką, lygiavertę skirtingų lyčių asmenų santuokai, tuo tarpu kita dalis tokias sąjungas leidžia registruotos partnerystės pagrindu. Tuo tarpu, Belgijoje, įstatymas tos pačios lyties poroms suteikia paveldėjimo teises¹⁵³.

Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje, Hamalainen prieš Suomiją, konstatavo, kad tradicinės santuokos apsauga yra kiekvienos valstybės interesas, netiesiogiai pritardamas, kad santykiai tarp tos pačios lyties nėra tapatūs santuokai tarp vyro ir moters, ir teisėje gali būti vertinami skirtingai¹⁵⁴. Paveldėjimui, tos pačios lyties santuokų teisinis reglamentavimas, svarbus tuo aspektu, kad kurioje nors kitoje pasaulio valstybėje savo santykius įregistravę, tos pačios lyties asmenys, gali įgyti turto ir Lietuvoje, kuris vėliau gali būti paveldimas vienam iš sutuoktinių mirus. Įsivaizduojant, tokią situaciją, kaip ir partnerystės atveju, susiduriame su teisinio reglamentavimo spraga.

Panašią probleminę situaciją yra sprendęs Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *P.B. ir J. S. prieš Austriją*¹⁵⁵. Šioje byloje buvo nuspręsta, kad sveikatos draudimo apsauga taikytina ir tos pačios lyties kartu gyvenantiems partneriams. Šis sprendimas panaikino prieš tai teismo suformuota praktiką byloje *Mata Estevez prieš Ispaniją*¹⁵⁶, kurioje EŽTT nusprendė, kad Ispanijos įstatymai teisėtai diskriminavo M. Estevez. Remiantis Ispanijos įstatymais, socialinio draudimo pašalpa „pergyvenusiam sutuoktiniui“ neapima vienos lyties partnerio teisių. Taigi, EŽTT vis aiškiau pasisako dėl vienos lyties partnerių teisių, jas prilygindamas sutuoktinių teisėms.

Lietuvoje, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsniu, kuris numato kad, santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutikimu¹⁵⁷, galima konstatuoti, kad vienos lyties santuoka pagal Lietuvos vidaus teisę negaliojotų. Tokiu atveju, paveldėjimas pagal įstatymą, vienos lyties asmenų santuokos atveju, nebūtų galimas. Teismų praktikos šiuo klausimu nėra, taigi kaip būtų paveldimas turtas esantis Lietuvoje, priklausytų nuo santykiams taikytinų materialinės šeimos bei paveldėjimo teisės normų.

Jeigu būtų taikoma Lietuvos materialinė teisė, situaciją galėtų išspręsti taip (pagal šios dienos reglamentavimą) – tos pačios lyties santuoka būtų pripažinta negaliojančia, remiantis CK 3.37 straipsnio 1 dalimi, dėl draudimo tuoktis tos pačios lyties asmenims pažeidimo, ir turtui, kuris buvo įgytas tos pačios lyties sutuoktinių, būtų taikoma dalinės nuosavybės taisyklės, tačiau nebūtų taikomas paveldėjimo institutas. Netgi tuo atveju, kai Lietuvos piliečiai susituokia užsienyje būdami tos pačios lyties, Lietuvoje remiantis civilinės metrikacijos taisyklėmis

¹⁵³ Curry, H. A legal guide for lesbian and gay couples. Berkeley (Calif.), 2002, P. 1/5.

¹⁵⁴ Byla HÄMÄLÄINEN v. FINLAND (GC), no. 37359/09, ECHR 2014-II.

¹⁵⁵ Byla P.B. AND J.S. v. AUSTRIA, no. 18984/02, ECHR.

¹⁵⁶ Byla MATA ESTEVEZ v. SPAIN, no. 56501/00, ECHR 2001 – VI.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

„civilinės metrikacijos įstaigos į apskaitą įtraukia tik tas santuokas, kurios užsienio valstybėse įregistruotos nepažeidžiant Lietuvos Respublikos įstatymų“¹⁵⁸, vienos lyties santuoka pažeidžia CK trečios knygos imperatyvias normas.

Apibendrinus, galima sutikti su Europos Komisijos aiškinamajame memorandume dėl Tarybos reglamento 2011/0059 išsakytai pozicijai, kad „asmenims daugiau judant vidaus sienų neturinčioje erdvėje, gerokai pagausėjo sąjungų tarp skirtingų valstybių narių piliečių, be to, šios poros įsikuria valstybėje narėje, kurios pilietybės neturi, ir neretai įsigyja kelių Sąjungos šalių teritorijoje esantį turtą [...] kasdien jos patiria daug sunkumų valdydamos turtą ir jį dalydamos dėl santuokos ar partnerystės nutraukimo arba vieno iš sutuoktinių ar partnerių mirties“¹⁵⁹, dažniausiai taip yra dėl skirtingų valstybių materialinių teisės normų. Manytina, kad Lietuvos šeimos ir paveldėjimo santykių teisinis reglamentavimas yra pernelyg konservatyvus šių dienų socialiniam kontekste, studijuojant EŽTT praktiką taip pat galima pastebėti, kad dabartinis reglamentavimas yra diskriminuojantis tiek skirtingų tiek vienos lyties partnerių atžvilgiu. Šiai dienai, partneris ar sutuoktinis (netradicinės santuokos atveju) Lietuvoje gali paveldėti tik kaip testamentinis įpėdinis.

2.3. Paveldėjimo teisės objektas

Paveldėjimo objektu yra laikomas paveldimas turtas. Civilinio kodekso 5.1 straipsnio 2 dalis numato – „paveldimi materialūs dalykai (nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai) ir nematerialūs dalykai (vertybiniai popieriai, patentai, prekių ženklai ir kt.), palikėjo turtinės reikalavimo teisės ir palikėjo turtinės prievolės, įstatymų numatytais atvejais intelektinė nuosavybė (autorių turtinės teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius, gretutinės turtinės teisės bei teisės į pramoninę nuosavybę) ir kitos įstatymų nustatytos turtinės teisės bei pareigos“¹⁶⁰.

Paveldėjimo objekto ypatumus numato ir Lietuvos teismų praktika. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 metų rugpjūčio 19 d. nutarime numatė, kad įstatymo dėl žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo 3 straipsnio 3 dalies „nuostatą aiškinant viso Įstatyme (*inter alia* 3 straipsnyje) kontekste [...] buvo įtvirtintas absoliutus draudimas paveldėti fizinio asmens teisę į žalos (ir materialinės, ir moralinės), padarytos Įstatymo 2 straipsnio 4 dalyje apibrėžtais neteisėtais kvotos, tardymo,

¹⁵⁸ Civilinės metrikacijos taisyklės. *Valstybės žinios*, 2006-06-10, Nr. 65-2415.

¹⁵⁹ Europos Komisija. *Tarybos reglamentas dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo, susijusių su sutuoktinių turto teisiniu režimu (pasiūlymas)*. 2011/0059 (CNS) C7-0093/11

¹⁶⁰ *Supra* note 42.

prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimą¹⁶¹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 m. vasario 5 d. nutartyje dėl neteisėtu įkalinimu padarytos žalos atlyginimo paveldėjimo pakartojimo LRKT išaiškinimą, jį papildydamas – „...atsakovų kasacinių skundų argumentai dėl negalimumo paveldėti teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo pagal CK nuostatas nėra pagrįsti, nes tai prieštarautų nurodytam Konstitucinio Teismo nutarimui, nustatančiam draudimo paveldėti teisės į neturtinės žalos atlyginimą išimtinį atvejį – kai žala asmeniui neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais padaryta jam esant gyvam, tačiau toks asmuo mirė anksčiau, negu spėjo pasinaudoti savo teise pareikalauti žalos atlyginimo“¹⁶².

Lietuvos paveldėjimo teisėje numatytas universalus mirusio fizinio asmens teisių ir pareigų perėjimas įpėdiniams. „Teisių perėjimo universalumas reiškiasi tuo, kad palikėjo teisės ir pareigos pereina palikimą priėmusiam įpėdiniui nepaisant to, žinojo jis ar nežinojo esant atitinkamas palikėjo teises ar pareigas“¹⁶³. Įpėdinis priima visą palikimą besąlygiškai, t. y. įpėdiniui nėra galimybės priimti tik palikimo dalį. Palikimo atsisakymas reiškia, kad įpėdinis atsisako viso palikimo. Tuo tarpu Vokietijoje įstatymai numato, kad paveldėdamas kelias palikimo dalis, įpėdinis gali priimti vieną dalį, o kitos atsisakyti, jeigu jas paveldi kitais pagrindais¹⁶⁴.

Skirtingose valstybėse, skiriasi kilnojamų ir nekilnojamų daiktų paveldėjimui taikomos privatinės teisės normos, ne kiekviena valstybė pripažįsta visišką skolinių įsipareigojimų perėjimą įpėdiniams.

2.3.1. Kilnojamų ir nekilnojamų daiktų paveldėjimas

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.62 straipsnio 1 dalis numato, kolizines normas kilnojamų ir nekilnojamų daiktų paveldėjimo atvejais. Remiantis šiuo straipsniu, Lietuvoje kilnojamo turto paveldėjimo klausimams, taikomas palikėjo nuolatinės gyvenamosios vietos teisė, tuo tarpu nekilnojamam turtui taikoma – turto buvimo vietos teisė. Kilnojamų daiktų paveldėjimo klausimai šio straipsnio prasme gali apima asmenis galinčius būti įpėdiniais, įpėdinių eilę, jų atsakomybę už palikėjo skolas, privalomąją palikimo dalį, testamentinę išskirtinę, palikimo priėmimą ir kt.¹⁶⁵ Nekilnojamas turtas tai - nekilnojamojo turto registre

¹⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Dėl žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo.

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2014.

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-152/2006.

¹⁶⁴ Vileita, A. *Supra* note 1, p. 12.

¹⁶⁵ Mikelėnas, V. *Supra* note 41, p. 156 str.

registruojami patalpos, inžineriniai ir kiti statiniai¹⁶⁶. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu nekilnojamas daiktas yra žemė ir kiti daiktai, kurie susiję su žeme ir kurių negalima perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties bei iš esmės nesumažinus jų vertės arba Nekilnojamiesiems daiktams taip pat prilyginami įstatymuose numatyti laivai ir orlaiviai, kuriems nustatyta privaloma teisinė registracija¹⁶⁷. Visais atvejais nekilnojamas turtas, esantis Lietuvos Respublikos teritorijoje, bus paveldimas pagal Lietuvos teisę.

Nekilnojamo turto paveldėjimui taikytina teisė, pagal CK ir dvišales teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartis, nustatoma išskirtinai laikantis *lex rei sitae* principo, kuris numato, kad testamentą forma visais atvejais privalo sutapti su nekilnojamo turto buvimo vietos valstybės numatytais reikalavimais.

Lex rei sitae principo taikymas pastebimas ir Lietuvos teismų praktikoje. Kauno apygardos teismas 2008 m. gruodžio 28 d. nutartyje išaiškino, kad „atsižvelgiant į tai, jog mirusysis Z.L. buvo Lietuvos Respublikos pilietis, jo nuolatinė gyvenamoji vieta tiek testamentą sudarymo, tiek ir mirties metu buvo Iliojaus valstijoje, būtent JAV Iliojaus valstijoje buvo sudarytas ir ginčijamas testamentas, kuriuo paliktas kilnojamas ir nekilnojamas turtas, esantis Lietuvoje, vadovaujantis CK 1.61 str., testamentą dalis, kuria paliktas nekilnojamas turtas, turi atitikti Lietuvos Respublikos teisės aktų reikalavimus, o testamentą dalis, kuria palikti kilnojamieji daiktai, turi atitikti JAV Iliojaus valstijos arba Lietuvos Respublikos teisės aktų reikalavimus“¹⁶⁸.

Analizuojant Civilinio kodekso 1.62 straipsnį, darytina išvada, kad Lietuvos teisinis reglamentavimas, palieka galimybę, vienoje paveldėjimo byloje taikyti dviejų valstybių teisę, t. y. išskaidyti paveldėjimo santykius. Analizuojant dvišales Lietuvos Respublikos sutartis, 9 iš 10 atveju, numatytas toks pat analogiškas reguliavimas, teoriškai numatantis galimą taikytinos teisės išskaidymą. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos dvišalėje sutartyje dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose, numatyta išimtis iš bendros tendencijos, kad kilnojamojo turto paveldėjimui taikomas pilietybės kriterijus (sutarties 40 straipsnis, 1 dalis). Tokiu atveju, Lenkijos piliečio, kuris turi nekilnojamo turto Lietuvoje, pagal Lietuvos privatinės teisės normas turės būti taikoma Lietuvos teisė, o kilnojamo turto klausimais Lenkijos teisė, ir tuo atveju jeigu nuolatinė gyvenamoji vieta nėra Lenkijos Respublikoje. Jurisdikciją, remiantis dvišale Lietuvos ir Lenkijos sutartimi, turės Lietuvos notaras (43 sutarties straipsnis).

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos nekilnojamo turto mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 76-2741.

¹⁶⁷ *Supra note* 43.

¹⁶⁸ Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1509-343/2008.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.62 straipsnio 2 dalis yra specialioji norma. CK 5.20 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad palikėjo vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, tėvai (įtėviai), kuriems palikėjo mirties dieną reikalingas išlaikymas, paveldi, nepaisant testamentu turinio, pusę tos dalies, kuri kiekvienam iš jų tektų paveldinti pagal įstatymą (privalomoji dalis), jeigu testamentu neskirta daugiau. Kai palikėjas buvo Lietuvos pilietis, privalomoji palikimo dalis paveldima pagal Lietuvos teisę. Ši norma turi išimtį dėl nekilnojamojo turto, nes jis paveldimas pagal *lex rei sitae*. Ši specialioji norma gali būti taikoma tik pagal abipusį principą, t. y. jeigu paveldėjimo bylą nagrinėjantis užsienio valstybės subjektas į ją atsižvelgs ir taikys kartu su taikytinos teisės normomis, arba bus pripažįstamas ir vykdomas Lietuvos teismo sprendimas palikimo buvimo vietos valstybėje¹⁶⁹.

2.3.2. Skolinių įsipareigojimų paveldėjimas

Įprasta, kad teisės mokslo teoretikai, skolinius įsipareigojimus skirsto į : palikėjo turtines prievoles bei prievoles susijusias su palikimu (tai prievolės susijusios su testamentu administravimo klausimais bei testamentu sukurtos naujos prievolės). Kai paveldėjimo teisės teorijoje kalbama apie paveldėjimo teisinių santykių objektą, Lietuvoje įpėdiniai be kita ko paveldi palikėjo turtines prievoles. Minėtina, kad įpėdiniui pereina mirusiojo procesinės teisės: teisė į ieškinį bet kuriam palikėjo turtinių ir asmeninių neturtinių [...] teisių pažeidėjui, taip pat teisės ir pareigos pagal ieškinius, pareikštus palikėjui¹⁷⁰ (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 48 straipsnis).

Pažymėtina, kad įpėdiniai turi atsakyti už palikėjo skolas kreditoriams, ir tais atvejais kai bylos teisme dar nėra. „Lietuvos paveldėjimo teisė grindžiama neribotos įpėdinio atsakomybės taisykle, leidžiant įpėdiniui pasirinktinai apsiriboti atsakomybe paveldėtu turtu kreipiantis dėl apyrašo sudarymo“¹⁷¹, kitu būdu priėmus palikimą taikoma – *ultra vires hereditatis* (t. y. įpėdinis už palikėjo skolas atsako visu savo turtu). „Kita vertus romėnų teisėje buvo žinomi atvejai, kai gyvieji asmenys perimdavo ne mirusiojo turtinių teisių ir pareigų visumą, o konkrečias (pavienes) mirusiajam priklausiusias turtine teises arba gaudavo tam tikrą turtinę naudą iš palikimo netapdami atsakingi už palikėjo skolas“¹⁷², šiai dienai tokie atvejai taip pat įmanomi taikant įpėdinių atsakomybės ribojimo būdus.

¹⁶⁹ Mikelėnas, V. *Supra* note 41, p. 156.

¹⁷⁰ Vileita, A. *Supra* note 1, p. 19.

¹⁷¹ Stripeikienė J. Paveldėjimo teisės normų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. *Paveldėjimo teisės europeizacijos perspektyvos – link Europos testamentu*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010, p. 9-39, p. 11.

¹⁷² Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė*. Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 267.

Įpėdinių atsakomybės ribojimo būdai numatyti Civilinio kodekso 5.53 (palikimo priėmimas pagal apyrašą), 5.55 kartu su 5.65 (palikimo administravimas), 5.62 (ribota valstybės atsakomybė) straipsniuose¹⁷³. Kaip pastebi D. Bublienė „užsienio valstybėse žinomos dvi pagrindinės įpėdinių atsakomybės ribojimo sistemos (vertinant kreditorių galimybes patenkinti savo reikalavimus požiūriu): *cum viribus hereditatis*, kai kreditoriai gali patenkinti savo reikalavimus tik iš paveldėto turto; *pro viribus hereditatis* – kai kreditoriai gali patenkinti savo reikalavimus ne tik iš paveldėto, bet ir iš asmeninio įpėdinio turto, tačiau tik neviršijant paveldėto turto vertės“¹⁷⁴.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 14 d. nutartyje pažymėjo, kad įpėdiniui kartu su paveldėtu turtu pereina ir pareiga atsakyti už palikėjo skolas priklausomai nuo palikimo priėmimo būdo visu savo turtu arba tik paveldėtu turtu¹⁷⁵. Paveldėtu turtu įpėdinis atsako tuo atveju kai palikimas priimamas pagal apyrašą.

Naujausioje teismų praktikoje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 m. spalio 22d. nutartyje konstatavo – „[...] įpėdinių, priėmusių palikimą pagal antstolio sudarytą turto apyrašą, atsakomybė už palikėjo skolas yra ribojama ne paveldėto turto verte, o *paveldėtu turtu*“. Taigi, pakartojo 2011 metais pradėtą formuoti teismų praktika, įtvirtinęs taisyklę, kad atsakomybė už palikėjo skolas Lietuvoje, ribojama – paveldėtu turtu.

2013 m. rugpjūčio 5 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kalbėdamas apie nepilnamečio vaiko teisių gynimą paveldėjimo santykiuose pažymėjo, kad „[...] nepilnametis vaikas yra nuosavybės teisinių santykių subjektas, paveldėjimas yra vienas iš nepilnamečio vaiko nuosavybės teisės įgijimo pagrindų (CK 4.47 straipsnio 1 dalis),[...] nepilnametis, kaip ir kiti įpėdiniai, nepriklausomai nuo paveldėjimo būdo, paveldi ne tik palikėjo turtą, bet ir skolas, jei tokių esama. Įstatymo nenustatyta, kad nepilnamečiai įpėdiniai prieš kreditorius turėtų daugiau teisių negu pilnamečiai: tiek vieni, tiek kiti atsako visu savo turtu, jei palikimas priimtas faktiškai pradėjus valdyti paveldimą turtą arba padavus palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą apie palikimo priėmimą, arba tik paveldėtu turtu, jei palikimas priimtas pagal apyrašą“¹⁷⁶.

Lietuvoje materialinės paveldėjimo teisės normos, leidžia įpėdiniam atsisakyti palikimo, tai jie gali padaryti tiek veikimu (padavus pareiškimą dėl atsisakymo notarui), tiek neveikimu (per tris mėnesius nepriėmus palikimo ir nesikreipiant dėl termino pratęsimo). Atsisakymas yra besąlyginis. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjos J. Stripeikienės nuomone „Lietuvos

¹⁷³ Bublienė, D., Čaplinskienė, E. *Ribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas*. Teisė, Nr. 81, 2011. ISSN 1392-1274.

¹⁷⁴ *Supra note 173*.

¹⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-108/2011.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugpjūčio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2013.

civiliniame kodekse nėra specialių nuostatų, kurios saugotų nemokaus ar piktnaudžiaujančio įpėdinio kreditorių interesus, skirtingai nuo kai kurių užsienio valstybių, kurios tiesiogiai numato kreditorių galimybę ginčyti palikimo atsisakymą¹⁷⁷. Tokia nuomonė yra pagrįsta, nes atsakius palikimo pagal testamentą, remiantis Civilinio kodekso 5.62 straipsniu, jis pereina valstybei, o valstybė atsako už palikėjo skolas neviršydamą jai perėjusio paveldėto turto tikrosios vertės. Tikroji turto vertė yra nustatoma pagal kainas, kurios yra atitinkamoje vietoje už atitinkamus daiktus, nekilnojamo turto kaina priklausys nuo jų buvimo vietos, kilnojamų daiktų nuo susidėvėjimo laipsnio ir t. t.¹⁷⁸ Kreditorių apsaugos tikslais, turto kainą galima ginčyti, tokiu atveju teismas būtų sprendžia atsižvelgdamas į teisingumo, sąžiningumo ir protingumo kriterijus.

Apibendrinus, kaip pastebėjo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija „[...]vys-
tantis tarptautiniam ekonominiam bendradarbiavimui ir tarptautinei prekybai, didėjant gyventojų
migracijai, žymiai padaugėjo santykių, turinčių tarptautinį elementą: Lietuvos fiziniai ir juridi-
niai asmenys sudaro sandorius su užsienio valstybių asmenimis, Lietuvos įmonės vykdo darbus
ir teikia paslaugas užsienio valstybėse, sudaromos santuokos tarp skirtingų valstybių piliečių,
Lietuvoje prašoma pripažinti ir vykdyti vis daugiau užsienio arbitražo ir užsienio teismų sprendi-
mų ir kt.“¹⁷⁹.

Tarptautinis elementas paveldėjimo teisiniuose santykiuose gali pasireikšti įvairiai,
pradedant mirties laiko ir vietos nustatymo klausimais, baigiant užsienyje priimtų sprendimų
pripažinimu. Problemos su kuriomis susiduria paveldėjimo teisinių santykių subjektai yra:
skirtingas įvairių paveldėjimo ir šeimos teisės aspektų reguliavimas tarpvalstybiniu lygiu, pvz.
registruotos partnerystės subjektų teisinis statusas skirtingose valstybėse, subjektų vedančių
paveldėjimo bylas ir išduodančių paveldėjimo teisės liudijimus skirtumai, iki galo teisinėje
praktikoje neapibrėžti palikimo laiko ir vietos atsiradimo kriterijai ir kt.

Vienas iš pagrindinių būdų spręsti susidariusį teisinį netikrumą valstybių teisės derinimas
ir vienodinimas, tačiau laukti kol bus priimtas vieningas teisinis instrumentas, kuris išspręs visas
teisines ir administracines problemas šioje srityje, nevertėtų. Ateityje įstatymų leidėjams
siūlytina pagalvoti ir apie nacionalinės teisės aktų pakeitimus, kurie paveldėjimo teisės institutui
suteiktų lankstumo.

¹⁷⁷ Stripeikienė, J. *Supra* note 164, p. 19.

¹⁷⁸ Vileita, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo tiesė (4)*. Justitia, 2003, Nr. 6 (48), p. 28.

¹⁷⁹ *Supra* note 33.

3. TESTAMENTŲ REGISTRAS

Lietuvoje, remiantis Testamentų registro duomenimis¹⁸⁰, per 2014 metus buvo įregistruota 2195 testamentai, kai registro pirmaisiais veikimo metais jų tebuvo 210. Per 13 metų skaičius išaugo iki 55 kartų, šie skaičiai parodo, kad žmonės vis labiau linkę savo paskutinę valią dėl paliekamo turto išreikšti testamentu. Kiekvienas, Testamentų registre registruojamas testamentas, gali turėti užsienio elementą ir jo pripažinimo ir vykdymo galimybių klausimas yra svarbus teisiniu ir praktiniu požiūriu.

2013 metais, remiantis Testamentų registro duomenimis, „keturi testatoriai, sudarydami testamentus, išreiškė pageidavimą, kad jų testamentai būtų įregistruoti užsienio valstybių testamentų registruose, buvo išsiųsti 2 pranešimus apie sudarytą testamentą Belgijos testamentų registrą tvarkančiai įstaigai, po vieną – Ukrainos ir Nyderlandų karalystės testamentų registrus tvarkančioms įstaigoms“¹⁸¹.

1972 m. Europos Tarybos buvo priimta Bazelio konvencija dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo¹⁸² (dalyvės – Estija, Prancūzija, Vokietija, Belgija ir kt.)¹⁸³, kurios pagrindinis tikslas buvo sukurti kiekvienoje valstybėje veikiančia testamentų registravimo sistemą, kuri padėtų po testatoriaus mirties atskleisti testamento buvimą. Lietuvos Respublikos Seimas Bazelio konvenciją ratifikavo 2004 metais.

Konvencijos 2 str. numatė, kad kiekviena susitariančioji valstybė įsteigia vieną ar kelias įstaigas, atsakingas už Konvencijoje numatytą testamentų registravimą. Lietuvoje ši funkcija yra priskirta, *Centrinei hipotekos įstaigai*. Tačiau, kaip pastebi Europos testamentų registrų tinklo asociacijos (ENRWA) atstovai, ne visose, sutartį pasirašiusiose valstybėse, tokie registrai yra pakankamai gerai organizuoti, kad keistis duomenimis su kitomis Europos šalimis¹⁸⁴ (pavyzdžiui, Latvijoje nėra testamentų registro), dėl šios priežasties bei dėl nedidelio Konvenciją ratifikavusių valstybių skaičiaus, galima daryti išvadą, kad ši Konvencija iki galo savo tikslo kol kas nepasiekė.

3.1. Testamentų registras Lietuvoje

¹⁸⁰ Prieiga internete: <https://www.hipotekosistaiga.lt/index.php?4107741262>

¹⁸¹ Prieiga internete:

https://www.hipotekosistaiga.lt/lhr/veikla/Centrines_hipotekos_istaigos_metine_veiklos_ataskaita_2013_m.pdf

¹⁸² Konvencija dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo. *Valstybės žinios*, 2004-05-08, Nr. 77-2667.

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ Prieiga internete. <http://www.statewatch.org/news/2014/oct/eu-council-interconnection-wills-registers-13003-14.pdf>

Testamentai, kaip vienašalė paskutiniosios valios išraiška, buvo žinomi dar Romėnų teisėje. Šiuolaikinio testamento pradininkas buvo *mancipacinis testamentas*, kuris buvo sudaromas testatoriui būnant gyvam, kai viso turto nuosavybės teisė būdavo perleidžiama patikėtiniui¹⁸⁵. Vėliau ši testamentą pakeitė rašytiniai pretorių testamentai.

A. Vileita testamentą apibrėžia, kaip – asmeninį, vienašalį, rašytinį, įstatymo nustatyta tvarka visiškai veiksnus fizinio asmens – testatoriaus laisva valia sudaryta sandorį, kuriuo testatorius nusprendžia jam priklausančio turto likimą ir kurio teisiniai padariniai atsiranda tik jam mirus¹⁸⁶. Kontinentinės teisės sistemoje išskirtini šie testamento bruožai – tai juridinis faktas, tai priemonė turtui perduoti, testamentas įsigalioja mirties momentu, testamentas yra vienašalis sandoris, testamentą gali būti atšaukiamas.

Bazelio konvencijos 4 straipsnis numato, kad testamentai yra skirstomi į oficialiuosius ir asmeninius. Toks skirstymas yra būdingas ir Lietuvos paveldėjimo teisei. Oficialieji testamentai - tai testamentai, kurie sudaryti raštu dviem egzemplioriais ir patvirtinti notaro arba Lietuvos Respublikos konsulinio pareigūno atitinkamoje valstybėje¹⁸⁷ (CK 5.28 straipsnio 1 dalis). „Testamentus gali tvirtinti tie konsuliniai pareigūnai, kuriems tokia teisę įsakymų suteikė Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras“¹⁸⁸. Oficialus testamentas yra sudaromas pas bet kurį notarą, neatsižvelgiant į nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijų. Asmeninis testamentas - tai testatoriaus ranka surašytas testamentas, kuriame nurodyta testatoriaus vardas, pavardė, testamento sudarymo data (metai, mėnuo, diena), vieta ir kuris išreiškia testatoriaus valią ir yra jo pasirašytas; asmeninis testamentas gali būti surašytas bet kokia kalba (CK 5.30 str. 1 d). Lietuvoje Testamentų registre yra registruojami abiejų rūšių testamentai, tame tarpe ir bendrieji sutuoktinių testamentai, kurie yra priskiriami prie oficialiųjų testamentų.

Europoje taip pat sutinkamos šios testamentų rūšys: *Slaptieji testamentai* – tokie testamentai, kurie įteikiami notarui, dviejų liudininkų akivaizdoje užklijuotame voke (Prancūzija). *Žodiniai testamentai* – sudaromi žodžiu prie liudininkų, gresiant greitai mirčiai (Lenkija, Graikija). Oficialus testamentas, kuri privalo pasirašyti du notarai (Liuksemburgas). *Tarptautinis testamentas*, kuris atitinka *UNIDROIT Vašingtono konvencija* dėl vieningo įstatymo nustatančio tarptautinio testamento formą (Portugalija). Ši testamento rūšis yra patogi testatoriams, kurie turi turto skirtingose valstybėse arba tais atvejais kai yra glaudžiai susiję su viena valstybe, nori sudaryti testamentą kitoje, neatsižvelgiant į tai, kur yra jų turtas. Vašingtono konvencija dėl vieningo įstatymo nustatančio tarptautinio testamento formą, taip pat numato

¹⁸⁵ Jonaitis, M. *Supra* note 165, p. 275.

¹⁸⁶ Vileita, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo tiesė (2)*. Justitia, 2003 m. Nr. 3-4(45-46), p. 35.

¹⁸⁷ *Supra* note 43.

¹⁸⁸ Vileita, A. *Supra* note 179, p. 35.

principą, jog tarptautinis testamentas galioja nepriklausomai nuo valstybės, kurioje yra sudarytas, testatoriaus pilietybės, gyvenamosios ar buvimo vietos bei vietos, kur yra palikimą sudarantis turtas¹⁸⁹. Autorius pastebi, kad išvardinti testamentai nesudaro baigtinio sąrašo, jų rūšių praktikoje pasitaiko ir daugiau.

Iki 2001 m. Lietuvoje jokios oficialios testamentų registravimo sistemos nebuvo. Iki 2004 m. galiojusiose metodinėse taisyklėse dėl laikinųjų notarinių veiksmų atlikimo, buvo numatyta, kad „patvirtintų testamentų paieškai vykdyti notaras pildo testamentų apskaitos abėcėlinę knygą (33 punktas)“¹⁹⁰.

Lietuvoje 2001 m. pradėjo veikti Testamentų registras, registro tvarkytoja – Centrinė hipotekos įstaiga. Registro objektai yra Lietuvos Respublikos teritorijoje ar Lietuvos Respublikos diplomatinėse ir konsulinėse įstaigose sudaryti (priimti saugoti) testamentai ir palikimo priėmimo faktai, taip pat 1972 m. gegužės 16 d. Bazelyje priimtą Konvenciją dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo priėmusiose, ratifikavusiose arba prie jos prisijungusiose užsienio valstybėse sudaryti (priimti saugoti) testamentai¹⁹¹. „Esant bet kurio testatoriaus prašymui, notaras privalo pateikti Centrinei hipotekos įstaigai prašymą testamentą registruoti atitinkamoje testatoriaus nurodytoje valstybėje, kuri yra Bazelio konvencijos dalyvė“¹⁹². Duomenys kaupiami šiame registre nėra vieši ir gali būti atskleisti tik po testatoriaus mirties (CK 5.32 straipsnio, 3 dalis). Testamentų registro duomenų konfidencialumas yra skirtas užtikrinti testatoriaus teisę į laisvą paskutinę valią¹⁹³. Taigi CK 5.32 straipsnis reglamentuoja informacijos apie sudarytus testamentus kaupimą ir panaudojimą, tam atvejui jeigu tas pats testatorius sudarytų ne vieną, o kelis testamentus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime dėl testamentų registro steigimo ir Testamentų registro nuostatų patvirtinimo, yra numatytas Testamentų registro tikslas ir jo paskirtis. Remiantis nutarimo 2 punktu - registro paskirtis yra rinkti, kaupti, apdoroti, sisteminti, saugoti ir teikti duomenis apie Lietuvos Respublikoje patvirtintus, priimtus saugoti ar panaikintus testamentus, palikimo priėmimo faktus Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (Žin., 2000, Nr. 74-2262) ir šiuose nuostatuose nustatyta tvarka¹⁹⁴. 2004 m. ratifikavus 1972 m. gegužės 16 d. Bazelio Konvenciją, Testamentų registras teikia duomenis ir apie užsienio

¹⁸⁹ Snarskytė, I. *Testamentas: sąvoka, rūšys, registracija*. Magistro baigiamasis darbas. Mykolo Romerio Universitetas: 2004, p. 34.

¹⁹⁰ Dėl laikinųjų notarinių veiksmų atlikimo metodinių taisyklių patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 1999-12-29, Nr. 110-3242.

¹⁹¹ Prieiga internete:

https://www.hipotekosistaiga.lt/lhr/veikla/Centrines_hipotekos_istaigos_metine_veiklos_ataskaita_2012.pdf

¹⁹² Sipavičienė, R. Testamentas - ar visada aiškus ir nedviprasmiškas? *Notariatas*, Nr. 3, 2007, p. 49.

¹⁹³ Rudokaitė, L. Testamentų registro vaidmuo užtikrinant testatorių ir įpėdinių teises. *Supra note 29*, p. 150.

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 22 d. nutarimas Nr. 594 dėl testamentų registro steigimo ir Testamentų registro nuostatų patvirtinimo.

valstybėse, kurios yra ratifikavusios Bazelio konvenciją, patvirtintus ir priimtus saugoti testamentus.

Šiai dienai, remiantis Testamentų registro duomenimis¹⁹⁵, kasmet palikimo priėmimo faktų skaičius, kai palikėjas buvo sudaręs testamentą kryptingai didėja. Lietuvoje daugiausiai yra užregistruojama oficialiųjų testamentų, tokia statistika veda prie išvados, kad Lietuvoje asmenys yra linkę išvengti galimų ginčų dėl paveldėjimo. Tuo tarpu S. Šaltauskienė mano, kad taip yra dėl to, kad notaro paslaugos nėra brangios be to notaras tvirtindamas testamentą suteikia daug papildomos naudingos informacijos, taip sumažindamas riziką, kad kai kurios testamento nuostatos gali būti neteisėtos¹⁹⁶. A. Vileita taip pat pastebi oficialaus testamento pranašumą prieš asmeninį testamentą, sakydamas, kad oficialus testamentas turi oficialaus dokumento galią ir jį sunku nuginčyti¹⁹⁷. Palaipsniui didėja ir bendrųjų sutuoktinių testamentų skaičius, ši tendencija sutampa su didėjančių santuokų skaičiumi Lietuvoje. Užsienio piliečių sudaromų testamentų skaičius Lietuvoje, pastaraisiais metais nesikeičia arba pokyčiai yra neryškūs, Lietuvos teritorijos nuolatiniai gyventojai taip pat nėra linkę pasinaudoti galimybe savo testamentus registruoti kitose valstybėse.

3.2. Tarptautinis testamentų registras

„Lietuvos Respublikos bei užsienio piliečiai, gyvenantys užsienio valstybėse, kurios yra ratifikavusios Bazelio konvenciją dėl testamentų sistemos sukūrimo arba prie jos prisijungusios, ir ten norintys sudaryti testamentą, gali tvirtinančio šį dokumentą pareigūno paprašyti, kad testamento sudarymo faktas būtų registruotas ne tik valstybėje, kurioje jus sudarytas, bet ir kitoje valstybėje, Bazelio konvencijos dalyvėje“¹⁹⁸. Tokiu atveju po testatoriaus mirties suinteresuotiems asmenims bus sudaryta galimybė gauti duomenis apie testamentus ir iš kitų valstybių. „Pastebėtina, kad skirtingai nuo kitų Europos Tarybos rėmuose parengtų konvencijų, Konvencijos dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo pavadinime nerasime žodžio „Europos“. Tokiu būdu išreikštas rengėjų noras, kad prie jos prisijungtų ir ne valstybės – narės“¹⁹⁹ (aut. šiai dienai Konvenciją yra ratifikavusios tik Europos valstybės).

Vienas iš Bazelio konvencijos tikslų buvo, kad kiekviena susitariančioji valstybė savo viduje užtikrintų testamentų registravimą, kuris suteiktų galimybę keistis duomenimis apie valstybėse įregistruotus testamentus ir leistų skirtingų valstybių piliečiams savo testamentus

¹⁹⁵ Testamentų registro statistika. Prieiga internete: https://www.hipotekosistaiga.lt/Statistika/tr_trusys_II.html.

¹⁹⁶ Šaltauskienė, S. *Supra* note 76, p. 672.

¹⁹⁷ Vileita, A. *Supra* note 1, p. 49.

¹⁹⁸ Prieiga internete: <http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/1913>

¹⁹⁹ Snarskytė, I. Testamentas: sąvoka, rūšys ir registracija. *Magistro baigiamasis darbas*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2004, p. 42.

registruoti ne savo pilietybės ar gyvenamosios vietos valstybėje. Šiam tikslui pasiekti, 2002 metais pradėjo veikti Europos testamentų tinklas (ENRW). Europos testamentų tinklas – tai tinklas, sudarantis galimybę sujungti veikiančius nacionalinius arba vietinius testamentų registrus, tinklas veikia Bazelio konvencijos pagrindu. Lietuvos Testamentų registras yra įregistruotas į Europos testamentų registrų tinklą. Testamentų registracija šiame tinkle užtikrina galimybę surasti testamentą ir sužinoti mirusiojo paskutinę valią po testatoriaus mirties²⁰⁰.

Iki šiol oficialią informaciją apie kitoje valstybėje, jeigu ji nėra ratifikavusi Bazelio Konvencijos, sudarytą testamentą galėdavo užklausti tik Lietuvos notarai, susirašinėjimo procedūra galėjo užtrukdavo iki kelerių metų. Remiantis Teisingumo ministerijos pranešimu, Lietuvai prisijungus prie šio tinklo, reikalingus duomenis bus galima gauti per kelias savaites²⁰¹. Europos testamentų registrų tinklas jungia *Belgiją, Bulgariją, Prancūziją, Vengriją, Italiją, Portugaliją, Rumuniją, Slovėniją, Kroatiją, Latviją, Liuksemburgą, Olandiją, Lenkiją, Ispaniją, Rusiją (tik Sankt Peterburgo sritis), Šveicariją, Estiją ir Lietuvą.*

Europos testamentų tinklas veikia ENRWA narių tarpusavio pasitikėjimo pagrindu. Kiekviena, prie tinklo prisijungusi valstybė, pasilieka savo nacionalinius testamentų registrus, bei juos reglamentuojančius teisės aktus, tuo tarpu esant užklausai šis tinklas teikia atsakymus apie kitų valstybių registruose įregistruotus testamentus. Konvencijos teksto aiškinamajame rašte²⁰² buvo paminėta, kad kurti vieningą, centralizuotą tarptautinį registrą, būtų netinkamas sprendimas. Komitetas taip pat papildė, kad reikia ieškoti bendros schemos, kaip skirtingų valstybių atstovai galėtų bendradarbiauti ir užtikrinti duomenų abipusius mainus.

Akivaizdu, kad nacionalinius testamentų registrus jungiantis tinklas, buvo geresnis sprendimas nei bandyti kurti centralizuotą testamentų registrą Europoje. Tokiu būdu buvo išlaikyta valstybėse narėse vietinė registrų sistema, išvengta registracijų dubliavimo bei sumažinamos techninės investicijos. Tačiau liko neišspręsta daug svarbių klausimų, pavyzdžiui, koku būdu turi būti informuojamas užsienio subjektas, apie jo atsiradusią teisę paveldėti pagal testamentą? Paieškos sistema šiame tinkle yra sudėtinga, taip pat nėra registruojami palikimo priėmimo faktai, tinklas jungia per siaurą subjektų ratą, kad veiktų efektyviai.

²⁰⁰ Majūtė, V. *Supra* note 17, p. 20.

²⁰¹ LR Teisingumo ministerija. Prieiga internete: <http://www.teisingumas.lt/nj/rodytivn/aktualijos/637>

²⁰² Prieiga internete: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/HTML/077.htm>

4. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (ES) NR. 650/2012

1998 m. Europos Komisija ir Europos Parlamentas pritarė Vienos veiksnių planui, kuris nustatė pagrindinius Europos Bendrijos prioritetus ateinantiems penkeriems metams. Tarp šių prioritetų buvo ir Europos paveldėjimo instrumento sukūrimas. 2005 m. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas paskelbė nuomonę dėl Žaliosios knygos skirtos paveldėjimui ir testamentams reguliuoti, kurioje pažymėjimo “[...] išlaikant kai kuriuos istorinius ir sociologinius skirtingų teisinių sistemų ypatumus, palaiptiui teisė Europoje bus labiau suderinta arba bent pašalinti kai kurie skirtumai, o tai įvyktų greičiau, jei būtų sukurtas europinis testamentas ir pakankamai atvira ir lanksti priemonė dėl taikomo įstatymo, kurie palengvintų tarptautinių testamentų vykdymą ir palikimų reguliavimą”²⁰³. 2012 m. liepos 4d. tokia priemonė buvo priimta - Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo teisės klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo. Kokios šio reglamento perspektyvos bei galima įtaka Europos ir Lietuvos paveldėjimo teisiniui reguliavimui bus nagrinėjama šiame skyriuje.

4.1. Reglamento paskirtis ir tikslai

Kalbėdamas apie paveldėjimo teisę Lietuvoje, Vokietijos dr. R. Mackeprangas yra pažymėjęs, kad „tarptautiniai palikimų atvejai nėra didelė retenybė mūsų mobiliosios visuomenės gyvenime. [...] tarptautinio pobūdžio paveldėjimo atvejus dažniausiai nulemia mišrios vedybos, įvairiose šalyse įgyjamas turtas arba gyvenamosios vietos perkėlimas į kitą šalį”²⁰⁴. R. Mackeprangas teigia, kad naujasis Reglamentas turėtų užtikrinti vieningą teisės taikymą visoje Europos Sąjungos erdvėje. Europos paveldėjimo Reglamente šio dokumento tikslas apibrėžiamas gan lakoniškai – „sudaryti palankesnes sąlygas vidaus rinkai tinkamai veikti, šalinant kliūtis laisvam asmenų, kurie šiuo metu patiria sunkumų įgyvendindami savo teises tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo atvejais, judėjimui”²⁰⁵. Taip pat pridūrė, kad Europos teisingumo erdvėje piliečiai turi turėti galimybę iš anksto organizuoti paveldėjimą, o taip pat turi būti veiksmingai užtikrintos įpėdinių ir testamentinės išskirtinės gavėjų, kitų palikėjo artimųjų ir palikėjo kreditorių teisės²⁰⁶.

²⁰³ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Žaliosios knygos dėl paveldėjimų ir testamentų. COM (2005) 65 final, 2006/C/28/01.

²⁰⁴ Mackeprangas, R. Paveldėjimo teisė Europoje ir pasiūlymai Europos paveldėjimo teisės reglamentui. *Notariatas* Nr. 12, 2012, p. 37.

²⁰⁵ *Supra* note 9.

²⁰⁶ *Ibid.*

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomone, reglamento priėmimą paskatino šios, paveldėjimo turinčio tarptautinį elementą, problemos: „piliečiams sunku iš anksto nustatyti, kuri šalis ir institucija kompetentinga spręsti paveldėjimo klausimą; tam pačiam paveldėjimui taikytinų įstatymų kolizija; nepakankama (ribota) palikėjo galimybė pasirinkti taikytiną teisę; ribotas teismo sprendimų ir dokumentų pripažinimas ir vykdymas; ribotas įpėdinio ar administratoriaus/vykdytojo statuso pripažinimas; sunku sužinoti apie užsienyje sudarytus testamentus“²⁰⁷. Panašios problemos, kurios skatino paveldėjimo teisės instituto derinimą ir vienodinimą dar 1961 m. priėmus Hagos konvenciją dėl kolizinių normų, susijusių su paveldėjimu pagal testamentą, buvo ir naujojo Reglamento priėmimo motyvai.

Reglamento rengėjai, kalbėdami apie pirmąją problemą, kaip pavyzdį, pateikė pozityvios ir negatyvios jurisdikcijos kolizijų atvejus. Lenkijos pilietis, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta yra Prancūzijos Respublikoje, taikant Prancūzijos teisę paveldėjimo su tarptautiniu elementu klausimais, jurisdikcija priklausytų Prancūzijos institucijoms, pagal nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijų, tuo tarpu pagal Lenkijos teisę būtų taikomas pilietybės kriterijus²⁰⁸, tai būtų pozityviosios jurisdikcijų kolizijos pavyzdys. Atvejis kai nei vienos valstybės tarptautinė privatinė teisė nesutinka spręsti paveldėjimo klausimo – negatyvioji jurisdikcijų kolizija.

Reikia pažymėti, kad 17 - oje ES valstybių narių teisinės sistemos pripažįsta, kad tam tikros valstybės teisė taikoma visam palikimui, tuo tarpu kitose egzistuoja paveldėjimo teisiniams santykiams taikytinos teisės atskirimas.

Dauguma valstybių narių, neleidžia testatoriui pasirinkti visam savo palikimui taikytinos teisės. Šis draudimas tarsi prieštarauja vienai iš pagrindinių ES laisvių – laisvam asmenų judėjimui, kadangi asmuo sudaręs testamentą, valstybės narėje, kurioje leidžiama pasirinkti taikytina teisę, išvykęs gyventi į kitą valstybės narę, kurioje šios galimybės nėra, atsiduria situacijoje, kai jo testamentas tampa negaliojančiu. Esamos problemos sukelia tiek įpėdinių teisinio neapibrėžtumo situacija, tiek pažeidžia mirusiojo teisėtus lūkesčius. Todėl, kaip pastebi dr. D. Bublienė „reglamentas pašalintų tą teisinį netikrumą, kuris atsiranda, kai nėra aiškiai reglamentuoti jurisdikcijos ir taikytinos teisės klausimai, taip pat kompetentingų institucijų sprendimų pripažinimas ir vykdymas“²⁰⁹. Manytina, kad toks ir buvo pirminis įstatymo leidėjo sumanymas.

²⁰⁷ *Supra* note 2, p. 3.

²⁰⁸ Bost, J. *Nothing certain about death and taxes (and inheritance): European Union regulation of cross-border successions*. Emory International Law Review: 2013, Vol. 27 Issue 2, p 1150.

²⁰⁹ *Supra* note 16, p. 165.

4.1.1. Reglamento naujovės

Jurisdikcija. Europos Reglamento dėl paveldėjimo 4 straipsnis numato bendrąją jurisdikcijos taisyklę – „jurisdikciją priimti sprendimą dėl viso palikimo paveldėjimo turi tos valstybės narės, kurioje mirties dieną buvo *palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta*, teismai“²¹⁰. Jei palikėjo mirties dieną jo įprastinė gyvenamoji vieta nėra Europos Sąjungos šalyje, Europos Sąjungos šalies, kurioje yra palikimo turtas, paveldėjimo bylą vedantys subjektai turi jurisdikciją priimti sprendimą dėl paveldėjimo, šiais atvejais: „mirties dieną palikėjas turėjo ES šalies pilietybę; ankstesnė palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta buvo toje ES šalyje su sąlyga, kad kreipimosi į teismą metu nuo įprastinės gyvenamosios vietos pasikeitimo yra praėjęs ne ilgesnis kaip penkerių metų laikotarpis“²¹¹.

Iki šio reglamento, Lietuvoje kolizinės normos jurisdikcijai paveldėjimo byloje su tarptautiniu elementu nustatyti, buvo pasitelkiamos dvišalės teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartys. Šiose sutartyse dominuoja turto buvimo vietos kriterijus, o taip pat egzistuoja palikimo išskaidymas į kilnojamų ir nekilnojamų daiktų jurisdikcijai taikytinas taisykles. Reikia pastebėti, kad Reglamentas galioja tik Europos Sąjungos narių atžvilgiu ir santykiuose su kitomis valstybėmis, Lietuva ir toliau taikys dvišalių sutarčių nuostatas ar CK 1.60 – 1.62 straipsnių kolizines taisykles. Pastebėtina, kad naujasis Reglamentas leisdamas palikėjui pasirinkti palikimui taikytiną teisę, numatė ir išimtinę jurisdikciją palikėjo pilietybės valstybės institucijoms.

Taikytina teisė. Šioje vietoje Europos reglamento dėl paveldėjimo rengėjai žengė svarbu žingsnį, nustatydami visam palikimui palikėjo įprastinės gyvenamosios vietos (angl. *habitual residence*) teisės taikymą. Toks pasirinkimas grindžiamas: pirma, tuo, kad ši vieta sutampa su palikėjo interesų vieta; antra, panaikinama pilietybės neturinčių asmenų diskriminacija; trečia, toks susiejimas sudaro sąlygas asmenims integruotis į gyvenamosios vietos valstybę; ketvirta, šis principas atitinka didžiąją dalį valstybių kolizinių normų (Lietuva išimtis); penkta, šis principas dominuoja tarptautinėse konvencijose²¹². Kaip pastebi anglų prof. J. Haris, toks pasirinkimas teisės teoretikus skirsto į dvi pozicijas, vieni mato tokiam reguliavime teigiamą aspektą, pavyzdžiui, subjektui vedančiam paveldėjimo bylą nereikės skaidyti palikimui taikytiną teisę, kiti tokį pasirinkimą kritikuoja dėl nekilnojamo turto paveldėjimo atveju galimos svetimės teisės taikymo problemos²¹³. Lietuvoje, šiai dienai, teisinis reglamentavimas numatė vienintelę taisyklę

²¹⁰ *Supra* note 7.

²¹¹ *Ibid.*

²¹² Bublienė, D. *Supra* note 29, p. 167.

²¹³ Harris, J. The proposed EU regulation on succession and wills: prospects and challenges. *Trust Law International*. 2008, Nr. 22(4).

nekilnojamo turto paveldėjimui turinčiam tarptautinį elementą, kuri garantavo, kad bet kurio atveju Lietuvoje esančiam nekilnojam turtui bus taikoma Lietuvos teisė.

Tačiau, reikia paminėti, kad turto buvimo vietos kriterijus Reglamente tam tikrais atvejais išlieka. Turto buvimo vietos kriterijus taikomas, teisinėse sistemose, kuriose paveldėjimas suprantamas, kaip ekonominis vienetas. Kaip pastebi D. Bublienė toks pasirinkimas yra „duoklė“ Anglijos teisei, pastebėdama, kad „turto buvimo vietos principas taikomas tik tuo atveju, kai valstybės narės sistema reglamentuoja specifiškai paveldimo turto perdavimą“²¹⁴, nukreipdama į Anglijos teisinę sistemą. Turto buvimo vietos kriterijus tai pat bus taikomas *specialiajam turtui* paveldėti, tai yra išimtis iš bendrosios taisyklės. Specialusis turtas tai – žemės ūkis, įmonė ir kitas turtas.

Reglamento 23 straipsnis numato, kas įeina į „palikimo“ sąvoką, t. y. kokiems palikimo objektams nustatytos taikytinos teisės taisyklės. Tai – palikimo atsiradimo laikas ir vieta, veiksnumas, nušalinimas nuo paveldėjimo, atsakomybė už palikėjo skolas, įpėdinių ratas ir atsakomybė, privalomoji palikimo dalis ir kt. Tai beveik visi aspektai, kurie buvo nagrinėjami antrame tyrimo skyriuose, kas veda link išvados, kad Lietuvoje nuo rugpjūčio 17 dienos, iš esmės keičiasi paveldėjimo santykių su tarptautiniu elementu reguliavimas, su Europos Sąjungos valstybėmis narėmis.

Renvoi. Reglamento rengėjai numatė, kad „reglamente nustatytų teisės kolizijos teisės normų taikymas gali lemti trečiosios valstybės teisės taikymą. Tokiais atvejais turėtų būti atsižvelgta į tos valstybės tarptautinės privatinės teisės normas. Jeigu tose normose numatytas *renvoi* į valstybės narės teisę arba į trečiosios valstybės, kuri paveldėjimui taikytų savo teisę, teisę, siekiant užtikrinti tarptautinį nuoseklumą toks *renvoi* turėtų būti pripažintas. Vis dėlto *renvoi* neturėtų būtų taikomas tais atvejais, kai palikėjas taikytina teise yra pasirinkęs trečiosios valstybės teisę“²¹⁵. Reglamento normos dėl *renvoi* taikymo nepalankios Lietuvos teisei sistemai, kurioje nepripažįstamas *renvoi*. Analizuojant reglamento nuostatas dėl *renvoi* (Reglamento 34 straipsnis) pastebėtina, kad reglamentu leidžiamas ir dvigubas *renvoi*.

Sprendimų pripažinimas ir vykdymas. 2009 m. gruodį buvo priimta nauja daugiametė programa „Stokholmo programa – Atvira ir saugi Europa piliečių labui ir saugumui“, kurios pagrindu buvo sureguliuotos tam tikros reglamento normos. „Toje programoje Europos Vadovų Taryba nusprendė, kad abipusio pripažinimo principas turėtų būti taikomas ir kitoms svarbioms kasdienio gyvenimo sritims, kurioms kol kas jis nėra taikomas, pavyzdžiui, paveldėjimui ir testamentams, tuo pačiu metu atsižvelgiant į valstybių narių teisės sistemas, įskaitant viešąją

²¹⁴ Bublienė, D. *Supra* note 29, 170.

²¹⁵ *Supra* note 9.

tvarką (*ordre public*), ir nacionalines tradicijas šioje srityje²¹⁶. Papildomai Europos Vadovų Taryba pabrėžė „reikėtų sudaryti palankesnes sąlygas vidaus rinkai tinkamai veikti, šalinant kliūtis laisvam asmenų, kurie šiuo metu patiria sunkumų įgyvendindami savo teises tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo atvejais, judėjimui. Europos teisingumo erdvėje piliečiai turi turėti galimybę iš anksto organizuoti paveldėjimą, turi būti veiksmingai užtikrintos įpėdinių ir testamentinės išskirtinės gavėjų, kitų palikėjo artimųjų ir palikėjo kreditorių teisės“²¹⁷.

Kaip buvo minėta, pirmajame tyrimo skyriuje, ne visi teismų sprendimai priimti užsienio valstybėje bus automatiškai pripažinti kitoje. Reglamento rengėjai numato, kad „kai notarai vykdo teismines funkcijas, jiems privalomos jurisdikcijos normos, ir jų priimtų sprendimų judėjimas turėtų būti vykdomas laikantis nuostatų dėl teismo sprendimų pripažinimo vykdymo. Kai notarai nevykdo teisminių funkcijų, jurisdikcijos normos jiems nėra privalomos, ir jų išduotų autentiškų dokumentų judėjimas turėtų būti vykdomas laikantis nuostatų dėl autentiškų dokumentų“²¹⁸. Pagal bendrą taisyklę vienoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas turi būti pripažintas kitose valstybėse narėse nereikalaujant pradėti kokio nors specialaus proceso.

Dėl autentiškų dokumentų pripažinimo, Reglamento 59 straipsnis numato, kad „vienoje iš valstybių narių sudarytas autentiškas dokumentas kitoje valstybėje narėje turi tokią pačią įrodomąją galią kaip ir kilmės valstybėje narėje arba kuo panašesnę galią su sąlyga, kad tai akivaizdžiai nepažeidžia atitinkamos valstybės narės viešosios tvarkos (*ordre public*)“²¹⁹. Lietuvai šis reguliavimas palankus tuo aspektu, kad šiai dienai ne su visomis Europos Sąjungos valstybėmis yra sudarytos dvišalės teisinės pagalbos ir teisinių santykių sutartys, taip pat ne visos jų yra prisijungusios prie Vienos konvencijų dėl autentiškų dokumentų, reglamentas panaikina šią spragą, nustatydamas visoms Europos valstybėms bendrą reguliavimą.

4.1.2. Reglamento trūkumai

Bendrai vertinant, naujasis Europos reglamentas dėl paveldėjimo, buvo priimtas kaip teigiamas reiškinys tarp teisės mokslininkų ir teoretikų. Dokumentas turėtų pašalinti daugelį problemų, kurios kyla taikant kolizines normas paveldėjimo srityje tarp Europos valstybių, paspartinti administracines procedūras bei užtikrinti teisinį paveldėjimo teisinių santykių

²¹⁶ *Supra* note 9.

²¹⁷ *Ibid.*

²¹⁸ *Supra* note 9.

²¹⁹ *Ibid.*

subjektų padėties tikrumą²²⁰. Tačiau, išsamiau analizuojant patį reglamentą bei teisės apžvalgininkų Europoje straipsnius, pastebimi ir tam tikri šio reglamento trūkumai:

1. Įprastinės gyvenamosios vietos kriterijus buvo pasirinktas, kaip pagrindinis kriterijus jurisdikcijai bei taikytinai teisei nustatyti, tačiau pats kriterijus Reglamente nėra apibrėžtas. Reglamento rengėjai trumpai aprašė šio kriterijaus pasirinkimo motyvus, tačiau ne patį kriterijų: „atsižvelgiant į didėjančią piliečių judrumą, siekiant užtikrinti tinkamą teisingumo vykdymą Sąjungoje, taip pat užtikrinti realų paveldėjimo ir valstybės narės, kurioje naudojama jurisdikcija, siejamąjį veiksni, šiame reglamente turėtų būti numatyta, kad nustatant tiek jurisdikciją, tiek taikytiną teisę, bendras siejamasis veiksnys turėtų būti įprastinė palikėjo gyvenamoji vieta mirties dieną“²²¹. Kaip pastebi teisininkė J. Bost - „šis kriterijus paveldėjimo teisėje yra fundamentalus ir labai tikėtina, kad kiekviena valstybė narė interpretuos jį skirtingai“²²². Taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad toks kriterijus nėra pastovus, žmonių įprastinė gyvenamoji vieta dažnai kinta.

Prof. dr. Burkhard Hess nuomone „Įprastinė gyvenamoji vieta paprastai atitinka vietą, kur yra paveldėtinas turtas, ir daugelyje valstybių narių šiuo kriterijumi remiamasi kaip jungiamuoju veiksmu siekiant nustatyti teisę, kuri taikoma paveldėjimo atveju. Patvirtinus, kad aktualus kriterijus yra įprastinė gyvenamoji vieta (o ne pilietybė), skatinamas lankstumas, visgi įprastinę gyvenamąją vietą gali būti sunku įrodyti, o pilietybė įtvirtina asmens viso gyvenimo sąsają su teisine sistema“²²³. Kaip pavyzdį profesorius pateikia atveji asmens, kuris miršta vos atsikraustęs į valstybę narę, tokiu atveju su jo palikimu susijusioms šalims (įpėdiniams, testamentinės išskirtinės gavėjams ir kreditoriams) gali pasirodyti netikėta ir nepalanku teisiniu požiūriu tai, kad paveldėjimo atveju taikoma valstybės narės, į kurią palikėjas buvo ką tik atsikraustęs, teisė²²⁴. Išlyga, pagal kurią atkreipiamas dėmesys į valstybės, su kuria palikėjas buvo glaudžiau susijęs, teisės svarbą, greičiausiai patenkina racionalius įpėdinių lūkesčius.

2. Didžiosios Britanijos, Airijos Respublikos bei Danijos Karalystės atsisakymas taikyti reglamentą, užkerta kelią sėkmingam privatinės paveldėjimo teisės vienodinimui Europos mastu. Tai ypač aktualu Lietuvos Respublikos piliečiams, atsižvelgiant į tai, kad šios šalys yra vienos populiariausių krypčių tarp Lietuvos emigrantų, ateityje šiose šalyse bus įgyjamas turtas bei nuolatinė gyvenamoji vieta.

²²⁰ Devaux, A. The European Regulations on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not? *International Lawyer*, 2013, Vol. 47, Issue 2.

²²¹ *Supra* note 9.

²²² Bost, J. *Supra* note 200, p. 1161.

²²³ Prieiga interente:

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201301/20130110ATT58883/20130110ATT58883LT.pdf>

²²⁴ *Supra* note 212.

3. Reglamente numatyta: „šis reglamentas neturėtų būti taikomas mokesčių ir administraciniams klausimams, susijusiems su viešąja teise. Taigi taisyklės, kaip, pavyzdžiui, apskaičiuojami ir mokami mokesčiai bei vykdomi kiti su viešąja teise susiję įsipareigojimai“²²⁵. Tačiau viena iš priežasčių priimti reglamentą paveldėjimo srityje buvo - įpėdinių administracinės bei finansinės naštos sumažinimas, kuris atsisakius reguliuoti mokestinius klausimus lieka neišspręstas.

4. V. Majūtė yra pastebėjusi, kad „siūlomą reglamentu nustatant paveldėjimo bylų jurisdikciją ir taikytiną teisę nėra reglamentuojama ir užtikrinama artimiausiems mirusiojo šeimos nariams teisė į privalomąją palikimo dalį (pvz., tuo atveju, jei paveldint taikytina užsienio teisė nenumato privalomosios palikimo dalies instituto)“²²⁶. Sistemiškai analizuojant reglamentą, normų reglamentuojančių privalomąją palikimo dalį nėra gausu. Trumpai pabrėžiama, kad „šalių tarpusavio santykius reglamentuosianti teisė neturėtų daryti poveikio asmenų, kurie pagal paveldėjimui taikytiną teisę turi teisę gauti privalomąją palikimo dalį arba turi kitą teisę, kurios negali atimti asmuo, su kurio palikimu tai yra susiję, teisėms“²²⁷. Tačiau, Reglamento 23 straipsnis, numato, kad taikytina teisė taikoma ir privalomosios palikimo dalies nuostatoms.

5. Reglamento 22 straipsnis leidžia testatoriui pasirinkti palikimui taikytina valstybės teisę. Tokiu atveju jeigu Lietuvoje nuolatinę gyvenamąją vietą turėjęs Vokietijos pilietis, pasinaudos šia teise, Lietuvos teismams tektų spręsti paveldėjimo bylą taikant sau svetimą teisę. Teisininkės J. Bost nuomone „būtų daug logiškiau, jeigu reglamento nuostatos, taip pat, leistų pasirinkti ir subjektą vesiantį paveldėjimo bylą. Negalima tikėtis, kad kiekvienos valstybės narės teismai, nepriekaištingai mokės pritaikyti 28 valstybių narių, paveldėjimo teisės normas“²²⁸.

Prie reglamento trūkumų galima būtų kalbėti ir apie tai, kad reglamentas neišsprendžia partnerių bei netradicinių šeimų subjektų paveldėjimo klausimo, palikdamas tai kiekvienos valstybės nacionalinės teisės šeimos ir paveldėjimo institutams.

Apibendrinus, manytina, kad reglamento rengėjai neatkreipė dėmesio į tai, kad teisės vienodinimas nėra atsitiktinumas, bet kompromiso tarp valstybių narių rezultatas. Analizuojant reglamento nuostatas, panašu, kad suderinimas buvo pasiektas įnešant kuo daugiau lankstumo, sukuriant kuo daugiau išimčių iš bendrųjų taisyklių. Toks reguliavimas palieka paveldėjimo teisinių santykių subjektams laisve veikti savo nuožiūra, ar tai teigiamas ar neigiamas rezultatas, bus aišku tik tada kai reglamentas bus taikomas praktikoje. Autoriaus nuomone, per daug lanksčiai suformuluotos Reglamento teisės normos neišspręš paveldėjimo teisės su tarptautiniu elementu problemų.

²²⁵ *Supra* note 9.

²²⁶ Majūtė, V. *Supra* note 17, p. 130.

²²⁷ *Supra* note 9.

²²⁸ Bost, J. *Supra* note 200, p. 1166.

1.4. Taikytinos teisės pasirinkimas

Dabartinis paveldėjimo teisės reglamentavimas Lietuvoje, nenumato galimybės pasirinkti taikytina teisę testamentu. Testamento dalis dėl taikytinos teisės pasirinkimo būtų pripažinta negaliojančia ir testamentui būtų taikomos bendrosios kolizinės taisyklės. Reglamento 21 straipsnis numato bendrąją taisyklę, kad visam palikimui taikytina teisė yra valstybės, kurioje palikėjo mirties dieną buvo jo įprastinė gyvenamoji vieta, teisė. Toliau Reglamento 22 straipsnyje numatyta išimtis iš bendros taisyklės - asmuo gali pasirinkti, kad jo visą palikimą reglamentuojanti teisė būtų valstybės, kurios pilietybę jis turi pasirinkimo metu arba mirties dieną, teisė.

Aiškinant šias normas ir jų paskirtį Reglamento rengėjai pateikė tokius argumentus: „reglamento taisyklės parengtos siekiant užtikrinti, kad paveldėjimo klausimus nagrinėjanti institucija dauguma atvejų taikytų savo teisę. [...] šalims turėtų būti leidžiama sudaryti susitarimą dėl teismo pasirinkimo, pasirenkant valstybės narės, kurios teisė pasirinkta, teismus“²²⁹. Taigi, ar galima sakyti, kad Reglamento rengėjai nusprendė ne tik leisti pasirinkti taikytinos valstybės teisę (remiantis pilietybės ir nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijais), bet ir teismą, t. y. iš anksto testamentu nusistatyti jurisdikcijos taisykles? Manytina, kad ne, ir tai yra vienas iš daugelio reglamento trūkumų, kuris numato teorinę galimybę teismams taikyti „svetimos“ teisės normas.

Ši naujovė yra vienas iš pagrindinių įrodymų, kad Reglamento rengėjai nusprendė paveldėjimo teisiniuose santykiuose įnešti kuo daugiau liberalumo ir pabandyti šį institutą padaryti lankstesnį. Kai kurie teisės teoretikai laiko šį reguliavimą inovatyviausių sprendimu visame Reglamento kontekste.

Teisė, pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę, yra neabejotinai testamentinės laisvės išplėtimas. Turėdamas tokią teisę, testatorius galės „pabėgti“ nuo nepalankios teisinės sistemos ir pasirinkti jam patogesnę reguliavimą. Todėl teisės teoretikai, vertindami naująją taisyklę pastebi ir tam tikrus jos trūkumus bei neatmeta galimybės, kad ateityje gali būti bandoma, šios taisyklės dėka, piktnaudžiauti kolizinėmis normomis.

Piktnaudžiavimas paveldėjimo teisiniuose santykiuose gali atsirasti tada, kai įgyvendindamas savo teises asmuo nesilaiko pareigos elgtis sąžiningai, protingai ir rūpestingai²³⁰. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 1d. civilinėje byloje, pažymėjo: „CK 1.137 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta bendroji nuostata, kad, įgyvendindami savo

²²⁹ *Supra* note 9.

²³⁰ Grigienė, J., Laurišaitė, E. Piktnaudžiavimas taikytinos teisės kolizinėmis normomis. Vytauto Didžiojo universitetas : teisės apžvalga, 2012, Nr. 1 (8), p. 15.

teisės bei vykdydami pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo ir teisingumo principų. [...] draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kad nesant teisinio pagrindo būtų pažeistos ar varžomos kitų asmenų teisės ar įstatymo saugomi interesai ar daroma žala kitiems asmenims arba prieštaraujama subjektinės teisės paskirčiai“²³¹.

Pirma, tradicinė priežastis, kodėl testamentu nėra leidžiama rinktis taikytinos teisės daugumoje valstybių, tame tarpe ir Lietuvoje, yra įpėdinių apsauga²³². Netgi valstybėse, kuriose jau dabar yra leidžiama rinktis palikimui taikytiną teisę testamentu, egzistuoja tam tikri mechanizmai, kurie vienaip ar kitaip apsaugo šeimos narius nuo palikėjo piktnaudžiavimo esamu paveldėjimo teisės reglamentavimu. Kaip pavyzdys galėtų būti – privalomoji palikimo dalis, kurią numato didžioji dalis Europos valstybių. Estijos Respublikoje taikytinos teisės negalima pasirinkti, kai yra paliekamas nekilnojamas turtas. Antra, taikant tokį reguliavimą gali būti nesąmoningai pasirinkta palikėjui ir jo įpėdiniams nepalanki teisė. Reglamentas (ES) Nr. 650/2012 taip pat numato taikytinos teisės pasirinkimo apribojimus. Visą pirma, nustatydamas tik vieną kriterijų, kuriuo remiantis gali būti pasirinkta alternatyvi teisė, tai palikėjo pilietybės vietos teisė.

Šioje vietoje svarbu pažymėti, kad pradėjus veikti naujam reglamentui, asmuo gyvenantis kitoje nei jo pilietybės valstybėje, testamentu galės pasirinkti šios valstybės teisę arba testamentui pagal bendra taisyklę bus taikoma nuolatinės gyvenamosios vietos teisė. Asmenims su dviguba pilietybe bus galima rinktis abiejų šių pilietybės valstybių teisę, o taip pat jei asmuo turi nuolatinę gyvenamąją vietą trečioje valstybėje, galės būti taikoma šios valstybės teisė.

4.2. Europos paveldėjimo pažymėjimo perspektyvos ir įgyvendinimas Lietuvoje

Europos paveldėjimo pažymėjimas yra skirtas, kad juo naudotūsi paveldėtojai, įpėdiniai pagal testamentą, turintys tiesioginių teisių į palikimą, ir testamentą vykdytojai ar palikimo administratoriai, kuriems kitoje ES šalyje reikia pasinaudoti savo statusu arba atitinkamai kaip paveldėtojų ar įpėdinių pagal testamentą teisėmis ir (arba) savo kaip testamentą vykdytojų ar palikimo administratorių įgaliojimais²³³. Išduotas Europos paveldėjimo pažymėjimas galioja visose ES šalyse, nereikalaujant jokių specialių pripažinimo procedūrų.

Iki šio reglamento paveldėjimo teisiniuose santykiuose nėra buvę panašaus teisinio instrumento. Teisė paveldėti sukelia tam tikras pasekmes valstybėje, kurioje šią teisę norima

²³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-203/2008.

²³² Anderson, M.; Amayuelas, A, E. *Supra* note 11, p. 32.

²³³ *Supra* note 7.

įgyvendinti, tačiau norint tai padaryti labai dažnai tos valstybės paveldėjimo bylas vedantiems subjektams, tenka pateikti papildomų dokumentų. Šiems dokumentams bei kitiems su paveldėjimu turinčiu tarptautinį elementą susijusiems veiksams, dažnai tenka taikyti vietos valstybės institucijų numatytus reikalavimus, todėl dažnai susiduriama su administracinių procedūrų nepatogumais.

Žalioji knyga dėl paveldėjimo ir testamentų, numatė, kad svarbiausias klausimas įpėdiniams yra sugebėti įrodyti paveldėjimo teises, kad kuo paprasčiau ir be papildomų formalumų jie galėtų priimti paveldėta turtą. Europos paveldėjimo pažymėjimo tikslas – pabandyti užtikrinti, kad tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo klausimai Europos Sąjungoje būtų sprendžiami greitai, sklandžiai ir veiksmingai, įpėdiniams, testamentinės išskirtinės gavėjams, testamento vykdytojams arba palikimo administratoriams turėtų būti suteikta galimybė lengvai įrodyti savo statusą ir (arba) teises bei įgaliojimus kitoje valstybėje narėje, pavyzdžiui, valstybėje narėje, kurioje yra paveldimas turtas²³⁴. Galima daryti išvadą, kad šis punktas buvo įgyvendintas, bet kaip jis veiks praktikoje kol kas sunku spėti, nes kaip buvo minėta panašaus instrumento praktikoje dar nėra buvę. Kaip pastebi Prancūzijos teisės teoretikė A. Devaux – „reglamento rengėjai nenorėjo sukurti imperatyvią normą įpareigojančią naudotis Europos paveldėjimo pažymėjimu; [...] taip greičiausiai buvo padaryta todėl, kad manyti jog toks pažymėjimas išspręstų visas tarpvalstybinio paveldėjimo problemas, susijusias su dokumentų pakartotiniu legalizavimu, būtų iliuzija“²³⁵.

Sistemiškai analizuojant Reglamentą, išskirtinos šios Europos paveldėjimo pažymėjimo sukeltos pasekmės (Reglamento 69 straipsnis):

1. pažymėjimas tiksliai patvirtina faktus, nustatytus pagal paveldėjimui taikytiną teisę arba pagal kitą konkrečioms faktams taikytiną teisę;
2. asmuo, pažymėjime nurodytas kaip įpėdinis, testamentinės išskirtinės gavėjas, testamento vykdytojas ar palikimo administratorius, turi pažymėjime nurodytą statusą ir (arba) pažymėjime nurodytas teises arba įgaliojimus ir kad nėra jokių kitų sąlygų ir (arba) apribojimų, susijusių su tomis teisėmis arba įgaliojimais, nei nurodyta pažymėjime²³⁶.

Remiantis to paties straipsnio 5 dalimi, kurioje numatyta, kad pažymėjimas yra galiojantis dokumentas, kuriuo remiantis paveldimas turtas įregistruojamas valstybės narės atitinkamame registre, galima daryti išvadą, kad Europos paveldėjimo pažymėjimas yra

²³⁴ *Supra* note 7.

²³⁵ Devaux, A. *Supra* note 213.

²³⁶ *Ibid.*

nuosavybę patvirtinantis dokumentas. A. Devaux nuomone, tokia norma skamba gan neįtikėtina. Europos paveldėjimo pažymėjime nebus numatyta esminių nekilnojamo turto registru reikalingų duomenų: kadastrinis numerio, nekilnojamo turto vieta ir kt., dėl ko kils įvairių administracinių bei biurokratinių nesklaidumų²³⁷.

Igyvendinimas Lietuvoje. Nors Reglamentas (ES) Nr. 650/2012 bus tiesiogiai taikomas Lietuvoje, „Europos Sąjungos teisės aktai ir juose jau yra įtvirtintos pagrindinės teisinio reguliavimo nuostatos, tačiau nacionalinėje teisėje reikia nustatyti tam tikras procedūrinės taisykles, taip pat paskirti instituciją, kompetentingą išduoti Europos paveldėjimo pažymėjimą, tokiu būdu užtikrinant sklandų Reglamento (ES) Nr. 650/2012 nuostatų taikymą Lietuvos Respublikoje“²³⁸. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, siekiant užtikrinti sklandų naujojo Reglamento (ES) Nr. 650/2012 nuostatų veikimą bei taikymą Lietuvoje, parengė įstatymų projektą, kuriuo keičiamos ir pildomos kai kurios Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo nuostatos. Projektui pritarė Lietuvos Respublikos Vyriausybė, naujos nuostatos įsigalios 2015 m. rugpjūčio 17d.

Aiškinamajame rašte projekto rengėjai pažymėjo, kad „Reglamentas (ES) Nr. 650/2012 įtvirtina prezumpciją, kad pažymėjimas tiksliai patvirtina faktus, nustatytus pagal paveldėjimui taikytiną teisę arba kitą konkrečius faktams taikytiną teisę“²³⁹. Naujieji įstatymo pakeitimai numato instituciją, kuri bus kompetentinga už Europos paveldėjimo pažymėjimo išdavimą, ši funkcija logiškai buvo paskirta palikimo atsiradimo vietoms notarams (Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo 31¹² straipsnis²⁴⁰). Lietuvos notarų išduodamus Europos paveldėjimo pažymėjimus bus galima naudoti kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse (išskyrus Didžiąją Britaniją, Airijos Respubliką bei Danijos Karalystę) be jokių papildomų pažymėjimo pripažinimo procedūrų.

Apibendrinus, po kelių nelabai sėkmingų bandymų vienodinti paveldėjimo teisinius santykius tarpvalstybiniu lygiu, Europos Parlamentas kartu su Taryba priėmė Reglamentą (ES) Nr. 650/2012, kuris yra skirtas tarptautinės privatinės teisės normų vienodinimui Europos Sąjungoje. Kol Reglamentas nėra taikomas praktikoje, galima vertinti tik teorines šio reglamento galimybes išspręsti paveldėjimo teisiniuose santykiuose su tarptautiniu elementu egzistuojančias problemas. Manytina, kad Reglamentas iš dalies išspręs klausimus susijusius su jurisdikcijos bei taikytinos teisės paveldėjimo santykiuose nustatymu, palengvins bei pagreitins paveldėjimo

²³⁷ Devaux, A. *Supra* note 185.

²³⁸ Advokatų kontora Balčiūnas ir Grajauskas. *Teisės naujienų apžvalga*. 2014 m. gegužė. Prieiga internete: http://www.balciunasgrajauskas.lt/page/upload/modarticle_53c4c2c2599a2_f1.pdf

²³⁹ Prieiga internete: http://www.lrv.lt/Posed_medz/2013/131218/20.pdf

²⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 137-5366

dokumentų ir paveldėjimo bylų pripažinimą ir vykdymą. Reglamentu taip pat suteikiama platesnė testatoriaus laisvė rinktis palikimui taikytinos teisės valstybę. Tačiau Reglamente nemažai trūkumų, atsiradusių dėl pernelyg liberaliai suformuluotų Reglamento nuostatų.

Naujuoju reguliavimu ir toliau nėra sprendžiami klausimai dėl netradicinių santuokų ir partnerių teisinės padėties paveldėjimo teisiniuose santykiuose bei nebandoma išvengti dvigubo apmokestinimo, nereguliuojant mokestinių paveldėjimo teisės normų. Reglamentu sukuriamas Europos paveldėjimo pažymėjimas, kuris bus išduodamas naudoti kitoje valstybėje narėje siekiant užtikrinti, kad paveldėjimo bylos turinčios tarptautinį elementą Europos Sąjungoje būtų sprendžiamos greitai, sklandžiai ir veiksmingai.

IŠVADOS

1. Pagrindinės priežastys, kurios skatina ieškoti būdo derinti paveldėjimo teisės instituto normas tarpvalstybiniu lygiu, yra: sunkumai nustatant, kuri valstybė ir jos institucija yra kompetentinga spręsti paveldėjimo bylą; tam pačiam paveldėjimui taikytinų įstatymų kolizija; ribota palikėjo galimybė pasirinkti jo palikimui taikytiną teisę; ribotas teismo sprendimų ir dokumentų pripažinimas ir vykdymas; įpėdiniams sunku sužinoti apie užsienyje sudarytus testamentus; teisinių terminų neatitikimai tarp skirtingų valstybių teisės sistemų ir kt.
2. Dėl padidėjusio asmenų judėjimo tarp įvairių valstybių sienų, kiekvienais metais didėja ir skirtingų valstybių narių piliečių sąjungų, asmenys vis dažniau linkę įsigyti turto užsienyje bei turėti kelias nuolatinės gyvenamosias vietas. Lietuvos teisės aktuose bei teismų praktikoje, nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijaus tikslaus apibrėžimo nėra. Manytina, kad įstatymų leidėjas turėtų konkretinti nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijaus sampratą ir jo nustatymo sąlygas. Šis kriterijus dominuoja įvairių valstybių teisinėse sistemose, kaip pagrindinis kriterijus paveldėjimo byloje, taikytinos teisės ir jurisdikcijos klausimams nustatyti (Lietuva, Rusija, Prancūzija ir kt.). Kai tuo tarpu palikėjo pilietybės kriterijus yra rečiau sutinkamas (Vokietija, Ispanija, Austrija ir kt.).
3. Teisinis reglamentavimas Lietuvoje turėtų žengti greta socialinių ekonominių bei demografinių pokyčių. Lietuvoje, šiai dienai, nėra reglamentuotas partnerystės institutas, tai lemia ilgą laiką bendrai gyvenusių ir bendrą ūkį vedusių asmenų teisių ir pareigų neapibrėžtumą paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Gyvenimo partneris, pagal šiai dienai galiojančias teisės normas Lietuvoje (taip pat ir tuo atveju jeigu būtų priimtas Partnerystės įstatymas pagal dabartinį projektą), nebūtų pripažįstamas įstatyminiu įpėdiniu, nors kai kuriose pasaulio valstybėse (Švedija, Vengrija ir kt.), toks subjektas priskiriamas prie tos pačios įpėdiniu grupės, kaip ir teisėtas sutuoktinis.
4. Nuo 2004 m. Europoje veikia nacionalinius testamentų registrus jungiantis tinklas, kurio narė yra ir Lietuvos Respublika. Sukūrus šį tinklą, buvo išlaikyta valstybėse narėse vietinė registru sistema, išvengta registracijų dubliavimo, palengvinta testamentų paieška skirtingose Europos valstybėse. Tačiau, šio tinklo nauda nėra didelė, kadangi ne visose valstybėse veikia testamentų registrai (pvz. Latvijos Respublika), taip pat šiame tinkle nėra matomi palikimo priėmimo faktai, testamentai kitoje valstybėje gali būti registruojami tik paties testatoriaus prašymu, nėra instrukcijų, kaip informuoti užsienio subjektus apie atsiradusį palikimą (nepilna sistema) ir kt.
5. 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Taryba priėmė reglamentą (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl

Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo. Neatsižvelgiant į didelius įvairių valstybių materialinės teisės skirtumus, šis reglamentas turėtų suteikti daugiau aiškumo tarptautinės privatinės teisės taikymo paveldėjimo teisiniuose santykiuose atvejais, ko iki šiol nepavyko padaryti daugiašalių konvencijų pagrindu. Testamentinės laisvės praplėtimas yra išskirtinis šio reglamento bruožas, autoriaus nuomone, teisė pasirinkti taikytiną paveldėjimo teisę testamentu pagreitins ir palengvins paveldėjimo turinčio tarptautinį elementą bylas. Siūlytina sekti naujojo reglamento pavyzdžiu ir Lietuvoje keisti įstatyminį reglamentavimą šia linkme.

6. Papildomai galima išskirti šiuos teigiamus naujojo reglamento bruožus: bendras įprastinės gyvenamosios vietos kriterijus taikytinai teisei ir jurisdikcijai nustatyti, Reglamentas bus taikomas plačiam valstybių ratui. Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimas taip pat yra teigiamas reiškinys paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Manytina, kad Europos paveldėjimo pažymėjimas padės įpėdiniams greičiau ir paprasčiau įrodyti paveldėjimo teises, kad be papildomų formalumų jie galėtų priimti paveldėtą turtą. Prie Reglamento trūkumų priskirtina – per didelis išimčių skaičius iš bendrų taisyklių, kuris gali paskatinti piktnaudžiavimą kolizinėmis normomis; atsisakymas reguliuoti mokestinius paveldėjimo klausimus; toliau nesprenžiami partnerių paveldėjimo klausimai; kai kurių sąvokų nepakankamas apibrėžtumas. Apibendrinus, Reglamentas neišsprendė svarbaus klausimo, t. y. tam pačiam teisiniam santykiui kelių valstybių teisės normų taikymo galimybės.

LITERATŪRA:

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340
4. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 60-1948.
5. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 43-1601.
6. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 28-810
7. Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 66-1910.
8. Lietuvos Respublikos nekilnojamo turto mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 76-2741.
9. Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 137-5366
10. Lietuvos Respublikos partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) įstatymo projektas. Pateiktas 2011-10-12.
Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=408151.
11. 1996 m. Europos konvencijos "Dėl informacijos apie užsienio teisę" ratifikavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-02-21, Nr. 16-414
12. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 76-393
13. Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004-02-21, Nr. 28-868.
14. Civilinio kodekso 2.19, 3.16, 3.229, 3.230, 3.231, 3.232, 3.233, 3.234, 3.235, 6.588, 6.590, 6.744 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas.
Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=408152
15. Lietuvos Respublikos civilinės metrikacijos taisyklės. *Valstybės žinios*, 2006-06-10, Nr. 65-2415.
16. Dėl teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymo Nr. 1R-160 "Dėl Civilinės metrikacijos taisyklių patvirtinimo" pakeitimo. *Valstybės žinios*, 2008-08-02, Nr. 88-3541.
17. Dėl Laikinių notarinių veiksmų atlikimo metodinių taisyklių patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 1999-12-29, Nr. 110-3242
18. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1964, Nr. 19-138.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 22 d. nutarimas Nr. 594 dėl testamentų registro steigimo ir Testamentų registro nuostatų patvirtinimo.

Tarptautiniai teisės aktai:

1. 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo. [2012] L 201.
2. 2012 gruodžio 21 d. Europos Palamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. [2012] L 351/1.
3. 2003 m. lapkričio 27 d. TARYBOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000. 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1
4. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija). [2012] OL C 326.
5. Konvencija dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo. *Valstybės žinios*, 2004-05-08, Nr. 77-2667.
6. Konvencija dėl išrašų iš civilinės būklės aktų įrašų išdavimo įvairiomis kalbomis. *Valstybės žinios*, 2010-01-21, Nr. 8-339.
7. Konvencija dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo. *Valstybės žinios*, 1997-07-18, Nr. 68-1699.
8. 1968 m. Europos konvencija dėl informacijos apie užsienio teisę. *Valstybės žinios*, 1996-02-21, Nr. 16-414
9. 1978 m. Europos konvencijos dėl informacijos apie užsienio teisę papildomas protokolai. *Valstybės žinios*, 2004-05-14, Nr. 80-2838
10. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr.40-987.
11. Convention of 5 October 1961 on the Conflicts of Laws Relating to the Form of Testamentary Dispositions. Prieiga internete:
http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=40
12. Convention of 9 October 1973 on the Providing a Uniform Law on the Form of an International Will. Prieiga internete: <http://www.unidroit.org/instruments/succession>
13. Convention of 2 October 1973 Concerning the International Administration of the Estates of Deceased Persons. Prieiga internete:
http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=83

14. Convention of 1 August 1989 on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons. Prieiga internete:

http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=62

Tarptautinės dvišalės sutartys:

1. Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“. Valstybės žinios, 2005-01-18, Nr. 7-189.
2. Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“. Valstybės žinios, 2002-07-26, Nr. 75-3217.
3. Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1997-11-07, Nr. 101-2552.
4. Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1998-06-03, Nr. 51-1399.
5. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1994-11-25, Nr. 91-1767.
6. Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1995-03-03, Nr. 19-440.
7. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1994-02-23, Nr. 14-234.
8. Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių taisyklių". Valstybės žinios, 1994-04-15, Nr. 28-492.
9. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“. Valstybės žinios, 1994-06-08, Nr. 43-779.
10. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1995-02-10, Nr. 13-296 .

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas *Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai*. Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas Dėl žalos, padarytos neteisėtai kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3d. nutarimu nr. X-1569 „Dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai
4. Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga. Vilnius: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis, Teismų praktika. 2001, Nr. 14.
5. 2002 m. birželio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 35 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, tėvams gyvenant skyrium.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2005.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-152/2006.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-546/2006.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-162/2008.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-203/2008.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-490/2008.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-108/2011.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2012.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-596/2012.

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2013.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-224/2013
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2014.
18. Kauno apygardos teismo 2012 m. lapkričio 20 d. nutartis, civilinėje byloje 2A-2139-264-2012.
19. Kauno apygardos teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1509-343/2008.
20. Šiaulių miesto apylinkės teismo 2012 m. spalio 21 dienos nutartis civilinėje byloje 2-25-772/2012

Tarptautinių teismų praktika:

1. Byla C-43/07, D. M. M. A. Arens-Sikken prieš Staatssecretaris van Financiën [2008] ECLI 490.
2. Byla C-26/62 Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen [1963] ECR, b dalis.
3. Byla C-267/06 Tadeo Maruko v. „Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen“ [2008], ECR I-1757.
4. Byla HÄMÄLÄINEN v. FINLAND (GC), no. [37359/09](#), ECHR 2014-II.
5. Byla BRÜGGEMANN AND SCHEUTEN v. GERMANY, 19 May 1976, ECHR §75 No. 6959.
6. Byla P.B. AND J.S. v. AUSTRIA , no. [18984/02](#), ECHR.
7. Byla MATA ESTEVEZ v. SPAIN, no. 56501/00, ECHR 2001 – VI.

Specialioji literatūra:

1. Gaivenis, V., Valiulis, A. *Turto paveldėjimas*. Vilnius: Justitia, 2002.
2. Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė*. Mykolo Romerio universitetas, 2014.
3. Mikelėnas, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.
4. Mikelėnas, V. *Šeimų teisė*. Vilnius: Justitia, 2009.
5. Vileita, A. *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011.
6. Vadapalas, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006.

7. Vėgėlė, I. *Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
8. Akehurst, M., Malanczuk, P. *Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimus, 2000.
9. Anderson, M.; Amayuelas, A, E. *The Law of Succession– Testamentary Freedom: European Perspectives*. Europa Law Publishing, the authors severally, 2011.
10. Borkowski, A. *Textbook on succession*. Oxford university press: 2002.
11. Bost, J. *Nothing certain about death and taxes (and inheritance): European Union regulation of cross-border successions*. Emory International Law Review: 2013, Vol. 27 Issue 2.
12. Bryan A. Garner. *Black's law dictionary*. St. Paul (Minn.) : West : Thomson Reuters busines, 2009.
13. Curry, H. *A legal guide for lesbian and gay couples*. Berkeley (Calif.), 2002.
14. Devaux, A. *The European Regulations on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not?* International Lawyer, 2013, Vol. 47, Issue 2.
15. Gottwald, P. Schwab, D. Buttner, E. *Family and succession law in Germany*. Kluwer Law International: 2001.
16. Great Britain Parliament, House of Lords, European Union Committee. *The EU's regulation on succession*. 6th report of session 2009-2010.
17. Harris, J. *The proposed EU regulation on succession and wills: prospects and challenges*. Trust law international, 2008.
18. Slomanson, W. R. *Fundamental perspectives on international law*. Belmont (Calif.) : Thomson/ Wadsworth, 2007.
19. Volken, P. et al. *Yearbook of Private International Law*. Munich: 2010.
20. Гушин, В.В., Гуреев, В.А. *Наследственное право России :учебник*. Москва : Эксмо, 2009.
21. Зайцева, Т. *Наследственное право :комментарий законодательства и практика его применения*. Москва: Статут, 2000.
22. Суханов, Е.А. *Гражданское право :учебник*. Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова. Москва : Волтерс Клувер, 2004.
23. Mikelėnas, V. ir kiti. *LR civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
24. Mikelėnas, V. ir kiti. *LR civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002.

25. Vileita, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (1)*. Justitia, 2003, Nr. 1-2(43-43).
26. Vileita, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2)*. Justitia, 2003, Nr. 3-4 (45-46).
27. Vileita, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (3)*. Justitia, 2003, Nr. 5 (47).
28. Vileita, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (4)*. Justitia, 2003, Nr. 6 (48).
29. Bublienė, D., ir kt. *Paveldėjimo teisės Europizacijos perspektyvos – link Europos testamentu. Konferencijos vykusios 2009-12-15 Vilniuje pranešimas*. Vilnius: VU leidykla, 2010.
30. Bublienė, D., Čaplinskienė, E. *Ribota įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas*. Teisė, Nr. 81, 2011.
31. Grigienė, J., Laurišaitė, E. *Piktnaudžiavimas taikytinos teisės kolizinėmis normomis*. Vytauto Didžiojo universitetas : teisės apžvalga, 2012.
32. Gumuliauskienė, L. *Lietuvos teismų sprendimų pripažinimo užsienio valstybėse aspektai*. *Jurisprudencija*, 2005, 69 (61).
33. Gumuliauskienė, L. *Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2008.
34. Kudinavičiūtė-Michailovienė, I. *Bendro gyvenimo neįregistravus santuokos teisinio reglamentavimo problemos*. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 4(106).
35. Mackeprangas, R. *Paveldėjimo teisė Europoje ir pasiūlymai Europos paveldėjimo teisės reglamentui*. Notariatas Nr. 12, 2012.
36. Majūtė, V. *Europos testamentai*. Notariatas, 2009, Nr. 8, p. 19.
37. Mikelėnas, V. *Civilinio proceso vienodinimas bei derinimas ir naujasis Lietuvos civilinio proceso kodeksas*. *Jurisprudencija*. 2002, 28 (20).
38. Milinis, A. *Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste*. *Jurisprudencija*. 2011, 18 (3).
39. Ražanaitė, S. *Užsienio valstybėse išduotų oficialių dokumentų pripažinimas*. Notariatas, Nr. 4, 2008.
40. Šaltauskienė, S. *Paveldėjimo teisė: lyginamieji aspektai*. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų : mokslo studija. Vilnius : Mykolo Romerio universitetas, 2013.
41. Štaraitė-Barsulienė, G. *Notaro kaip mediatoriaus vaidmuo paveldėjimo teisiniuose santykiuose*. *Socialinis darbas*, 2012, 11(2).

42. Sipavičienė, R. Testamentas - ar visada aiškus ir nedviprasmiškas? *Notariatas*, Nr. 3, 2007.
43. Snarskytė, I. Testamentas: sąvoka, rūšys ir registracija. *Magistro baigiamasis darbas*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2004.

Internetiniai šaltiniai:

1. Europos Bendrijų Komisija. *ŽALIOJI KNYGA. Paveldėjimai ir testamentai*. Briuselis, 2005. http://ec.europa.eu/green-papers/index_lt.htm
2. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Žaliosios knygos dėl paveldėjimų ir testamentų. COM (2005) 65 final, 2006/C/28/01. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52005AE1242>
3. Komisijos tarnybų darbinis dokumentas pridedamas prie pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų ir autentiškų aktų, susijusių su paveldėjimu pripažinimo bei vykdymo ir Europos paveldėjimo pažymėjimo pradėjimo naudoti. <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=LT&f=ST%2014722%202009%20ADD%20>
4. LR Teisingumo ministerija <http://www.tm.lt/naujienos>
5. Europos Taryba <http://www.coe.int>
6. Europos testamentų tinklas <http://www.arert.eu/>
7. Europos teismų tinklas <http://ec.europa.eu/justice/civil/>
8. Europos teisminis atlasas http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/index_en.htm
9. Europos teisės aktų paieškos bazė <http://eur-lex.europa.eu/>
10. Hagos konferencijos puslapis http://www.hcch.net/index_en.php?act=text.display&tid=21
11. Matuzale, I. Paveldėjimo teisės ypatumai Baltijos šalyse, Austrijoje ir Vokietijoje. Prieiga internete: www.notaries-of-europe.eu/files/.../Metuzale_LT.docx
12. Rusijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas. Prieiga internete: http://base.garant.ru/10164072/3/#block_1003
13. Paveldėjimas Europoje <http://www.successions-europe.eu/lt/home>
14. Mikelėnas, V. ir kt. *Dėl partnerystės teisinių santykių reguliavimo*. 2008. Prieiga internete: <http://www.tm.lt/dok/tyrimai/2011-03-31/Del Partn teisiniu sant reg.pdf>
15. Advokatų kontora Balčiūnas ir Grajauskas. *Teisės naujienų apžvalga*. 2014 m. gegužė. Prieiga internete: http://www.balciunasgrajauskas.lt/page/upload/modarticle_53c4c2c2599a2_f1.pdf

16. Centrinės hipotekos įstaigos metinės veiklos ataskaita :

https://www.hipotekosistaiga.lt/lhr/veikla/Centrines_hipotekos_istaigos_metine_veiklos_ataskaita_2013_m.pdf

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Taryba priėmė reglamentą (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo. Šiame darbe yra aptariamos aplinkybės paskatinusios paveldėjimo teisės instituto derinimą ir vienodinimą tarpvalstybiniu lygiu nuo pirmųjų daugiašalių konvencijų iki minėto reglamento. Analizuojami tarptautinės privatinės teisės taikymo atvejai paveldėjimo teisiniuose santykiuose bei galimi pasikeitimai įsigaliojus naujam reglamentui, aptariant reikšmingiausias paveldėjimo teisės instituto bruožus lyginamuoju aspektu. Tyrimas atliktas išanalizavus aktualiausias nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus, teismų praktiką ir mokslinę literatūrą šia tema.

Raktiniai žodžiai: paveldėjimas, paveldėjimo teisiniai santykiai, tarptautinė privatinė teisė.

On 4 of July, 2012 The European Parliament and the council adopted Regulation (EU) No 650/2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. This paper reveals circumstances of unification and harmonization of succession law since the first cross-border multilateral till the new EU regulation. Also analyzes cases of private international law in succession legal relations as well as possible changes with new EU Regulation, discussing the most significant features of the succession institute in comparative perspective. The study carried out an analysis of the most relevant national and international legislation, case law and the scientific literature on the subject.

Keywords: succession, succession legal relations, private international law.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Šiame magistro baigiamajame darbe, tiriama tema „**Tarptautinės privatinės teisės normų taikymas paveldėjimo teisiniuose santykiuose**“.

Tyrimas pradamas tarptautinės privatinės teisės vienodinimo ir derinimo klausimais, aptariant paveldėjimo teisės instituto vienodinimo raidą, pagrindinius šaltinius, problemas kylančias įstatymų leidėjams kuriant visiems bendras paveldėjimo teisės normas. Darbo pirmoje dalyje apibrėžiamas tarptautinio elemento pobūdis paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Aptariama užsienio teisės sąvoką ir jos taikymo reikšmė.

Pagrindinis darbo tyrimas yra nukreiptas į paveldėjimo teisės probleminių aspektų analizę lyginamuoju metodu. Analizuojami tarptautinės privatinės teisės normų taikymo ypatumai susiję su kilnojamų ir nekilnojamų objektų paveldėjimu, paveldėjimo teisės subjektų teisinė padėtis ir esamo reglamentavimo spragos. Aptariamas mirties momento nustatymo reglamentavimas, jo reikšmė. Tiriama palikimo atsiradimo vietos bei *nuolatinės gyvenamosios vietos* kriterijaus samprata Lietuvos ir užsienio teisinėje doktrinoje bei teismų praktikoje.

Taip pat, darbe aptariami testamentų registracijos ypatumai Lietuvoje, bei 1972 m. Europos Tarybos Bazelio konvencijos dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo įgyvendinimas, konvencijos praktinė reikšmė.

Tyrimas baigiamas įvertinant naujojo 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo, normas. Išsamiai aptariami šio reglamento privalumai ir trūkumai, lyginat naująjį teisinį reglamentavimą su jau esamų paveldėjimo teisės turinčios tarptautinį elementą reguliavimų Lietuvoje. Apžvelgiamos Europos paveldėjimo pažymėjimo perspektyvos, bei nauja taikytinos teisės pasirinkimo galimybė.

Darbe plačiai analizuojamas tarptautinis paveldėjimo teisės reglamentavimas, Lietuvos Respublikos teisės aktai, Lietuvos ir tarptautinių teismų praktika, moksliniai darbai paveldėjimo bei šeimos teisės tema.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

This master thesis explores the theme „**The rules of private international law applicable to succession legal relations**“.

Research begins on private International Law unification and harmonization issues, analyzing the evolution of unifying the law of succession and the main legal sources on succession law in international relations. The first part defines an international element in the legal nature of the succession relationship. Paper discusses the concept of foreign law and its application significance.

The main work is focused on the study of the inheritance rights of problematic aspects of succession law, using comparative method. Paper analyzes peculiarities of private international law relating to the application of the movable and immovable objects in succession, legal subjects and their legal status, existing regulatory gaps. Further paper studies the moment of death regulation, its significance, investigating habitual residence concept of Lithuania and foreign legal doctrine and case law.

Also, the thesis deal with peculiarities of wills registration in Lithuania, and implementation and practical significance of Basel Convention of 16 May 1972 on the Establishment of a Scheme of Registration of Wills.

The study ends with the estimation of the new European Parliament and Council regulation No 650/2012 adopted on 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Paper discusses advantages and disadvantages of new EU Regulation in comparison with the legal framework of an existing succession law with an international element regulation in Lithuania. Paper gives Overview of the European Certificate of Succession perspective and discusses a new choice of applicable law.

The paper widely analyzes regulation of international succession law, legislation of the Republic of Lithuania, Lithuanian and international case-law, the scientific work on family and succession subjects.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

20 - -
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas(ė) _____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„_____“
_____“.

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.